ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΠΑΤΗΣΙΩΝ 8 ΤΗΛ. 30.461 ||| ΙΔΡΥΤΗΣ: Κ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ ||| ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ ||| ΣΑΒΒΑΤΟ 9 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1939

ΕΦΗΜΕΡΑ

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ

τοῦ κ. Δημήτρη Φωτιάδη

Κάθε πνευματικός ἄνθρωπος, μπροστὰ στὴ νέα τραγικὴ περιπέτεια τῆς ἀνθρωπότητας, περνᾶ πάλι μιὰ κρίση. Ἕνα σωρὸ αἰσθήματα, πεποιθήσεις καὶ σκέψεις τὸν συγκλονίζουν. Τὰ ὄνειρά του κ' οἱ πίστεις του γιὰ μιὰ ζωὴ καλύτερη, εἰρηνική, δίκαιη καὶ πιὸ ἀνθρώπινη τὰ βλέπει νὰ σκορπίζουνται κάτω ἀπὸ τὴν πιὸ σκληρή, τὴν πιὸ ἄξενη καὶ τὴν πιὸ ἀνελέητη πραγματικότητα. Ἡ μοῖρα λοιπὸν τῶν ἀγαθῶν ἐλπίδων του δὲν εἶναι ἄλλη, παρὰ νὰ μείνουν πάντα, αἰώνια, μονάχα ἐλπίδες; Ἡ κραυγὴ τοῦ πόνου ποὺ ἔβγαλε πρὶν εἴκοσι χρόνια — ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀνακωχὴ τοῦ προτελευταίου μεγάλου πολέμου — τὸ «ποτὲ πιὰ» ποὺ εἶπε, ἦταν μιὰ μάταιη ἐπίκληση, μιὰ ρωμαντικὴ ἀπόφαση; Ὅλ' αὐτὰ μιὰ οὐτοπία καὶ τίποτ' ἄλλο; Λοιπὸν ἡ αὔρα τῆς καλωσύνης, τῆς συμπόνιας, τῆς κατανόησης καὶ τῆς συνεργασίας ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς καὶ στὰ ἔθνη θὰ μένει ἀνίσχυρη καὶ θὰ ὑποχωρεῖ μπροστὰ στὸν λίβα τῆς βίας καὶ τοῦ μίσους; Ὅ,τι χωρίζει τοὺς ἀνθρώπους δὲ θὰ ἐπιδέχεται, εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, παρὰ μιὰ μόνη λύση: αὐτὴ ποὺ ἐπιβάλλει ἡ δύναμη τῶν ὅπλων; Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ ἐξανθρωπισθεῖ;

Ὅλ' αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα, μπροστὰ στὸ νέο αὐτὸ αἱματοκύλισμα καὶ τὶς ἑκατόμβες τῶν ἀθῶων θυμάτων, ἀναταράζουν τὶς συνειδήσεις ποὺ ἡ διδασκαλία τοῦ μίσους δὲν τὶς ἀποξένωσε ἀπὸ κάθε λύπη κι' ἀπὸ κάθε δάκρυ. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἀρκεῖ. Καὶ γι' αὐτὸ βλέπουμε νὰ βγαίνει ἀπὸ μόνη της ἀπ' τ' ἀνθρώπινα χείλη, εἴτε αὐτὰ εἶναι μαραμένα ἀπὸ τὰ χρόνια καὶ τὶς πίκρες, εἴτε ἀκόμα δὲν τὰ λουλούδισε ἡ πρώτη ἐρωτικὴ ἄνοιξη τῆς ζωῆς τους, ἡ κατάρα.

Στὴ συνείδηση ὅμως κάθε ἀνθρώπου ὀρθώνεται ἀκόμα κ' ἕνα ἄλλο ἐρώτημα: ποιὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ στάση του ὅταν πιὰ τὸ «ἀφάνταστο» ἔγινε κ' ἡ τραγωδία μαίνεται ξανὰ πάνω στὸν κόσμο μας; Ἔχει τάχα ὑποχρέωση ν' ἀποτραβηχτεῖ καὶ νὰ μείνει ἀμέτοχος; Νὰ νίψει τὰ χέρια του καὶ νὰ γυρέψει μιὰ ὁποιαδήποτε φυγή— στὸν ἔρωτα, στὰ βιβλία ἢ στὴ φύση— κ' ἐκεῖ νὰ μείνει ἀδιάφορος κι' ἀτάραχος γιὰ ὅ,τι πρόκειται νὰ ἐπακολουθήσει; Νὰ ὑψώσει τὸν ἑαυτό του πάνω ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια, μιὰ κι' αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ ὑπεύθυνος τῆς παραφροσύνης τῶν ἄλλων; Νομίζω πως μιὰ τέτοια στάση ὄχι μονάχα εἶναι ἀνεδαφική, παρὰ κι' ἀνάξια. Ἕνα ὡραῖο μὰ ψεύτικο καταφύγιο, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει κανεὶς τὸν ἀσήμαντο ἑαυτούλη του. Δὲ γίνεται νὰ μείνουμε ἀδιάφοροι. Ἄνθρωποι εἴμαστε κι' ἀνθρώπινα εἶναι τὰ αἰσθήματά μας. Ὅλα τ' ἄλλα εἶναι φιλολογία κ' ἐγωϊσμός. Ὄχι, δὲ μπορεῖς νὰ μείνεις ἀτάραχος, δὲν γίνεται νὰ σταθεῖς «ὑπεράνω». Ἐπιτακτικὴ εἶναι ἡ ὑποχρέωση νὰ πάρεις μιὰ θέση. Δὲ μπορεῖς νὰ κρυφτεῖς, σὰν τὴ στρουθοκάμηλο, πίσω ἀπὸ μιὰ ὁποιαδήποτε ἀναλγησία. Δὲ μπορεῖς ν' ἀρνηθεῖς νὰ ἐχτελέσεις ἁπλᾶ τὸ καθῆκον σου, ὅταν οἱ πιὸ σκοτεινὲς δυνάμεις τοῦ κόσμου μας ρίχτηκαν νὰ ἐξολοθρέψουν κι' αὐτὸν ἀκόμα τὸν λίγο πολιτισμὸ ποὺ χαιρόμαστε. Ἡ ὑποχρέωση κάθε καθαρῆς συνείδησης εἶναι, νὰ ταχθεῖ πρὸς ἐκείνη τὴν πλευρά πού, ἂν ὄχι τίποτ' ἄλλο, ἀποδέχτηκε τὴ θυσία, γιὰ νὰ περισώσει κάποιες ἐλάχιστες ἀξίες τῆς ζωῆς, ποὺ δίχως αὐτὲς δὲν ἔχει νόημα νὰ ζεῖ κανείς. Ν' ἀρνηθεῖς κάθε συμπάθειά σου πρὸς ὁποιονδήποτε, γιατὶ πουθενὰ δὲ βρίσκεις τὸ βαθύτερο ἠθικὸ σκοπὸ ποὺ ὁ ἴδιος θὰ ἐπιθυμοῦσες, εἶναι τὸ ἴδιο σὰ ν' ἀδιαφοροῦσες νὰ συγκρατήσεις τὸ ἐγκληματικὸ χέρι ποὺ ὑψώνεται, γιὰ νὰ χτυπήσει ἕνα θῦμα ποὺ ἐσὺ ἔχεις ἀντιρρήσεις ἂν ἀξίζει ἢ ὄχι τὴν ἀπόλυτη ἐχτίμησή σου.

Ἔτσι, ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, ὅσος κι' ἂν εἶναι ὁ πόνος του, βρίσκεται κι' αὐτὸς ὑποχρεωμένος, ὅπως κάθε ἄλλος, νὰ πάρει μιὰ θέση.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ΜΙΧΑΗΛ ΑΓΓΕΛΟΥ: «Λιχμάλωτος» (Λεπτομέρεια).

IN MEMORIAM

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΛΛΑΡΜΕ

τοῦ Ἀντρὲ Ζίντ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡ. ΤΟΥ κ. Γ. ΧΑΤΖΙΝΗ

Ὁ Ἀντρὲ Ζίντ, μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλείτερες πνευματικὲς μορφὲς τῆς σημερινῆς Γαλλίας, δὲν εἶναι ἴσως ἀρκετὰ γνωστὸς στὴν Ἑλλάδα. Ἀκοῦμε συνήθως ἕνα ὄνομα νὰ περνάει ἀπὸ στόμα σὲ στόμα μ' ἕνα εἶδος κατάνυξης καὶ σεβασμοῦ, τὸ ἐπαναλαμβάνουμε τέλος κι' ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, χωρὶς κανένας νὰ ξαίρει στὸ βάθος ποιὰ εἶναι ἡ θέση του καὶ τί οὐσιαστικὰ ἀντιπροσωπεύει. Εἶναι ἡ περίπτωση ὅλων τῶν ἐξαιρετικῶν ἀνθρώπων — ἐξαιρετικῶν σὲ τοῦτο: ὅτι εἶναι ἀπρόσιτοι στὸ πλῆθος—ὅλων τῶν μεγάλων ποιητῶν καὶ σοφῶν, ποὺ τὸ ἔργο τους μένει πάντοτε ἀπόμερο καὶ μόνο ἡ φήμη τους μπορεῖ ν' ἁπλώνεται στὸν κόσμο. Ὅταν μποροῦμε νὰ πλησιάσουμε τὰ ἐκλεκτὰ αὐτὰ πνεύματα γιὰ νὰ αἰσθανθοῦμε τὴν πραγματική τους παρουσία καὶ νὰ ἐπηρεασθοῦμε ἀπ' αὐτὴν—αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς τὴν πιὸ πλούσια ἀνταμοιβὴ γιὰ ὅλο τὸν ἐσωτερικὸ μόχθο καὶ τὶς ταλαιπωρίες τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Ἀντρὲ Ζίντ θαύμασε τὸν Μαλλαρμέ, γιατὶ σ' αὐτὸν βρῆκε τὴν πρώτη ἀποκάλυψη τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ του. Πνεῦμα μοναχικό, ποὺ χαίρεται τὴ γονιμότητά του στὴν περισυλλογή, δὲν εἶταν προορισμένο νὰ ἐπηρεάσει τὸ μεγάλο κοινὸ—ἄλλωστε, δὲν ἀπευθύνεται σ' αὐτό. Εἶναι μάλλον, καὶ προπάντων, γιὰ ὅσους ἔχουν ἰσόρροπα ἀναπτυγμένη τὴν εὐαισθησία ἐκείνη καὶ τὴν καλλιέργεια, ποὺ κατακτᾶται μόνο μὲ τὴ συνεχὴ ἄσκηση στὰ λεπτὰ προβλήματα τῆς Ὀμορφιᾶς καὶ τῆς Τέχνης

Μερικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τοὺς «Κιθδηλοποιοὺς», ποὺ εἶχαν τὴν ἔμπνευση νὰ προσφέρουν στοὺς ἀναγνώστες τους τὰ «Νεοελληνικὰ Γράμματα», ἕνα ὡραῖο ἄρθρο τοῦ κ. Γ. Θεοτοκᾶ, γραμμένο τελευταῖα μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἀθόρυβης—τί λέω; τῆς λαθραίας — ἐπίσκεψῆς τοῦ Ἀντρὲ Ζίντ στὸν τόπο μας, ἰδοὺ ὅ,τι ξαίρω πιὸ προσφατα νὰ μᾶς θύμισε τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ ἔργο του. Ὑπάρχουν ἴσως καὶ μερικὰ ἄλλα κείμενα προγενέστερα ποὺ τὸν ἀφοροῦν χωρὶς νὰ ἐμποδίζουν ὅμως νὰ μένει ἕνας ἄγνωστος στὴν εὐρύτερη ἔννοια τῆς λέξης. Κ' ἡ παρατήρηση αὐτὴ δὲν περιορίζεται μόνο στὴν περίπτωση τοῦ Ζίντ. Ἐκτείνεται στὸ μεγαλείτερο ἀριθμὸ τῶν σύγχρονων συγγραφέων καὶ καλλιτεχνῶν ποὺ δίνουν τὸν πνευματικὸ τόνο στὴ σημερινὴ Εὐρώπη. Οἱ γνώσεις μας γι' αὐτοὺς — ὄχι οἱ ἐπιφανειακές, ἀλλὰ οἱ πιὸ οὐσιαστικές — εἶναι τόσο περιορισμένες! Ἀλλὰ ὁ Ἀντρὲ Ζίντ μᾶς εἶναι ἀκόμη πιὸ ἄγνωστος σὰν κριτικός. Ἀνήκοντας στὴν κατηγορία τῶν λεπτῶν καὶ σπάνιων ἐκείνων πνευμάτων, γιὰ τὰ ὁποῖα ἡ σύλληψη καὶ ἡ ἔκφραση τῆς Ὀμορφιᾶς πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε ὁ καρπὸς μιᾶς βαθειᾶς ἐσωτερικῆς βίωσης, αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη σὲ διάφορες περιόδους νὰ χρησιμοποιῆσει γιὰ τὴν κατανόησή της, τὸν καθαρὸ κριτικὸ λόγο. Τὰ βιβλία του Prétextes, Nouveaux Prétextes, Incidences, Essai sur Montaigne, βιβλία ὅλα φιλολογικῆς κριτικῆς, τὸν ἀναδεικνύουν σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ διεισδυτικὰ κριτικὰ πνεύματα τοῦ αἰώνα μας. Χωρὶς σταθερὴ πίστη καὶ καθορισμένες ἀρχές, ἀλλὰ μόνο μὲ μιὰ ὄσφρηση λεπτὴ γιὰ τὴν ὀμορφιὰ κι' ἕνα αὐτὶ γυμνασμένο γιὰ νὰ διακρίνει τοὺς κάλπικους ἤχους, μ' ἄλλα λόγια μὲ τὸ ὀξὺ κριτικό του ἔνστικτο, μὲ τὴν ἀνάγκη τῆς εἰλικρίνειας πάνω ἀπὸ καθετί, δημιούργησε μιὰ παράδοση στὴ Γαλλία, ποὺ ἄσκησε τὴν πιὸ εὐεργετικὴ ἐπίδραση. Κατ' ἐξοχὴν κριτικὸ πνεῦμα, ὁ Ἀντρὲ Ζίντ, δὲν ἀτόνησε οὔτε στὶς ἄλλες λογοτεχνικὲς ἐκδηλώσεις του. Κι' ὅταν ἀκόμη γράφει τοὺς «Κιθδηλοποιοὺς», ἀφίνει σχεδὸν νὰ ἐπιβληθεῖ ὁ κριτικὸς εἰς βάρος τοῦ μυθιστοριογράφου.

Τὸ σύντομο, ἀλλὰ ἰδιαίτερα ἀξιοπρόσεχτο κομμάτι ποὺ μεταφράζουμε, δὲν εἶναι βέβαια ἀρκετὸ γιὰ νὰ μᾶς ἀποκαλύψει ὅ,τι ἀγνοοῦμε. Μᾶς δίνει ὅμως τόσο ἐνάγλυφη τὴ μορφὴ τοῦ Μαλλαρμὲ — μιὰ μορφὴ συντεθειμένη ἀπὸ τὰ πιὸ πρωτότυπα καὶ ἰδιόρρυθμα πνευματικὰ στοιχεῖα—συλλαμβάνει σ' αὐτὴν τὸ πιὸ ἀπροσδιόριστο συγχρόνως καὶ τὸ πιὸ οὐσιαστικό, ὥστε νὰ μποροῦμε νὰ σταθοῦμε στὶς σελίδες αὐτὲς σὰν σ' ἕνα δεῖγμα ἀρκετὰ χαρακτηριστικὸ τῆς κριτικῆς του σκέψης. Χρονολογοῦνται ἐδῶ καὶ σαράντα χρόνια· κι' ὅμως εἶναι ἴσως οἱ πιὸ αὐθεντικὲς ποὺ γράφηκαν γιὰ τὸ μεγάλο Διδάσκαλο τῆς Γαλλικῆς ποιήσεως.

Γ. Χ.

Ὁ Στέφανος Μαλλαρμὲ πέθανε. — Ἡ καρδιά μας γέμισε θλίψη. Πῶς νὰ μιλήσω σήμερα γιὰ κάτι ἄλλο; Ἡ ὡραία μορφὴ ποὺ χάθηκε, ζεῖ σχεδὸν ἀκόμη. Κι' αἰσθανόμαστε τώρα περισσότερο πόσο εἶταν μοναδική, γι' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ μορφή, πρὶν ἀπομακρυνθεῖ πιὸ πολύ, θάθελα τώρα νὰ μιλήσω, καὶ γιὰ τὸ θαυμαστό της παράδειγμα. Ὑπάρχει καιρὸς ὑστερώτερα νὰ μιλήσει κανεὶς γιὰ τὸ ἔργο του. Ἐκεῖνοι ποὺ θάρθουν κατοπιν ἀπὸ μᾶς, θὰ μπορέσουν νὰ μιλήσουν καλλίτερα ἀκόμη. Ἕνα ἔργο ποὺ καλύπτει τὸ ἀγαπημένο αὐτὸ ὄνομα μὲ

[ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 3]

ΔΗΛΩΣΗ

Ἐξ αἰτίας τῶν δυσχερειῶν ποὺ δημιουργοῦνται ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα, στὶς διεθνεῖς μεταφορὲς καὶ τὴν ἀνάλογη δυσχέρεια τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ χαρτιοῦ, τὰ «Ν. Γρ.», καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα περιοδικά, ἀναγκάζονται νὰ περιορίσουν τὸν ἀριθμὸ τῶν σελίδων τους.

ΤΕΧΝΗ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟ

τοῦ ζωγράφου Δ. Βιτσώρη

Β'

Οἱ τάσεις μέσα στὶς ὁποῖες κλείνεται ἡ σύγχρονη προσπάθεια, δὲν πρέπει νὰ κρίνονται ξένες ἀπὸ ἐμᾶς. Ἂς ζητήσουμε νὰ τὶς πλησιάσουμε, ἀς προσπαθήσουμε νὰ τὶς ἐξηγήσουμε μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς αὐτὸ θὰ μᾶς βοηθήσει νὰ αἰσθανθοῦμε βαθύτερα τὴ σημασία τους. Ἡ ἱστορία τῆς τέχνης μίλησε πάντα γιὰ ἐποχὲς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς, καὶ τὸ φαινόμενο τῆς συνεχίσεως μιᾶς παράδοσης χωρὶς ἔρευνα καὶ ἀναζήτηση νέων στοιχείων, εἶναι χαρακτηριστικὸ σημεῖο καταπτώσεώς της. Ἔτσι ἡ τελευταία παρακμὴ σημειώθηκε μὲ τὴ λεγόμενη Ἀκαδημαϊκὴ μορφὴ τῆς τέχνης. Ἀλλὰ τί εἶναι αὐτὴ ἡ μορφὴ τῆς τέχνης καὶ εἰδικότερα τί θέση πέρνει μέσα στὴν ἑλληνικὴ ἐκθίλωση τῆς τελευταίας ἑκατονταετίας; Ἀπὸ πολλοὺς ἔχει διαφύγει ἡ ἔννοιά της, ὥστε νὰ ἀποδίδουν τὸν χαρακτηρισμὸ αὐτὸν σὲ ἔργα ἀξία καλύτερης τύχης, κάποτε μάλιστα οἱ καλλιτέχνες οἱ ἴδιοι ζητοῦν αὐτὸ τὸν τίτλο σὰν ἔπαινο.

Ἡ μορφὴ ὅμως αὐτὴ τῆς τέχνης, ὅπως εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τοὺς περισσότερους σημαίνει δογματισμὸ ποὺ βγαίνει ἀπὸ μιὰ νεκρὴ παράδοση χωρὶς ἀνησυχίες γιὰ νέες κατακτήσεις. Προσηλωμένη δουλικὰ σὲ ὅ,τι εἶναι γνωστὸ καὶ κοινὰ παραδεδεγμένο, ποὺ ἐμποδίζει τὴν ἀνάπτυξη τῆς καλλιτεχνικῆς ἰδιοφυΐας συμφώνα μὲ τὸν καθιερωμένο χαρακτηρισμὸ της. Ἀλλὰ ἀν Ἀκαδημαϊκὸ συνήθως ὀνομάζουμε κάθε ἔργο ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ μίμηση στοιχείων τέχνης τοῦ παρελθόντος, θὰ πρέπει κατ' ἐπέκταση νὰ θεωρήσουμε Ἀκαδημαϊσμὸ καὶ ὅ,τι εἶναι μίμηση ἐξωτερικῶν στοιχείων καὶ κάθε νεώτερης τάσης, γιὰ τὴν ἀποφυγὴ ἔρευνας καὶ Ἔλλειψη προσωπικότητας. Σὰν ἀντίδραση φυσικὴ στὴν κατάσταση αὐτὴ τοῦ Ἀκαδημαϊσμοῦ ποὺ ὑπῆρχε, ἔρχεται ἡ νεώτερη τέχνη ἐρευνητικὴ καὶ ἀνήσυχη, χωρὶς ὁ σκοπός της νὰ εἶναι ἡ δημιουργία σχολῶν ἀλλὰ ἡ ἀνάδειξη τῆς καλλιτεχνικῆς προσωπικότητας.

Γιὰ νὰ κατανοήσουμε τὴ σημασία τῶν διαφόρων «ισμῶν» καὶ νὰ τοὺς τοποθετήσουμε δίκαια μέσα στὴν τέχνη θὰ πρέπει νὰ ἐπαναλάβουμε ὅτι τέχνη εἶναι ἡ προσπάθεια νὰ ἀντλήσει ἀπὸ τὶς πηγὲς τῆς ἐμπνεύσεως ποὺ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἡ κάθε ἐποχὴ μὲ τὸ ἐποικοδόμημά της, νὰ ἀνεύρει τὰ ἐκφραστικὰ μέσα ὡς ἕνα σημεῖο δὲ καὶ τὰ θέματα ποὺ θὰ σταθοῦν ἱκανὰ νὰ ἀποτελέσουν τὴν συνιστάμενη τῶν αἰσθητικῶν τάσεων τῆς ἐποχῆς, συνισταμένη ποὺ μόνο τὸ γνήσιο ἔνστικτο τοῦ πραγματικοῦ καλλιτέχνη μπορεῖ νὰ συλλάβει μέσα ἀπὸ τὸν κυκεῶνα τῶν ἀλληλοσυγκρουόμενων τάσεων, θεωρητικῶν ἀπόψεων καὶ πρὸ παντὸς τοῦ ἀσυνείδητου καὶ ἀδιαπαιδαγώγητου καλλιτεχνικὰ κοινοῦ. Αὐτὸ ἄλλωστε, ἡ διαρκὴς ἀνάγκη τῆς ἀνανέωσης τῶν ἐκφραστικῶν μέσων, εἶναι τὸ στοιχεῖο τῆς αἰωνιότητας ποὺ ὑπάρχει στὴν οὐσία της.

Μὲ τὸ πνεῦμα λοιπὸν αὐτὸ κριτνόμενος πρῶτος ὁ Ἀκαδημαϊσμὸς ξεφεύγει ἀπὸ τὸν πραγματικὸ σκοπὸ τῆς τέχνης, ποὺ δὲν ἦταν παρὰ ἐξωτερικὴ μίμηση εὐτυχῶν ἀποτελεσμάτων ποὺ μέσα σὲ μιὰν ἐξελικτικὴ πορεία, ἀγωνιῶδη καὶ βασανιστικὴ πέτυχαν οἱ ζωγράφοι τῆς Ἀναγέννησης. Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Μονάχου ἔτσι καὶ παράλληλα οἱ περισσότερες σχολὲς καλῶν τεχνῶν στὰ διάφορα κράτη κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ στάθηκαν ἐργοστάσια στὰ ὁποῖα ἐσφυρηλατεῖτο ὄχι ἡ προσωπικότητα τοῦ καλλιτέχνη, ἀλλὰ ἡ δουλικὴ μίμηση καὶ ἡ ὑποταγὴ πρὸς τὴν παράδοση καὶ τοὺς δασκάλους. Ἂν κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν δημιουργήθηκαν ἔργα, αὐτὸ ὀφείλεται στὴ γνήσια καλλιτεχνικὴν ἰδιοσυγκρασία τῶν δημιουργῶν τους καὶ ὄχι στὸ ξεπερασμένο σύστημα. Εἰδικὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα, θὰ ἔπρεπε νὰ σταματήσουμε ἐδῶ στὸ ἑξῆς σημεῖο: Ἂν ὅλα τὰ ἄλλα κράτη εἶχαν μιὰ συνεχὴ καλλιτεχνικὴ παράδοση, γιὰ τὴν ἑλληνικὴ τέχνη, ἡ παράδοση αὐτὴ σταματᾶ στὴ Βυζαντινὴν ἐποχή. Ὅταν ἡ ἐπανάσταση τοῦ 21 ἀποτίνεται τὸ ζυγὸ τῆς δουλείας καὶ στὶς εἰκαστικὲς τέχνες ὅπως καὶ στοὺς ἄλλους τομεῖς τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς τῆς δράσης, ἡ Ἑλλάδα ἔβωσε τοὺς πρώτους, δυναμικοὺς ἐκπροσώπους της. Καὶ ὅπως στὰ γράμματα ἡ Ἐλλειψη νεοελληνικῆς γλώσσας ἔκανε νὰ ἐπικρατήσει ὁ λογιωτατισμὸς καὶ ἡ καθαρεύουσα σὰν μοναδικὸ πρόγειρο μέσο ἔκφρασης τῶν διανοουμένων ποὺ δὲν ἦταν παρὰ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, θεομένη ἀπὸ τὴ Δύση, ἔτσι καὶ στὶς εἰκαστικὲς τέχνες ἡ ἔλλειψη ζωντανῆς καὶ συνεχοῦς ἑλληνικῆς παράδοσης, ἀνάγκασε τοὺς πρώτους μετὰ τὴν ἑλληνικὴ ἀναγέννηση, ζωγράφους νὰ δεχτοῦν ὅ,τι τοὺς προσφέοονταν ἀπὸ τὴ Δύση στὸ ἐπίπεδο τῆς τεχνοτροπίας καὶ συγκεκοιμένα ὅ.τι ἀποτελοῦσε τὸ τεγνικὸ ἰδεῶδες τῆς σχολῆς τοῦ Μονάχου στὴν ὁποία ἐσπούδασαν, ποὺ σ' αὐτὸ συνετέλεσε καὶ τὸ Βαυαρικὸ πνεῦμα ποὺ ἐπικρατοῦσε τότε στὴν Ἑλλάδα.

Μὰ ἐκεῖνοι ὑπῆρξαν ἀναμφισβήτητα προσωπικότητες μέσα στὴ Νεοελληνικὴ τέχνη. Γι' αὐτοὺς, ἡ τεχνοτροπία ὑπῆρξε ἕνα μέσον ἔκφρασης, καὶ μὲ τὴν ἰσχυρὴ τους προσωπικότητα κατόρθωσαν νὰ δώσουν ἔσυα ἐπάνω ἀπὸ σχολὲς καὶ τάσεις, τὰ ὁποῖα εἰδικότερα κρινόμενα στὴν ἐποχή τους πέρνουν μιὰν ἐξαιρετικὴ θέση γιὰ τὴν ποιητική τους διάθεση, τὶς γρωματικές ἀρετὲς καὶ τὴ δεξιοτεχνία τους. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἡ τεχνοτροπία ποὺ τοὺς τοποθετεῖ στὶς κορυφὲς τῆς Νεοελληνικῆς τέχνης, ἀλλὰ ἡ ἰσχυρή τους προσωπικότητα. Νὰ τί παραγνώσιστον πολλοὶ μαθητές τους, ποὺ δὲν στάθηκαν ἱκανοὶ νὰ καταλάβουν ποῦ βρίσκεται ἡ ἀξία τῶν δασκάλων τοῦτων. Κι' ἀπὸ παρανόηση κι' ἔλλειψη βαθύτερης ἀνησυχίας μιμήθηκαν ἐξωτερικὰ τὴν τεχνοτροπία τους, καθώς καὶ ὅλη τὴν Ἀκαδημαϊκὴ τάση, ποὺ μὲ μικρὲς διαφορὲς ἐμφανίστηκε τότε στὴν Εὐρώπη. Αὐτοὶ οἱ μαθητὲς στάθηκαν οἱ γνήσιοι ἐκπρόσωποι τοῦ Ἀκαδημαϊσμοῦ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα ὁ Ἀκαδημαϊκὸς ζῆλος τῶν ζωγράφων μας ἐπικρατοῦσε σ' ὁλόκληρο τὸν καλλιτεχνικὸν δρίζοντα τῆς Εὐρώπης καὶ εἰδικὰ στὴ Γαλλία σημειώθηκαν οἱ πρῶτες ἀνησυχίες τῆς νεώτερης τέχνης ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ μεμονωμένες προσπάθειες ἐξαιρετικῶν φυσιογνωμιῶν στὴ ζωγραφική, γιὰ νὰ ἐκδηλωθεῖ σὰν κίνηση ἀργότερα, πρὸς τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα, μὲ τὴν συντροφιὰ τῶν ἀνεξαρτήτων, ποὺ ἀργότερα ὀνομάσθηκαν Ἰμπρεσσιονιστές. (Μονέ. Σεζάν, Ρενουάρ, Ντεγκά, Πισσαρό. Σίσλεϋ, Γκιγιωμὲν κτλ.), Ἀκαδημαϊσμὸς ξεφεύγει ἀπὸ τὸν πραγματικὸ σκοπὸ τῆς τέχνης, ποὺ δὲν ἦταν παρὰ ἐξωτερικὴ μίμηση εὐτυχῶν ἀποτελεσμάτων ποὺ μέσα σὲ μιὰν ἐξελικτικὴ πορεία, ἀγωνιῶδη καὶ βασανιστικὴ πέτυχαν οἱ ζωγράφοι τῆς Ἀναγέννησης. Ἡ Σχολὴ τοῦ Μονάχου ἔτσι καὶ παράλληλα οἱ περισσότερες σχολὲς καλῶν τεχνῶν στὰ διάφορα κράτη κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ στάθηκαν ἐργοστάσια στὰ ὁποῖα ἐσφυρηλατεῖτο ὄχι ἡ προσωπικότητα τοῦ καλλιτέχνη, ἀλλὰ ἡ δουλικὴ μίμηση καὶ ἡ ὑποταγὴ πρὸς τὴν παράδοση καὶ τὸ σοβαροῦς ἀντιπροσώπους.

Τὸ ὅ,τι ἔκαμε ὁ Πικασσὸ καὶ ὁ Μπράκ πέρνουν τὴν πρώτη θέση καὶ χαρακτηρίζονται ἀρχηγοὶ καὶ συνεχιστὲς φανατικοί. Στὴν προσπάθεια αὐτὴ τοῦ Κυβισμοῦ ἀναζητήθηκε ὁ ἀρχιτεκτονικὸς ρυθμός. τοῦ πίνακος καὶ ἡ ἀνασύνθεση τοῦ ἀντικειμένου, ποὺ παρ' ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐξάφισε σὰν κάτι ἀκατανόητο ἡ φουτουριστικό, δὲν ἦταν παρὰ ἐπισροφὴ πρὸς τὸ μεγάλο καὶ κλασσικὸ νόημα τῆς συνθετικότητας καὶ ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ πίνακος τῶν μεγάλων δασκάλων τοῦ παρελθόντος.

Ἀλλὰ ἀκριβῶς ἐδῶ ἀρχίζει ἡ ἀξία αὐτὴ νὰ γίνεται ἐξωτερική καὶ κούφια μίμηση, ἀρχίζει ἡ ἀνατομικὴ ἔρευνα τῆς τέχνης. Ἡ τάση αὐτή, ποὺ ξεκινᾶ γιὰ νὰ ζητήσει τὴν ἰσορροπία τῶν ὄγκων καὶ τὴν ἀνασύνθεση τοῦ πίνακος, ἔφτασε καὶ πάλι σὲ ὑπερβ-λὲς ἀπὸ ἀντίδραση πρὸς τὶς προηγούμενες τάσεις καὶ θέλησε νὰ ξεπεράσει τὸν πρωταρχικὸ σκοπὸ καὶ τὶς δυνατότητες καὶ δυνημένη πιὰ ἀπὸ μιὰν ἐξαντλητικὴν ἐρευνητικὴ διάθεση, ἔφτασε στὴν ὑπερβολὴ καὶ τὴν ἐκζήτηση.

Ἀναφέραμε τοὺς χαρακτηριστικότερους σταθμοὺς τῆς νεώτερης περιόδου τῆς τέχνης. Ἂν θελήσουμε λοιπὸν νὰ μὴν σταθοῦμε στὶς ὑπερβολὲς αὐτές, οὔτε νὰ προσέξουμε τοὺς ἐπιτήδειους ποὺ σὲ κάθε ἐποχὴ ἐμφανιζονται καὶ θορυβοῦν, ἐμποδίζοντας νὰ καταδειχθοῦν τὰ καθαρὰ ποιοτικὰ στοιχεῖα, θὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι ὁ Ἰμπρεσσιονισμὸς ἐρεύνησε τὸ χρῶμα καὶ τὴν ἀτμόσφαιρα. ὁ ἐξτρεσσιονισμὸς τὴν ἔκφραση καὶ τὸ ὁποκειμενικὸ συναίσθημα, ὁ Κυβισμὸς τὸ γτίσιμο τοῦ πίνακος. Ἔτσι ἀν ἐρμηνευτοῦν ψύχραιμα οἱ διάφοροι «ισμοί» μὰς πείθουν γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ θέση ποὺ πέρνουν μέσα στὴ σύγχρονη τέχνη σὰν προσπάθειες μέσα ἀπὸ τὶς ὁποῖες καλλιτέχνες μὲ ἀληθινὴ προσωπικότητα κατόρθωσαν καὶ μεμονωμένα νὰ δώσουν ζωντανὰ ἔργα. Κυρίως ὅμως σ' αὐτὲς ἐπάνω θὰ σταθοῦμε καὶ τὰ παρακολουθήσουμε τὴν ἐξέλιξη.

Ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναφέρουμε τὸν Φουτουρισμό, ποὺ ἐνῶ εἶναι γέννημα τῆς ἐποχῆς δὲν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸ μὲ τὶς ἀναζητήσεις ποὺ παρουσιάφεραμε, οὔτε συγετικὲς ἐπιδιώξεις. Τὸ κίνημα αὐτὸ ἔβαλε σὰν δόγμα νὰ γκρεμίσουμε καὶ νὰ προβλέψουμε νέα ποιήματα ἀπὸ τὸν κόσμο τοῦ μέλλοντος, ξεκινόντας ἀπὸ τὴν κατάκτηση τοῦ αὐτοκινήτου, ποὺ ὁ Ἰταλὸς ἀρχηγὸς τοῦ Φουτουρισμοῦ Μαρινέττι τὸ θεώρησε σπουδαιότερο ἀπὸ κάθε προηγούμενο ἔργο. Ἔτσι ἔγουμε μιὰν ἐπανάστασιν, τοῦτος ὅ,τι προϋπῆρξε σὰν κατάκτηση καὶ κυρίως στὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο. εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ἄνθωπος καὶ ἡ πνοὴ ποὺ εἶνε ὁποῖος ἀκόμη καιρὸ δὲ θὰ συγχωρήσουν ὅ,τι μὲ μόνη τὴ λάμψη του, μὲ τὴν ἁπλὴ ἐμφάνισή του, τοὺς ταπεινώνει.

Μ' ἕνα εἶδος σκληρῆς περηφανειας, ἀλλὰ μάλλον μὲ φυσικότητα. καὶ μὲ μόνη τὴν καθαρότητα τῆς ὡραίας του σκέψης, ὁ Μαλλαρμὲ προφύλαξε τὸ ἔργο του ἀπ' τὴ ζωή. Ἡ ζωὴ ἔρρεε γύρω του ὅπως ρέει ἕνα ποτάμι στὴ πλάγια ἑνὸς ἀγκυροβολημένου καραβιοῦ· δὲν παρασύρθηκε ποτέ. Ἡ ἴδια ἡ ἀνεπικαιρότητα τοῦ ἔργου του δὲν θὰ τὸ ἀφήσει νὰ γίνει διαβατικό. Φαινόταν ἤδη, ἀπὸ τὰ πρίν, σὰν ἕνα ἔργο μακρινό, δεκιμασμένο ἀπ' τὸν καιρό, πάνω στὸ ὁποῖο ὁ καιρὸς δὲν εἶχε τίποτε ν' ἀγγίξει. Καὶ πιστεύω στοθερὰ ὅτι τὸ ἔργο τοῦ Μαλλαρμὲ θὰ ζήσει σχεδὸν ἀλόκληρο. Ποιὸν ἔπαινο σπανιότερο νὰ κάμει κανεὶς γι' αὐτὸ τὸ σπάνιο πνεῦμα, ὁπομονωμένο μέσα σὲ μιὰ κοινωνία λογίων, ποὺ ἀεροβατοῦν, ποὺ συγχέουν δόξα κι' ἐπιτυχία, ποὺ δὲν κατακτοῦν τελῶς ἀφηρημένο ἔργο του, χωρὶς νὰ δέχεται καμμιὰ τροφὴ ἀπ' ἔξω, ἀλλὰ ἀναβρύζοντας ἀπὸ μέσα του, χωρὶς νὰ χρησιμοποιεῖ πιὰ τὸν κόσμο παρὰ σὰν ἕνα μέσο παραστάσεων, μπορεῖ νὰ φανεῖ ἀπταιο σὲ δποιον γυρεύει τὴ σχέση του μὲ τὴν «ἐποχή» του — ἀλλὰ καταλάμπεται ὁλόκληρο γιὰ ὁποιον θέλει νὰ εἰσδύσει ἐσωτερικά, ἀργά, βῆμα πρὸς βῆμα, ὅπως μπαίνει κανεὶς στὸ κλειστὸ σύστημα ἑνὸς Σπινόζα, ἑνὸς Λασπλάς, ἢ σὲ μιὰ γεωμετρία.

Ἐνδιαφέρει νὰ μπορέσουμε γρήγορα ν' ἀποκτήσουμε μιὰ πλήρη ἔκδοση τοῦ Στεφάνου Μαλλαρμέ. Ἐκτὸς ἀπὸ κάποια θαυμάσια ποιήματα, ξέχωρα, (σχεδὸν ὅλα ποιλιᾶς ἐποχῆς), τὸ ἔργο τοῦ Μαλλαρμὲ γιὰ νὰ κατανοηθεῖ, ἀπαιτεῖ μιὰ πολὺ ἀργὴ καὶ προσδευτικὴ μύηση. Τὰ τελευταῖα γραπτὰ του φέρνουν σ' ἀμηχανία ὅσους δὲν ἔφτασαν σ' αὐτὰ μὲ τὴ σπουδὴ τῶν προηγουμένων. Τὰ λόγια δὲν ἀποκαλύπτουν τὴ φοβερὴ πυκνότητα ποὺ τοὺς δίνει ἡ ἐσωτερικὴ συλλογή, παρὰ μόνο μὲ τὴν πολὺ προσεκτικὴ σπουδή, καὶ καθώς δὲν ἐπιβάλλονται οὔτε μὲ γροφικότητα, οὔτε μὲ ἄμεση περιπάθεια, ἀλλὰ μόνο μ' αὐτό, ὅλα διαφεύγουν ἀπὸ τὸν ἀνυπόμονο ἀναγνώστη ποὺ ζητάει ἀπ' τὸ γραπτὸ νὰ μιλήσει ἀμέσως. Δὲν ἀπομένει πιὰ τίποτε ἐνώπιό του, τίποτε ἐξω ἀπὸ λίγο μαῦρο πάνω σὲ ἄσπρο:«Words! Words! Words!»

Ἡ πρεσοχὴ ὅμως ποὺ ἀρνοῦνται στοὺς ζωντανοὺς, παραχωρεῖται πρόθυμα στοὺς πεθεωμένους.

φεύγει ἀπὸ τὴν προσπάθεια τοῦτη.

* * *

Ἡ ἐποχή μας, ἀνήσυχη καὶ καθαρὰ κριτικὴ περίοδος, παρεξηγήθηκε ἀπὸ πολλοὺς καὶ θεωρήθηκε ὅτι ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴ μεγάλη γραμμὴ τῆς τέχνης. Σ' αὐτὸ συνετέλεσε κατὰ πολὺ τὸ κίνημα τοῦ Φουτουρισμοῦ, ποὺ μερικοὶ ἀπὸ παρεξήγηση θέλησαν νὰ τὸ ἐμφανίσουν σὰν τὴν «κατ' ἐξοχὴν σύγχρονη κίνηση, ἐνῶ ἀντίθετα στὴν περίοδο αὐτὴ τῶν ἀναζητήσεων καταβλήθηκε κάθε προσπάθεια μελέτης καὶ ἐπιλογῆς τοῦ παρελθόντος. Εἴδαμε ἔτσι νὰ ἐμφανίζονται κατὰ περιόδους κλασσικὰ στοιχεῖα, μορφὲς Αἰγυπτιακῆς τέχνης, Ἑλληνικὴς καὶ πρωτόγονης. Ὅλοι οἱ σταθμοί. ποὺ ὑπῆρξαν ἄλλοτε δημιουργικοί, ἐξετάζονται σήμερα χωρὶς προκατάληψη καὶ ἡ σοβαρὴ τέχνη προσπαθεῖ νὰ συλλάβει ἀπὸ αὐτοὺς ὅ,τι ὑπάρχει καθαρὰ ζωγραφικὸ στοιχεῖο, νὰ τὸ συνθέσει, νὰ τὸ ἀνανεώσει γιὰ νὰ ὁλοκληρωθεῖ, ἐνῶ παράλληλα καταβάλλεται κάθε ἐρευνητικὴ προσπάθεια πρὸς τὸ φαινόμενο τῆς τέχνης. "Αν λοιπὸν κινήματα ὅπως ὁ Φουτουρισμός, ποὺ δὲν εἶγε καμμιὰ σοβαρὴν ἐπίδραση στὴν τέχνη, μᾶς ἀφίνουν σχεδὸν ἀδιάφορους ἢ ἐγθρικοὺς δὲν μποροῦμε νὰ ὁδιαφοροῦμε καὶ γιὰ τὶς σοβαρὲς κατακτήσεις τῆς ἐποχῆς. Ἀντίθετα πρέπει νὰ κατανοήσουμε τὴν ἀξία ποὺ περιλείνουν, γιὰ νὰ παρακολουθήσουμε καὶ νὰ χαροῦμε τὸν ἐξελικτικὸ δρόμο τῆς τέχνης. Καὶ αὐτὸ γιατὶ μόνο μὲ τὴν κατανόηση καὶ τὴν κατάκτηση τῆς νέας ἐκφρασης, ἡ τέχνη τῆς ἐποχῆς θὰ περιγράψει, θὰ βάλει ἐρωτήματα ἢ θὰ ἀποκαλύψει. Οἱ ἀναζητήσεις καὶ οἱ κατακτήσεις αὐτὲς πρέ τει νὰ κρίνονται σὰν ἐξαιρετικὰ σημαντικοὶ σταθμοί.

Ἀλλὰ στὴν προσπάθεια αὐτὴ ἡ εὐθύνη τῶν καλλιτεχνῶν εἶναι μεγίστη. γιατὶ ἐπιδιώκοντας ἐξειζητημένες καὶ ἀνώφελες ἐπιδέξεις οἱ σκοποὶ τὸ θόρυβο καὶ τὴν ὀλιγόχρονη ἐπιτυχία ἢ παραμένοντας σὲ ξεπερασμένες καὶ σκονισμένες συνταγὲς μὲ σκοπὸ τὴν εὔκολη ἐπιτυχία, ξεφεύγουν καὶ σὰν τιὰ καὶ στὴν ἄλλη περίπτωση ἀπὸ τὸ ἀληθινὸ νόημα τῆς τέχνης καὶ συντελοῦν στὴν ἀπομάκρυνσή τους ἀπὸ τὸ κοινό, ποὺ πολλὲς φορὲς συμβαίνει νὰ εἶναι τὸ περιεχόμενο τῆς ἑλληνικῆς τέ-

δικαιολογημένη ἢ καὶ ἐπιβεβλημένη. "Οσον ἀφορᾶ τὴν πλάνη ποὺ κατέχει πολλοὺς γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ζωγραφική. πρέπει νὰ τονιστεῖ ὅτι αὐτὴ χαρακτηρίστηκε πάντοτε ἀπὸ κοινὰ γνωρίσματα, ποὺ ἀπὸ ὅ,τι μᾶς διαφύλαξε ὁ χρόνος (ἀρχαία τοιχογραφία, τὴ Βυζαντινὴ τέχνη καὶ λαϊκή) μποροῦμε νὰ διαπιστώσουμε, ἀπλότητα, ἀγάπη στὴν ἀρχιτεκτονικὴ σύνθεση, πνευματικότητα, τὸ στοιχεῖα ἀκριβῶς ποὺ ἔλειψαν ἀνῶ ἀντίθετα στὴν περίοδο αὐτὴ τῶν ἀναζητήσεων καταβλήθηκε κάθε προσπάθεια μελέτης καὶ ἐπιλογῆς τοῦ παρελθόντος. Εἴδαμε ἔτσι νὰ ἐμφανίζονται κατὰ περιόδους κλασσικὰ στοιχεῖα, μορφὲς Αἰγυπτιακῆς τέχνης, Ἑλληνικὴς καὶ πρωτόγονης. "Ολοι οἱ σταθμοί. ποὺ ὑπῆρξαν ἄλλοτε ἢ δημιουργικοί, ἐξετάζονται σήμερα χωρὶς προκατάληψη καὶ ἡ σοβαρὴ τέχνη προσπαθεῖ νὰ συλλάβει ἀπὸ αὐτοὺς ὅ,τι ὑπάρχει καθαρὰ ζωγραφικὸ στοιχεῖο, νὰ τὸ συνθέσει, νὰ τὸ ἀνανεώσει γιὰ νὰ ὁλοκληρωθεῖ, ἐνῶ παράλληλα καταβάλλεται κάθε ἐρευνητικὴ προσπάθεια πρὸς τὸ φαινόμενο τῆς τέχνης. "Αν λοιπὸν κινήματα ὅπως ὁ Φουτουρισμός, ποὺ δὲν εἶγε καμμιὰ σοβαρὴν ἐπίδραση στὴν τέχνη, μᾶς ἀφίνουν σχεδὸν ἀδιάφορους ἢ ἐγθρικοὺς δὲν μποροῦμε νὰ ὁδιαφοροῦμε καὶ γιὰ τὶς σοβαρὲς κατακτήσεις τῆς ἐποχῆς. Ἀντίθετα πρέπει νὰ κατανοήσουμε τὴν ἀξία ποὺ περιλείνουν, γιὰ νὰ παρακολουθήσουμε καὶ νὰ χαροῦμε τὸν ἐξελικτικὸ δρόμο τῆς τέχνης. Καὶ αὐτὸ γιατὶ μόνο μὲ τὴν κατανόηση καὶ τὴν κατάκτηση τῆς νέας ἐκφρασης, ἡ τέχνη τῆς ἐποχῆς θὰ περιγράψει, θὰ βάλει ἐρωτήματα ἢ θὰ ἀποκαλύψει. Οἱ ἀναζητήσεις καὶ οἱ κατακτήσεις αὐτὲς πρέ τει νὰ κρίνονται σὰν ἐξαιρετικὰ σημαντικοὶ σταθμοί.

Ἀλλὰ στὴν προσπάθεια αὐτὴ ἡ εὐθύνη τῶν καλλιτεχνῶν εἶναι μεγίστη. γιατὶ ἐπιδιώκοντας ἐξειζητημένες καὶ ἀνώφελες ἐπιδέξεις οἱ σκοποὶ τὸ θόρυβο καὶ τὴν ὀλιγόχρονη ἐπιτυχία ἢ παραμένοντας σὲ ξεπερασμένες καὶ σκονισμένες συνταγὲς μὲ σκοπὸ τὴν εὔκολη ἐπιτυχία, ξεφεύγουν καὶ σὰν τιὰ καὶ στὴν ἄλλη περίπτωση ἀπὸ τὸ ἀληθινὸ νόημα τῆς τέχνης καὶ συντελοῦν στὴν ἀπομάκρυνσή τους ἀπὸ τὸ κοινό, ποὺ πολλὲς φορὲς συμβαίνει νὰ εἶναι τὸ περιεχόμενο τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ἔχει πιστευτεῖ ὅτι τὸ κύριο καὶ μοναδικὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο εἶναι τὸ φῶς, ὁ Ἀττικὸς οὐρανός. Πλάνη. Ἀδικεῖ τὴν ἑλληνικὴ τέχνη ἐκεῖνος ποὺ τὴν τοποθετεῖ στὰ στενὰ γεωγραφικὰ ὅρια τοῦ τόπου μας. Εἶναι ἄδικο νὰ τοποθετήσουμε τὸν "Ελληνα καλλιτέχνη μόνο στὴν τουριστικὴ ὡμορφιὰ τῆς ἑλληνικῆς φύσης, γιατὶ ἔχει καὶ αὐτὸς ὅλο τὸ δικαίωμα νὰ συγκινηθεῖ μπροστὰ στὶς βαθύτερες ἀνθρώπινες συγκρούσεις καὶ νὰ ἀφήσει τὸν ψυχικό του κόσμο νὰ ἀντ δράσει πρὸς τὸ φυσικὸ φαινόμενο ποὺ τὸν περιβάλλει. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ζητήσουμε μόνον ὅτι εἶναι ἐξωτερικὸ θέαμα χρωματικὰ καὶ φωτιστικά. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκμετάλλευση αὐτοῦ τοῦ φωτὸς, εἶναι ζήτημα εἰδικῆς μελέτης, γιατὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονιέται ὅτι μέσα στὴν ἔντασή του αὐτὴ ἡ πλαστικότητα καὶ τὸ χρῶμα ὑφίστανται τέτοιες ἐπιδράσεις, ὥστε νὰ ἐξαφανίζονται πραγματικὰ ζωγραφικὰ στοιχεῖα τῆς Ἀττικῆς φύσης, ἀν δὲν γίνει ἡ ἀνάλογη προσπάθεια καὶ μελέτη γιὰ τὴν ἐπιλογή των.

Τὰ γνωρίσματα ὅμως κυρίως τῆς Ἑλληνικότητας εἶναι ἐσωτερικότερα καὶ γι' αὐτὸ διαρκέστερη ὑπῆρξε ἡ ἐπίδραση τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος στὴν παγκόσμια τέχνη. Ρυθμὸς μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἰσορροπίας τῶν στοιχείων, διαύγεια, ὄχι ἀπαραίτητα ἀτμοσφαιρική, ἀλλὰ σκέψη, πνευματικότητα στὴν ἀνώτερη βαθμίδα της, δηλαδὴ ἀπλότητα. πλαστικὸ αἴσθημα. ἀρχιτεκτονική συγκίνηση, αὐτὰ τὰ στοιχεῖα μποροῦν νὰ δώσουν ἔργα ἑλληνικά, ἔστω καὶ ἀν οἱ ἐμπνεύσεις τους δὲν ἀφοροῦν τὸν γαλάζιο Ἀττικὸ οὐρανό, τὸ φῶς, τὸν ἥλιο, ποὺ στὸ κάτω-κάτω ὑπάρχει καὶ σὲ μεγαλύτερη μάλιστα ἀφθονία καὶ στὴν Ἀφρική. Παρὰ τὴ γροιὰ ποὺ αἰσθανόμαστε μέσα στὴν ὡμοφαιὰ τῆς Ἑλληνικῆς φύσης, πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε ὅτι δὲν εἶναι μόνον αὐτὴ ἡ μεγάλη μας κληρονομιά. Ἀπὸ τὴ στιγνὴ ποὺ θὰ κοπανοηθεῖ ἀπὸ τὴν ὁλότητα τῶν καλλιτεγνῶν καὶ τοῦ κοινοῦ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ τέγνη δὲν εἶναι ἐκεῖ ποὺ συνήθως τὴν τοποθετοῦμε θὰ μποοοῦμε νὰ ἐλπίζουμε γιὰ μιὰ νεώτερη ἑλληνικὴ ἄνθιση τῆς τέχνης.

Δ. ΒΙΤΣΩΡΗΣ

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΛΛΑΡΜΕ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠ' ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 1)

μιὰν ἀθόρυβη ἀλλὰ καθαρὴ δόξα. Ὅλα σ' αὐτὸ φανερώνουν μιὰν ὁμορφιὰ χωρὶς θλίψη καὶ σχεδὸν χωρὶς ἀνθρώπινη συγκίνηση· μιὰ γαλήνη καὶ μιὰ ἡσυχία ἀόάνατη. Τὴν πιὸ ὁμορφη δόξα, τὴν πιὸ ὁμορφη καὶ πιὸ πικρὴ δόξα.

Γιατὶ ἡ αὐθάδεια κ' ἡ κακὴ θέληση δὲν ἀφοπλίζονται, ἀκόμη καὶ μπρὸς στὸ θάνατο· καὶ σιγουρα. ἡ ἀνησσία, ἡ ἐλαφρομυαλιά, ἡ ὑπεροψία, τὸ ἀπόλυτο ἀκαιρὸ δὲ θὰ συγχωρήσουν ὅ,τι μὲ μόνη τὴ λάμψη του, μὲ τὴν ἁπλὴ ἐμφάνισή του, τοὺς ταπεινώνει.

Μ' ἕνα εἶδος σκληρῆς περηφανειας, ἀλλὰ μάλλον μὲ φυσικότητα. καὶ μὲ μόνη τὴν καθαρότητα τῆς ὡραίας του σκέψης,ὁ Μαλλαρμὲ προφύλαξε τὸ ἔργο του ἀπ' τὴ ζωή. Ἡ ζ

Ο ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΙ ΣΤΟ ΚΑΤΕΡΓΟ

Μετάφρ. τοῦ κ. Ν. Ἀνδρικόπουλου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.— Οἱ Ναπολεόντειες ἐκστρατεῖες κληροδότησαν στὴ Ρωσσία ἕνα πόδο γιὰ λευτεριά. Τραβηγμένες ἀπ' τὰ κοινωνικὰ ζητήματα, μικρὲς ὁμάδες σχηματίστηκαν στὴν ἀρχὴ. Μπορεῖ κανένας ἀ.ιμωσὰ νὰ τὰ ξεχωρίσει τὴν ὁμάδα τοῦ Πετρουσέφσκι καὶ τὸν συντροφικὸ τοῦ, στὴν ἀποία ἀργοτερα παίρνει μέρος κι' ὁ Φεντορ Μιχαηλόβιτς Ντοστογιέφσκι. Κατω ἀπ' τὴν ἐπίδραση τῆς 'Επανάστασης τοῦ 1848, μιὰ νέα ὁρμὴ ἀναγκάζει τὶς ὁμάδες αὐτὲς νὰ μποῦν πιὸ ἀμεσα στὴ δράση. Κατοικιες, ὁμιλος, ἀθρυοστομιὲς κι' ἡ παρουσία, ἰδιαιτερα, τοῦ «ἰδεανικοῦ» χαρὶε 'Αντωνέλλι ἀνάμεσα στοὺς συνομιλτες, ἐχουν σὰν ἀποτέλεσμα τὴ σύλληψη τῶν μελῶν αὐτῆς τῆς παρανομης ὁμάδας. Ὁ Τσαρος τοὺς καταδικαζει σὲ θανατο, ἀλλὰ μπροστὰ στὸ ἐκτελεστικὸ ἀποσπασμα τους χαρίζει τὴν ποινὴ. Δυνα ἀ συγκλονισμένος ἀπ' τὸ περιστατικὸ αὐτὸ ὁ Ντ. γυρίζει στὸ κελλί του καὶ γράφει ἕνα γράμμα στὸν ἀδελφό του Μιχαὴλ...

—ὅο—

Τὸν ἔστειλαν στὴ Σιθηρία στὶς 24 Δεκέμβρη, τὴ νύχτα τῆς παραμονῆς τῆς Γέννησης τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἀδερφός του Μιχάλης κι' ὁ συγγραφέας Μιλιοῦκοφ πέτυχαν ἀπὸ τὸν διοικητὴ τοῦ φρουρίου νὰ δοῦν τὸν Φεντὸρ Μιχαὴλοβιτς, πρὶν φύγει. Ἡ συνάντηση ἔγινε σὲ μιὰ μεγάλη γυμνὴ κάμαρη, στο Ἰσόγειο τῆς κατοικίας τοῦ διοικητή. Ἦταν σχεδὸν νύχτα. Μιὰ μόνη λάμπα φώτιζε τὸ μέρος.

Ὁ Μιχάλης κι' ὁ συνοδός του περίμεναν ἀπὸ μιὰ ὥρα πιά, ὅταν ἔμπασαν μέσα τὸν Φεντὸρ Μιχαήλοβιτς καὶ τὸν Ντοῦροφ. Μὲ βοὴ κατάδικοι ἦταν γαλήνιοι, ἀνεκουφισμένοι, χαμογελαστοί. «Ἂν ἔθλεπε κανένας τὸν ἀποχαιρετισμὸ τῶν ἀδερφῶν Ντοστογιέφσκι — ἔγραφε ἀργότερα ὁ Μιλιοῦκοφ — θὸ στοιχημάτιζε πὼς ἐκεῖνος ποὺ ὑπόφερε τὸ πιὸ πολύ, ἦταν ὁ Μιχάλης, ποὺ θάμενε στὴν "Αγια Πετρούπολη, κι' ὄχι ὁ Φεντὸρ ποὺ σὲ λίγο θἄφευγε γιὰ τὰ κάτεργα τῆς Σιθηρίας. Δάκρυα κατάκλυσαν τὸ θλεμμα τοῦ μεγαλύτερου ἀδερφοῦ, τὰ χεῖλια του ἔτρεμαν νευρικά, ἐνῶ ὁ Φεντὸρ ἤταν ἥσυχος καὶ πάοχιζε νὰ τὸν παρηγορήσει: «Πάψε, λοιπὸν, ἀδερφέ μου. Ἔλεγε. Μὲ ἔρρεις, ἐὰν πέρτω στὸν τάφο, θὲν εἶναι ἡ κηδεία μου ποὺ παρακολουθεῖς, καὶ δὲν θἄβρω κτήνη στὸ κάτεργο, ἀλλὰ ἀνθρώπους. Ἴσως πιὸ καλοὺς ἀπὸ μένα, πιὸ ἀνάτεχους μου... Κι' ὅταν θἄβγω ἀπὸ τὸ κάτεργο, θὰ ξαναρχίσω νὰ γράφω. Δικίιασα πολλά... αὐτοὺς τοὺς τελευταίους μῆνες· θὰ δῶ καὶ θὰ γνωρίσω κι' ἄλλα ἐκεῖ κάτω. Θἄχω ὑλικὸ γιὰ νὰ γράψω..»

Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ποὺ λίγους μῆνες πρὶν, πλέριαι λεύτερος, ἀναλάβοντεν ἀρρώστειες, ὑπόφερεν ἀπὸ νυχτερινὲς ἀγωνίες, πειραζόταν, τσακωνόταν, τρελλαινόταν γιὰ τὸ τί-ποτε, νὰ ποὸ δέχεται, καὶ μὲ τόσο θάρος, τὴ δοκιμασία τῆς ἐκτέλεσης καὶ τοῦ χωρισμοῦ. Λτὸς ποὺ τὸ παραμικρὸ ἔφτανε νὰ τὸν ρίξει στὴν ἀπόγνωση καὶ στὸ μῖσος, ὑποφέρει τώσα εὔκολα τὴν προοπτικὴ τοῦ κατεηεονου. Αὐτός, ὁ θυσικὰ κι' ἠθικὰ διαστραμμένος, δὲν φοβᾶται τὰ τέσσερα χρόνια τοῦ κρύου, τῆς στέρησης καὶ τῆς ἀδιάκοπης δουλειᾶς. Κι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ μᾶς παραξενεύει. Ὁ Ντοστογιέφσκι εἶναι ὁ ἄνθρωπος τῶν ὑπερβολικῶν συναισθημάτων. Δὲν νοιώθει καλά, παρὰ στὴν ὑπερβολή. Δὲν ἀνασαίνει ἄνετα, παρὰ μέσα στὰ θύελλα. «Ὅχι μόνο γιὰ μένα, δὲν ἔκαμα τίποτ' ἄλλο στὴ ζωή μου, παρὰ νὰ σπρώξω στὸ ἔπακρο ἐκεῖνο ποὺ σεῖς τολμήσατε νὰ σπρώξετε, μέχρι τὸ μισό, θὰ γράψει ἀργότερα στὸ «Ὑπόγειο». Καὶ θὰ προσθέσει: «Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, ἴσως, εἶμαι πιὸ ζωντανὸς ἀπὸ σᾶς..».

"Ὑστερ' ἀπὸ μισὴ ὥρα ὁ ἀξιωματικὸς τῆς ὑπηρεσίας ξαναοδήγησε τοὺς κρατουμένους στὰ κελλιά τους.

Καὶ τὰ μεσάνυχτα σίδερα πολὺ βαρειὰ εἶχαν δεθεῖ στοὺς ἀστραγάλους τοῦ Ντοστογιέφσκι.

"Ὑστερα ὁ Φεντὸρ Μιχαήλοβιτς, ὁ Ντοῦροφ, κι' ὁ Γιαστρζέμπσκι ὁδηγήθηκαν στὴν αὐλή. "Ἐλκηθρα, σκεπασμένα, καὶ ζεμένα σὲ τρόϊκες, τοὺς περίμεναν. Ἐπικεφαλῆς στεκόταν τὸ κλειστὸ ἁμάξι τοῦ ὑπουργικοῦ ταχυδρομείου ποὺ θὰ τοὺς συνόδευε μέχρι τὸ Τομπόλσκ. Κι' ἀμέσως ἤταν παγωμένη καὶ φωτεινὴ. Γκρίζος ἀγνὸς ἔθγαινε ἀπ' τὰ στόματα τῶν ἀλόγων.

Οἱ χωροφυλάκοι ἀνέβασαν τοὺς κατάδικους στὰ ἁμάξια κι' ἔγκαταστάθηκαν δίπλα τους. Κι' ὅστερα ἀπὸ μιὰ διαταγὴ τοῦ ὑπουργικοῦ ταχυδρόμου, ἡ συνοδεία ἐξεκίνησε συνάμενη πάνω στὸ χιόνι.

Ὁ Μιχάλης Ντοστογιέφσκι κι' ὁ Μιλιοῦκοφ εἶχαν σταθεῖ στὴν πόρτα τῆς φυλακῆς.

—Στὸ καλό!... φώναξαν στοὺς ταξιδιῶτες.

—Καλὴν ἀντάμωση! τοὺς ἀπάντησαν ἐκεῖνοι.

Οἱ τρόϊκες ἔτρεχαν στοὺς ἥσυχους δρόμους. Τὸ παράθυρα τῶν σπιτιῶν ἤταν καταχωμένα. Καὶ πίσω ἀπὸ τὰ τζάμια διακρίνονταν ἐλάτια φωτισμένα καὶ παχνίδια ποὺ λαμποκοποῦσαν. Σκιὲς ποὺ χόρευαν ξεχώριζαν, πίσω ἀπὸ τὰ τοῦλια παραπετάσματα. "Ἦταν Χριστούγεννα. Ἡ γιορτὴ ποὺ ἀπ' ὅλες προτιμοῦσεν ὁ Ντοστογιέφσκι. Οἱ ἄνθρωποι ἤταν εὐτυχισμένοι, γελοῦσαν, ἔτρωγαν, ἔπιναν, χάϊδευαν τὰ παιδιά τους καὶ δὲν σκέφτονταν τὸ μέλλον...

Κανένας δὲν σκεφτόταν ὡς ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ· τρεῖς ἄνθρωποι σιδερωδεμένοι, μέσα στὶς τρόϊκες, παγωμένοι, ἐξαντλημένοι, χαμένοι, πῶς ἀφηναν τὴν "Αγια Πετρούπολη γιὰ τὰ κάτεργα τῆς Σιθηρίας.

«Βάλθηκα νὰ κοιτάζω μὲ προσοχὴ τὴν "Αγια Πετρούπολη, ποὺ διασχίζαμε — θὰ γράψει ὁ Ντ. στὸν ἀδερφό του στὰ 1854... Περάσαμε μπροστὰ ἀπὸ τὸ σπίτι σου. Τὸ σπίτι τῶν Κραγιέφσκι ἤταν κατάφατο. Ἐκεῖ ἔνοιωσα μιὰ θανάσιμη θλίψη. Εἰ-χα μάθει ἀπὸ σένα πὼς ἐξαν χριστουγεννιάτικο δέντρο καὶ πὼς ἡ Λίμιλία Φεντόροβνα θὰ πήγαινε ἐκεῖ τὰ παιδιά. Μοῦ φαίνονταν πὼς τὰ ἀκουαρετοῦσα. Πόσο τὰ πονοῦσα καὶ πόσες φορὲς μετά, θὲ τὰ θυμήθηκα μὲ δάκρυα στὰ μάτια!...»

⁂

Τὸ ταξίδι ἤτανἀσχημο.Οἱ τρόϊκες ἤταν ξεσκέπαστες. Οἱ κοντὲς γοῦνες τῶν κατάδικων δὲν μποροῦσαν νὰ τοὺς προστατέψουν ἀπὸ τὸ κρύο. "Ὑστερα ἀπὸ μερικὲς στάσεις στοὺς ταχυδρομικοὺς σταθμοὺς, ἡ συνοδεία σταμάτησε κοντὰ τὴν αὐγή, μπροστὰ σ' ἕνα πανδοχεῖο τοῦ Σχλιέζελπουργκ.

Σέρνοντας τὶς ἁλυσίδες τους, ξεφυσῶντας στὰ κοκκαλισμένα δάχτυλά τους, οἱ νέοι, πῆγαν νὰ καθήσουν μέσα στὴν αἴθουσα τοῦ χανιοῦ, γιὰ νὰ πιοῦν μερικὰ ποτήρια τσάϊ. «Ἤμουνα χαρούμενος, γράφει ὁ Ντ. στὴν παρακάτω ἐπιστολή του. Ὁ Ντοῦροφ μιλοῦσεν ἀκατάπαυστα. "Οσο γιὰ τὸν Γιαστρζέμπσκι, αὐτὸς ἔθλεπε τὸ μέλλον κατάμαυρο».

Ὁ ὑπουργικὸς ταχυδρόμος, ποὺ ἤταν ἕνας «σπουδαῖος χέρος γεμᾶτος πεῖρα», δέχτηκε νὰ δόσει στοὺς κατάδικους σκεπασμένα ἔλκηθρα. Ὑποσχέθηκε μάλιστα νὰ κάθεται ὅσο μποροῦσε πιὸ πολὺ σὲ κάθε σταθμό, καὶ νὰ πληρώνει ἀπὸ τὴν τσέπη του τὰ μιισὰ ἔξοδά του.

Ἡ συνοδεία ξεκίνησε ὅταν πιὰ εἶχε γίνει μέρα. Ἐπειδὴ ἤταν γιορτὲς οἱ ἀμαξηλάτες ἤταν ντυμένοι μὲ φανταχτερὰ ὑφάσματα καὶ ζωσμένοι μὲ ζῶνες κατακόκκινες. Τὰ χωριὰ ἤταν ἔρημα. Οἱ στέγες λόγιζαν κάτω ἀπὸ τὸ χιόνι. Οἱ δεκάορες διαδρομὲς ἐξαντλοῦσαν τ' ἄλογα καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ κρύο γινόταν ἀνυπόφορο. Στὸ κυβερνεῖο τῆς Πέρμ εἶχε φτάσει τοὺς 40 βαθμούς.

Τὸ πέρασμα τοῦ Οὐράλη ἤταν μιὰ καταστροφή. "Εγινε μιὰ χιονοθύελλα. Τ' ἄλογα παραπατοῦσαν, τὰ ἔλκηθρα χώνονταν μέσ' στὸ χιόνι. Χρειάστηκε νὰ κατέβουν μέσα στὴν παγερὴ νύχτα, νὰ ξεκολλήσουν τὰ πατίνια τῶν ἁμαξιῶν, νὰ καθησυχάσουν τ' ἄλογα καὶ νὰ σιάξουν τὸν τόπο μπροστὰ τους γιὰ νὰ περάσουν.Τὸ χιόνι, καθώς τδσπωχνε ὁ ἄνεμος, ἔδεκνεε τὸ πρόσωπο, τὰ χέρια. Τὸ ἀδέβαιο φῶς τοῦ φαναριοῦ κουνιόταν, ἔτοιμο νὰ πεθάνει, σὲ κάθε στιγμή. «Ὕρω μας τὸ χιόνι καὶ θὲ θὲελλᾶ — γράφει ὁ Ντ.— ...μπροστά μας ἡ Σιθηρία καὶ τὸ μυστηριο τοῦ μέλλοντός μας... πίσω μας ὅλο τὸ παοελθόν.. "Ἦταν θλιβερό.. "Ἐκλαψα...»

⁂

Στὶς 11 Γενάρη 1850, ὅστερα ἀπὸ δεκαοχτὼ μερῶν μαρτυρικὸ ταξίδι, οἱ κατάδικοι ἔφτασαν, ἐπὶ τέλους, στὸ Τομπόλσκ. Αὐτὴ ἡ πόλη ἤταν τότε ὁ σταθμὸς καταγωμῆς τῶν καταδικασμένων στὰ διάφορα κάτεργα. Μόλις ἀποβιβάστηκαν, οἱ νέοι, δδηγήθηκαν στὸ γραφεῖο τῆς πειθαρχικῆς διοίκησης.

Στὰ σκοτειὰ καὶ βρώμικα ἐκεῖνα γραφεῖα ἐργάζονταν γραφιάδες γυμνοὶ μὲ ἀτολὴ κατάδικων καὶ σημειωμένοι στὸ μέτωπο μὲ σημάδια ἀτιμίας. Εἶχαν ρουθούνια σχισμένα, μάγουλα σκαμμένα ἀπὸ πληγὲς κι' ἔγραφαν στὰ βιβλία κάτι γράμματα σκολειοράπιαδων.

—Εἶναι δεμένοι; ρώτησε ὁ ἐπιθεωρητής.

—Ναί.

—Τότε ἐρευνῆστε τους.

Τοὺς πῆραν τὸ χρῆμα ἀπὸ τὴν τσέπη καὶ μιὰ μπουκάλα ρούμι ποὺ εἶχαν ἀγοράσει στὸ δρόμο. "Ὑστερα τοὺς πῆγαν στὴν κοινὴ αἴθουσα.

Αὐτὴ ἤταν μιὰ στενὴ κάμαρη, ψυχρὴ καὶ βρωμερή. Τρία στρατιωτικὰ κρεβδάτια ἤταν στημένα κοντὰ στοὺς τοίχους καὶ μερικὰ σακκιὰ γεμᾶτα ὄχερο. Μυρωδιὰ θλαμμένου κρέατος καὶ καταψυμένου λίπους ἀναδινόταν. Κόσμος πολὺς ἤταν μαζωμένος στὸ σκοτάδι. Φωνὲς, ὑρισιές καὶ γέλια ἀκούγονταν. Κι' ὅταν ἀὸτὸς ὁ θόρυσβος ἔπαυε, τότε ἀντηχοῦσε τὸ θῆμα τοῦ φρουροῦ, πίσω ἀπ' τὴν πόρτα.

Τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια τοῦ Ντοῦροφ εἶχαν γίνει ἀναίσθητα ἀπὸ τὸ κρύο. Ὁ Γιαστρζέμπσκι ἔνοιωθε τὴν ἄκρη τῆς μύτης του ξυλιστσμένη. Ὁ Ντ. ὑπόφερε ἀπὸ χοιραδικὸ ἀπόστημα στὸ στόμα.

Ὡστόσο, μιὰ πυρετώδικη δραστηριότητα βασίλευεν ἀνάμεσα στοὺς ἔνοικους τῆς κάμαρης. Οἱ κατάδικοι ἑτοιμάζονταν γιὰ τὸ τελευταῖο μέρος τοῦ ταξιδιοῦ. Τοὺς ζαναλυσόδεναν, τοὺς ξύριζαν τὰ κεφάλια. "Αποτύπωναν τὰ σημάδια τῆς ἀτίμωσης στὰ χέρια καὶ στὶς ὀμοπλάτες τους. Τὰ σημάδια αὐτὰ ἔχαν διάφορες καὶ μυστηριώδικες σημασίες:

ΚΑΤ.— Βαρυποινίτης.. SK.— ἐξόριστος.... SB.— Δραπέτης κ. τ. ρ.

Γιὰ κάθε ἀπόπειρα δραπετεύσης πρόσθεταν ἕνα καινούργιο σημάδι, ξεκινῶντας ἀπ' τὸν ἀγκώνα. Οἱ δουλειὲς αὐτὲς γίνονταν ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς κατάδικους, ποὺ τὶς ἐκτελοῦσαν μ' ἔκφραση σοβαρή.

Εἶναι παραπολύ.Ὁ Γιαστρζέμπσκι κλαίει δυνατά, φωνάζει πὼς θ' αὐτοκτονήσει : «Τὶ θἄλεγε ἡ ἀδερφή μου ἂν μ' ἔθλεπε σ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ μέρος...». Ὁ Ντ. τὸν παρηγορεῖ.

Σὲ λίγο πετυχαίνουν τὴν ἄδεια νὰ πιοῦν λίγο τσάϊ καὶ νὰ κατνίσουν ποῦρα ποὺ ὁ Φεντὸρ Μιχαήλοβιτς κατάφερε νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὴν ἔρευνα.

⁂

Ὁ Ντ. κι' οἱ σύντροφοί του ἔμειναν ἑξ ἑφτὰ μέρες στὸ Τομπόλσκ. Στὴν πολιτεία αὐτὴ κάθονταν καὶ μερικοὶ «δεκεμβριστὲς», ἀπολυμένοι ἀπὸ τὰ κάτεργα, ἀλλὰ μὲ τὸν ὅρο νὰ ἐκτίσουν τὴν ὑπόλοιπη ποινή τους στὴ Σιθηρία σὰν ἐξόριστοι. "Ἦταν: ὁ Μουράβιεφ, ὁ Ἀνένκοφ, ὁ Φὸν — Βίζιν... Οἱ γυναῖκες τους ἀσχολοῦνταν μὲ τὴ φιλανθρωπία, κι' ἀνακοψίζαν, δσο μποροῦσαν, τὴ δυστυχία τῶν κατάδικων ποὺ μεταφέρονταν στὰ κάτεργα καὶ ποὺ σταματοῦσαν γιὰ λίγες μέρες στὰ κρατητήρια τοῦ Τομπόλσκ.

"Οταν οἱ ἐπαναστάτες αὐτοὶ στὰ 1825 ἔμοιαζαν τὸν ἐρχομὸ στὴν πόλη, ἐκεῖνον ποὺ, καθὼς αὐτοί, πίστευαν στὴν «ὀπιθεση τῆς λευτεριᾶς» καὶ ποὺ, καθὼς αὐτοί, πάλαιψαν κι' ὑπόκυψαν στὰ χτυπήματα τῆς σκληρότατης δικαιοσύνης. συγκινήθηκαν κα θέλησαν νὰ τοὺς δόσουν θάρρος. Οἱ γυναῖκες τους πῆγαν στοὺς θαρρυοινίτες φαΐ καὶ κρασὶ καὶ ζήτησαν σὰν συναντήσουν τοὺς ἄνδρες τους ἀπὸ ἴδιο τὸ σπίτι τοῦ ἐπιθεωρητῆ.

«Εἶδαμε τὶς μεγάλες ἐκεῖνες μάρτυρες — θὰ γράψει ἀργότερα ὁ Ντ. στὸ «Ἡμερολόγιο ἑνὸς συγγραφέα» — ποὺ εἶχαν θελημοτικὰ ἀκολουθήσει τοὺς ἄντρες τους στὴ Σιθηρία. Ἀθῶες γιὰ κάθε ἔγκλημα, ὑπόφεραν γιὰ εἰκοσιπέντε ἀτέλειωτα χρόνια τὰ ἴδια βασανιστήρια ποὺ καὶ οἱ ἄντρες τους».

Ἡ συζήτηση κράτησε πάνω ἀπὸ μιὰν ὥρα. Τὴ στιγμὴ τοῦ χωρισμοῦ, οἱ γυναῖκες τῶν «δεκεμβριστῶν» ἀξιόγυσαν τοὺς κατάδικους κι' ἔβοσαν στὸν καθένα ἀπὸ ἕνα Εὐαγγέλιο, τὸ μόνο βιβλίο ποὺ ἡ ἀνάγνωσή του ἐπιτρέπονταν στὸ κάτεργο: «Ὁ Ντ. θὲν θ' ἀποχωριζόταν ποτὲ ἀπ' αὐτὸ τὸ κρατοῦ».

"Οταν οἱ ἐπισκέπτριες ἔφυγαν, ὁ Ντ. κοίταξε τὸ θιβλίο ποὺ κρατοῦσε στὰ χέρια του. Τὸ ντόσιμο ἤταν σκισμένο ἀπὸ μέσα καὶ πὶὸ μέσα ἡ-χρόνια, τόσο τρελλὰ παθητική. Ἐπίστευαν πὼς διεκδικούσαν μιὰν ἐλευθεριὰ ποὺ βρισκόταν σὲ κίνδυνο, τόθη ἐξουσιὰ ἀσκοῦσε τὸ γαλήνιο καὶ μονοχτὸ αὐτὸ πνεῦμα, τόσο εἶχε ἐπιβαλεῖ στοὺς ἄλλους γιὰ τὸ θαυμάζουν. Ἐπαναστάτησαν. Προσποιήθηκαν πὼς τὸ μισοῦν· καὶ ποτὲ ἡ κυριαρχία του δὲ στάθηκε πιὸ στέρεη, παρὰ σὲ κείνους ποὺ ἀπελευθερώθηκαν ἀπ' αὐτό. Καὶ τὸ ἔκαμαν με μεγάλο πάταγο. Ἐπικαλέσθηκαν τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς· σάμπως ὁ Μαλλαρμὲ νὰ τοὺς ἀπαγόρευε νὰ ὑπάρχουν σ' ἕναν ὁλοιονδήποτε κόσμο ἐκτὸς ἀπ' τὸν δικό του — μὲ μόνη τὴν ἔρεμη ἔκφραση μιᾶς ἠθικῆς ὁμορφιᾶς, ἀπόκοσμης, ἐκθαμβωτικῆς, σὰν τὴν ὁμορφιὰ τοῦ ἐρημίτη του, ποὺ ἀ ρ ν εῖ τ α ι τὸν ἐξωτερικὸ κόσμο μὲ τὴ δύναμη τῆς πίστης του.

Καὶ παροδέγουαι ὅτι ἡ βιαιότητα καὶ τὸ πάθος τῶν πρόσφατων ἀντιδράσεων, προῆλθε ἐπίσης ἀπὸ τὴ βιαιότητα καὶ τὸ πάθος μερικῶν θαυμαστῶν, σὰν ἐμᾶς.

Σὲ μιὰ ἡλικία ποὺ εἴχαμε ἀνάγκη νὰ θαυμάζουμε, ὁ Μαλλαρμὲ μόνος δικαιολογοῦσε ἕνα νόμιμο θαυμασμό. Πῶς νὰ μὴν εἶταν ποθητικὸς καὶ βίαιος:

Μετάφρ.: ΓΙΑΝ. ΧΑΤΖΙΝΗ

ΤΟ ΞΕΝΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΟΙ ΓΙΟΙ ΤΟΥ ΒΑΓΚ-ΛΟΥΓΚ

ΤΗΣ ΠΕΡΛ ΜΠΑΚ (Βραβεῖο Νόμπελ 1938)

[ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠ' ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ]

Μὰ στὸ ὄκδος τῆς καρδιᾶς του ἤτανε δίκαιος. Ἐκεῖ σὰν ἔλθεῖνε τὴν ἀδίκια νὰ συνεχίζεται δὲ μποροῦσε στὸ τέλος νὰ τὴν ὑποφερίσει καὶ μάζευε μέσα του πάρα πολὺ θυμὸ γιὰ μερικοὺς συμβούλους ποὺ μιλοῦσανε στὸ βασιλιὰ τοῦ σ' αὐτὶ καὶ πρὸ πάντων γιὰ τὸν ἀρχισύμβουλο. Ἠξερε ὡστόσο πὼς δὲν ὠφελοῦσε σὲ τίποτα ἂν μιλοῦσε γι' αὐτὰ στὸν ἀσύντο γέρο. Κι' ὅμως σὰν καθόταν κι' ἄκουγε τὶς ὑποθέσεις κι' ἔθλεπε τὴν ἀδικία νὰ ζανχίνεται χίλιες φορές, στενεχωριόταν τόσο, ποὺ σηκωνόταν κι' ἔφευγε μουρμουρίζοντας χίλιες φορές:

— Αὐ δὲν ἀνοίξει γλήγορα ὁ καιρὸς θὰ σκοτώσω κανένα χωρὶς νὰ τὸ θέλω.

Μὰ καὶ εἰ σύμβουλοι ἔθν τὸν ἀγαπούσανε γιατὶ μάζευε τόσα εἰσοδήματα καὶ τὸν κορδίδευαν ποὺ ἔτρωγε τόσο ἁπλᾶ φαγιὰ καὶ δὲν εἶχε τόσο κιλοὺς τρόπους καὶ τὸ ἐσῆ μόρφωση σὰν αὐτούς.

Μιὰ μέρα λοιπὸν ὁ δυμὸς τοῦ Βάγκ τοῦ Τίγρη ξέσπασε ξαφνικά, ὅπως οὔτε ὁ ἴδιος δὲν τὸ περίμενε. "Αρχισε μὲ ἕνα μικροξήτημα, ὅπως ἀρχίζει κομμιὰ φορὰ κι' ἡ μπόρα μὲ σιγανὸν ἀέρα καὶ λίγα σκισμένα σύννεφα.

Κάποια μέρα πρὶν τὴν πρωτοχρονιὰ, ὅταν οἱ ἄνθρωποι γυρίζουνε παντοῦ γιὰ νὰ μαξέψουνε τὰ χρέη τους κ' ὅσοι χρωστεῦνε κρυφὰ νὰ τὰ ἀποδίδουν ἐὸσο πιὸ καλὰ μπορεῦνε γιὰ νὰ μὴν τοὺς θρεῦνε ἰσσμε τὴν πρῶτη μέρα τοῦ χρόνου, ὅπου κανεὶς δὲ μπορεῖ νὰ μαξέψει χρέη, ὁ γερο-διοικητὴς πῆγε στὸ τελευταῖο δικαστήριο τῆς χρονιᾶς καὶ κάθησε στὴν ἔδρα του. Κείνη τὴν ἡμέρα ὁ Βάγκ ὁ Τίγρης ἤτανε πολὺ ἀνήσυχος γιατὶ ἤτανε πολὺ ἄπραχος. Δὲν ἤθελε νὰ χαρτοπαίξει γιὰ νὰ μὴ τὸν ἐλέπουν οἱ στρατιῶτες του καὶ πάρουν ἀέρα καὶ παίξουνε πιὸ πολύ. Δὲν ἤθελε νὰ διαβάζει πολὺ, γιατὶ τὰ διηγήματα καὶ τὰ παραμύθια ἀδυνατίζουνε τὸν ἄνθρωπο. Εἶναι γεμᾶτα δεῖνεια καὶ ἐρωτικὲς ὑποθέσεις κ' αὐτὸς δὲν ἤτανε ἀρκετὰ σπουδασμένος γιὰ τὴ μεγάλη φιλοσοφία. Δὲν μπορεῦσε ἀκόμα καὶ νὰ κοιμηθεῖ. Σπκοδήμας λοιπὸν καὶ τὴν ἡμερὰ μὲ τὴ μεγάλη φρεμὰ του καὶ κάθησε στὸ δικαστήριο νὰ δεῖ ποιοὶ θὰ πᾶν κείνη τὴν ἡμέρα. Ἄλλὰ μέσα στὴν καρδιὰ του λαχταροῦσε τὴν ἄνοιξη καὶ ἤτανε στενεχωρημένος ἰδιαίτερα γιατὶ οἱ δέκα στερνὲς μέρες ἤτανε πολὺ κρύες καὶ ἔβρεχε τόσο πολὺ καὶ ἀδιάκοπα, ποὺ οἱ ἄντρες του δικαμρτύρονταν ποὺ ἐγκίνανε ἀπὸ τὸν καταυλισμό τους.

Κάθησε λοιπὸν καὶ τοῦ φαινότανε πὼς ἡ φοβερότερη ζωὴ ἤταν ἡ δική του, γιατὶ δὲν ὑπῆρχε οὔτε μιὰ ψυχὴ ποὺ νὰ ἐνδιαφερεται ἀν θὰ ζοῦσε ἢ ἂν θὰ πέδαινε. Κάθησε λοιπὸν, ἀπρόσεχτος καὶ ξαναμμένος, στὴ συνηθισμένη του θέση. Γιὰ τὴν ὅμρα εἶδε νὰ ἀρχιδκινᾶνε μ' ἕνα γέρο ἀπὸ ἕνα γειτονικὸ χωριὸ, ποὺ εἶχε πεθεῖ ἡ γυναῖκα χωρὶς νὰ ἄφησει ἀπὸ μιὰ γυναῖκα γιὰ νὰ φροντίζει τὸ νοικοκυριό του. "Ἐπρεπε ὡστόσο νὰ τῆς πάρει τὸ τυφικὸ φέρεμα. Κύριε, δὲν εἶχα τίποτα. "Ετσι ἀνεπιστκῆκε λίγα χρήματα, μονάχα δέκα ἀσημένια νομίσματα. Γιὰ πολλοὺς αὐτὸ δὲν σημαίνει τίποτα, μὰ γιὰ μένα ἤτανε πάρα πολὺ καὶ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι εἶχα. Τὰ λεπτὰ τὰ δανείστηκα ἀπὸ αὐτὸν ἐδῶ τὸν τοκογλύφο. Σὲ δεύστημα μικρότερο ἀπὸ χρόνο τὰ δέκα νομίσματα γινήκανε ὅπως λέει εἶκοσι, γιατὶ ἐγὼ δὲν εἶχα νὰ τοῦ δώσω πιὸ πολλὰ ἀπὸ δέκα. Τώρα σὲ δυὸ χρόνια γινήκανε σαράντα. Πῶς γίνεται, κύριε, νὰ πολλαπλασιάζεται ἔτσι ἕνα νεκρὸ ἀσήμι; Μονάχα τὸ χωράφι μου ἔχω. Αὐτὸς λέει νὰ φύγω, ἀλλὰ ποῦ νὰ πάω; "Α; ἔρθει νὰ μὲ διώξει, τοῦ λέγω. Τίποτε ἄλλο δὲν συμβαίνει ἐξὸν ἀπ' αὐτό.

Σὰν τέλειωσε αὐτὰ τὰ λόγια ὁ ἄνθρωπος ἀπέμεινε ἐλότελα σιωπηλός. Ὁ Βάγκ ὁ Τίγρης τὸν κύτταξε καὶ πράγμα παράξενο, δὲ μπορεῦσε νὰ σηκώσει τὰ μάτια του ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ πρόσωπο τοῦ χωριάτη ἤτανε τραεθηγμένο καὶ κίτρινο καὶ μαρτυρεῦσε τὴν ἱστορία τῆς ζωῆς του κι' ἄκομα πὼς δὲν εἶχε χαρτάσει ποτὲς τοῦ ἀπὸ τέτε ποὺ γεννιθήκε. Μὲ τὰ πόδια του μιλοῦσανε καὶ λέγανε ὁλάκαιρη τὴν ἱστορία του. Κάτι εὐγλωττο ὑπῆρχε στὰ δυὸ γυμνὰ πόδια τοῦ ἀνθρώπου, παρ' ὅλα αὐτά, ὅ ἐντιμώτατε διοικητὰ δὲν θέλει νὰ φύγει ἀπὸ τὸ χωραφι του!

Καὶ ὁ τοκογλύφος γύρισε ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη στὴν ἄλλη τὰ μικρὰ του μάτια, σὲ ἔνδειξη περιφρόνησης τοῦ πονηροῦ χωριάτη.

"Εφτὰ θέρτσια πέρα ἀπὸ τὸ Τομπόλσκ τὸ Ἔλκηθρο σταμάτησε καταμεσίς στὴν ἔξοχή. Οἱ κυρίες Φὸν — Βίζιν καὶ Φράντσεφ εἶχαν καταφέρει τοὺς χωροφύλακες νὰ σταθοῦν γιὰ ν' ἀποχαιρετήσουν τὰ τελευταῖα φορὰ τοὺς κατάδικους. Περίμεναν ἐκεῖ πέρα κ' ἔμοιαζαν μικρὰ μαῦρα σχήματα χαμένα μέσα στὸ χιόνι. Ἡ συνάντηση ἤταν λιγόστευμη. Χεροφιλήματα καὶ λόγια ἐνθαρρυντικά: «Γράψαμε στὸ "Ομσκ. Θὰ σᾶς περιποιηθοῦν ἐκεῖ. Θὰ προσπαθήσουν ν' ἀνακουφίσουν τὴ δυστυχία σας».

Οἱ χωροφυλάκοι εἶν' ὀρθοὶ, λίγα βήματα πιὸ πέρα, κ' ἀνυπομονοῦν. Πρέπει νὰ φύγουν. Οἱ δυὸ γυναῖκες κάνουν τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ πάνω στὸ κεφάλι τῶν καταδικασμένων!

—Ὁ Χριστὸς μαζί σας!

Ὁ Ντ. καὶ ὁ Ντοῦροφ ἀνεβαίνουν στὸ ἔλκηθρο. Ὁ ὀδηγὸς πλατιάζει τὴ γλῶσσα του κ' ἡ συνοδεία ξεκινᾶ μέσα σ' ἕνα ἀνάλαμρο θόρυσβο μικρῶν κουδουνιῶν, πάνω στὸν μακρὺν ἄσπρο δρόμο ποὺ φέρνει στὸ «Σπίτι τῶν πεθαμένων».

III

Στὶς 23 Γενάρη 1850, ὅστερα ἀπὸ τρεῖς μέρες ταξιδιοῦ μὲ τὸ ἔλκηθρο, μέσα στὸ χιόνι, μέσα στὸν ἀνεμο, ὁ Ντ. κ' ὁ Ντοῦροφ ἐφταναν στὸ τέρμα τοῦ ταξιδιοῦ τους.

Τὸ φρούριο τοῦ "Ομσκ ἤταν στὴ μέση μιᾶς μικρῆς πεδιάδας φραγμένης μὲ 1.500 πασσάλους ἀπὸ ξύλο βαλανιδιᾶς. Στὴν εἴσοδο ὑρίσκονταν τὰ χτίρια τῆς Διεύθυνσης, τῆς ὑπηρεσίας τῶν μηχανικῶν καὶ τοῦ Ἐπιτελείου. Σὲ δεύτερη σειρὰ ὑρίσκον

ΧΡΙΣΤΟΥ ΘΡΙΑΜΒΟΣ

Ἀναβλύστε, τραγούδια, ξανά ἀπ' τὴν καρδιά μου,
τραγούδια θεϊκιᾶς λευτεριᾶς!
Ἄκου τώρα, μιὰ πύρινη σάλπιγγα ἠχεῖ,
σὲ χείλη τρεμίζει 'Αρχαγγέλου·
κ' ἡ ξέφωτη σπάθη, γυμνή,
τοῦ ἥλιου ὅλη, σπιθίζει, καθρέφτης!

Ἡμέρα εἶν', αὐγὴ θαρρετή, λευτεριᾶς,
τοῦ φωτὸς ροβολοῦν τά φουσάτα.
Μύριες λάμπουν ρομφαῖες, καὶ λευκά,
στ' ἄσπρα τ' ἄλογα, λάμπουν κορμιά,
στρατεμάτων οὐράνιων ἡ δόξα!
Ἀνοιχτός, στὴ ματιά μου, ὁ οὐρανός,
κι' ἀπὸ νέφους νοεροῦ τὴ λευκότη,
σὰ φτεροῦγες ἀητῶν ἁπλωτὲς
ξάφνου ὁρμοῦν
καὶ χυμοῦν δυνατὸς ποταμός,
π' ὅλο ἀφρίζει ἀργυρὸς
κι' ὅλο ἀστράφτει στὸ φῶς
καὶ βοὴν ἀλαλάζει τῆς νίκης!

Θαμπωμένες βαθιά,
πῶς τοῦ σκότους μὲ μιᾶς πισωδρόμησαν
πλήθιες δύναμες μαῦρες, σὲ νέφη πηχτά,
κι' ἀπὸ μαῦρο οὐρανὸ μέσ' στὰ χάη τά φριχτά,
μέσ' σέ ἀβύσσων γκρεμνοὺς
κατρακύλησαν!
Σάν ἠφαίστειο, στερνοὺς π' ἀνεβάζει καπνούς,
στερνὴ γλῶσσα φωτιᾶς,
στερνὴ λάβα,
τὴν ὁλόστερνη λύσσα ξερνοῦν — πῶς βογγοῦν! —
καὶ τυφλὲς τοῦ φωτός, ὅλο σβοῦν,
ξεψυχοῦν —
τοῦ θανάτου ἡ θωριὰ τὶς σκεπάζει.

Γέλα τώρα, Σατάν, στερνό κάγχασμα, ἐσύ,
θρῆνου κάγχασμα μέγα —
τ' ἄοπλο σῶμα σοῦ ντύνει μὲ κουρέλια ἡ ντροπὴ—
ὡς ἡ δίκοπη σπάθα σοῦ περνάει τὴν ψυχή,
'Αρχαγγέλου ρομφαία!
Κι' ὡς στὴ λῆθη βυθάει
ὁ δυνάστης σου νοῦς
(κ' οἱ δυνάστες τῆς γῆς πιὰ κουφάρια—
τσακισμένα τὰ σκῆπτρα, τά τόξα μαζί
τοῦ πολέμου, συντρίμμια τὰ βέλη)
τῶν δικαίων τά φρένα ἄς χαροῦν,
τοῦ γερτοῦ ἄς ὑψωθεῖ τὸ κεφάλι!

Λευτεριὰ πιὰ ἄς βοοῦν, λευτεριὰ ν' ἀντηχοῦν
τ' οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς πλάτια, μάκρη·
κι' ἄς πατήσει, λαμπρός, ὁ νικητὴς σὰν σωρούς,
ὁ φτωχός, ποὺ τοῦ ἐσβύστη τὸ δάκρυ!

Οἱ πεδιάδες μακρυά, τά πελάη, ποταμοί,
τά βουνὰ καὶ τὰ δάση, ὅλα ὡς πέρα,
θριάμβου χέρια κροτοῦν,
τοῦ θριάμβου ὡς γροικοῦν
τὴν πνοή, στὸν ἀέρα!

Χρυσὸ στέμμα ψηλά,
μὲ πετράδια λαμπρά, μύριες, θεῖα,
(γύρω ἀγγέλων χοροί)
στεφανώνει κεφάλι θεϊκό —
ὦ, γλυκὸ ριζικὸ
τῶν ἐθνῶν, ποὺ θωροῦν
οὐρανοῦ, στὴ θωριά του, εὐλογία!

Ἀναβλύστε, τραγούδια, ξανά ἀπ' τὴν καρδιά μου,
Ἡμέρα εἶν', Αὐγή, λευτεριᾶς·
τραγούδια τρανῆς λευτεριᾶς,
ἀπ' τά στήθη ὑψωθεῖτε!

Γ. Σ. ΔΟΥΡΑΣ

ΤΡΕΙΣ ΦΑΝΤΑΣΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

ΜΕ ΤΟΥΣ ΦΟΡΝΤ, ΧΑΜΣΟΥΝ ΚΑΙ ΓΟΥΕΛΣ

ΤΟΥ ΤΖΙΟΒΑΝΝΙ ΠΑΠΙΝΙ

Μετάφρ. Σ. Κατσομπῆ

(Οἱ παρακάτω συνεντεύξεις εἶναι αὐτοτελῆ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Τζοβάννι Παπίνι «Γκόγγ». Τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι μιὰ συλλογὴ σημειώσεων ποὺ δόθηκαν ἰδιόχειρα καθώς ὁμολογεῖ ὁ συγγραφέας, ἀπ' αὐτὸ τὸ μυστηριῶδες ὀποκείμενο.

Τί εἶναι ὁ Γκόγγ: Ἕνα διαβολικό πνεῦμα, ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας, μὲ τὸν ἐξευρετικό πνευματικό καὶ ὁλικό πολιτισμό της. Οἱ ὀξύτατες παρατηρήσεις, ἡ ἀπίστευτη καὶ διασκεδαστική ἀλήθεια— στὴν ὑπερβολή της — κάνουν τὸ βιβλίο αὐτό πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ εὐχάριστο. Σημ. τ. Μετ.)

Ὁ Κνοὺτ Χάμσουν

ΜΕ ΤΟΝ ΦΟΡΝΤ

ΝΤΗΤΡΟΪΤ, 11 Μαΐου.

Εἶχα συναντήσει τὸν γέρο Φὸρντ (Ἐρρίκο) τρεῖς ἢ τέσσερις φορὲς στοὺς καιροὺς ἐκείνους ποὺ μ' ἀπασχολοῦσαν ἐμπορικὲς ὑποθέσεις, ὅμως τώρα ἤθελα νὰ τοῦ κάμω μιὰν ἐπίσκεψη προσωπική καὶ «φιλοκερδῆ».

Τὸν βρῆκα ἀνθηρότατο, μὲ ὄρεξη καὶ ἐπομένως διατεθειμένο νὰ μιλήσει καὶ μάλιστα ἐλεύθερα.

— Ἔξερετε, μοῦ εἶπε, πῶς δὲν πρόκειται ἐδῶ νὰ ἀναπτύξω μιὰ βιομηχανία; ἀλλὰ νὰ θεμελιώσω μιὰ μεγάλη πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ ἰκανότη. Κανεὶς δὲν ἔχει καταλάβει τὶς μυστικὲς ἀρχὲς ποὺ διέπουν τὶς ἐνέργειές μου. Καὶ ὅμως δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ εἶναι πιὸ ἁπλές. Κλείνοντας τὲ τέσσερις ἐπιδιώξεις ἐλαττώσεως, τέσσερις αὐξήσεως καὶ στὶς μεταξὺ των σχέσεις:

»Οἱ τέσσερις ἐλαττώσεις εἶναι : Περιορισμὸς τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου, περιορισμὸς τοῦ χρόνου τῆς κατασκευῆς τοῦ ἐμπορεύματος, περιορισμὸς τῶν τόπων τῶν κατασκευασμάτων καὶ τέλος ἐλάττωση ὁλόενα τῆς τιμῆς τοῦ ἐμπορεύματος.

»Οἱ τέσσερις αὐξήσεις, στενὰ συνδεμένες μὲ τὶς τέσσερις ἐλαττώσεις, εἶναι : αὐξηση των μηχανημάτων, ὥστε νὰ περιοριστεῖ τὸ ἐργατικὸ χέρι, διαρκὴς αὐξηση τῆς καθημερινῆς καὶ ἐτήσιας παραγωγῆς, αὐξηση τοῦ βαθμοῦ τελειώσεως τῶν προϊόντων, αὐξηση των ἡμερομισθίων καὶ τῶν μισθῶν.

»Σ' ἔνα ἐπιπλαιο καὶ καθυστερημένο πνεῦμα αὐτοὶ οἱ ὀχτὼ σκοποὶ μποροῦν νὰ φανοῦν ἀντίθετοι μεταξύ τους, ἀλλὰ σεῖς, ἄνθρωποι πρακτικοί, θὰ παρατηρήσατε, φυσικά, τὴν ἁρμονία τους.

»Μὲ τὸ νὰ αὐξήσεις τὰ μηχανήματα καὶ τὴν ἀπόδοσή τους, ἐλαττώνεις τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐργατῶν. Μὲ τὸν περιορισμὸ τοῦ χρόνου τῆς κατασκεύης τοῦ ἐμπορεύματος, αὐξάνει καθὼς εἶναι ἐπόμενο ὁ ἀριθμὸς τῆς δυνατῆς παραγωγῆς κάθε μέρα. Περιορίζοντας τὸν ἀριθμὸ τῶν τόπων, ἀναγκάζεις τοὺς καταναλωτὲς νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ ἀτομικά τους γοῦστα κι' ἔχεις σὰν συνέπεια τὴν αὐξηση τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν ἐλάττωση τῆς τιμῆς τοῦ κόστους, καί, τέλος, ἐλαττώνοντας τὶς τιμὲς καὶ αὐξάνοντας τοὺς μισθοὺς, πληθαίνεις τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀγοραστῶν. Δηλαδὴ μπορῶ νὰ αὐξήσω τὴν παραγωγὴ δίχως κανένα κίνδυνο. "Αν τὰ αὐτοκίνητα εἶναι ἀκριβὰ καὶ ἡ ἀπελληλία μου κερδίζει λίγα, λίγοι θὰ κανεῖς πῶς τὸ ἰδεῶδες θὰ ἦταν : Νὰ κατασκευάζεις δίχως κανέναν ἐργάτη ἕναν ὁλόενα αὐξημένον ἀριθμὸ πραγμάτων ποὺ στοιχίζουν σχεδὸν τίποτα. Ἀναγνωρίζω πῶς θὰ χρειαστοῦν ἀκόμα καμμιὰ δεκαριὰ χρόνια ὥσπου νὰ φτάσω αὐτὸ τὸ ἰδεῶδες: εἶμαι ἔνας οὐτοπιστής, μὰ ὄχι καὶ τρελλός. Προχωρῶ ἑτοιμάζοντας ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα. Τώρα φτιάχνω ἐδῶ στὸ Ντητρόϊτ ἕνα κανονόγυρο ἐργοστάσιο ποὺ θἄχει τὸ ὄνομα «Μοναχή». Θἆναι ἕνα στολίδι, ἕνα δένειρο, ἕνα θαῦμα — τὸ ἐργοστάσιο ποὺ δὲν θὰ γνωρίσει τὸν ἐργάτη. "Οταν θὰ τελειώσει καὶ θὰ τοποθετηθοῦν τὰ μηχανήματα (τελευταῖου τύπου) δὲ θὰ χρειαστεῖ κανένας ἐργάτης. Κάθε τόσο ἕνας μηχανικὸς θὰ κάνει μιὰ σύντομη ἐπίσκεψη στὴ «Μοναχή», θὰ ἀνοίγει μερικὲς βαλβίδες, κουμπιά, ὅχι μόνο τὴν ἡμέρα καθὼς κάνουν τώρα οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ τὴ νύχτα, ἀκόμα καὶ τὶς Κυριακές, ἀφοῦ κανένας δὲν ἐμποδίζει νὰ ἐργάζονται οἱ μηχανὲς καὶ οἱ τόρνοι σὲ μέρα ἀργίας. Κάθε βράδυ ἕνα ἠλεκτρικὸ τραῖνο θὰ φέρνει αὐτόματα στὶς ἀποθῆκες τὰ χίλια αὐτοκίνητα ἢ τὰ χίλια ἀεροπλάνα τῆς «Μοναχῆς». Μέσα σὲ εἴκοσι χρόνια ὅλα μου τὰ ἐργοστάσια θὰ εἶναι ὅμοια μὲ τοῦτο καὶ θὰ μπορῶ νὰ ρίξω στὸ ἐμπόριο ἑκατομμύρια μηχανῶν κάθε μῆνα μόνο μὲ τὴ βοήθεια λίγων τεχνητῶν καὶ πωλητῶν.

— Ἡ ἰδέα σας εἶναι χαριτωμένη, ἀπάντησα καὶ τὸ σύστημα θὰ ἦταν ἐξαίσιο, ἂν δὲν ὑπῆρχε μιὰ δυσκολία : Ποιὸς θ' ἀγοράσει ὅλα αὐτὰ τὰ ἑκατομμύρια τῶν αὐτοκινήτων καὶ τῶν ἀεροπλάνων; "Αν περιορίσετε τὸ τεχνικὸ ζωντανὸ σῶμα, θὰ περιορίσετε συνάμα καὶ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀγοραστῶν.

Ὁ Γουέλς

Ὁ Φὸρντ πῆρε ἕνα ἐγκάρδιο χαμόγελο καὶ φωτίστηκε τὸ ὡραῖο του πρόσωπο, τοῦ γέρου μὲ τὸν νεανικὸ ζῆλο.

— Τὸ σκέφτηκα κι' αὐτό, εἶπε. Θὰ παραγάγω τόσες μηχανὲς καὶ σὲ τόσο χαμηλὲς τιμές, ποὺ σὲ κανέναν ἄλλο βιομήχανο τοῦ κόσμου δὲν θἆναι δυνατὸ νὰ κατασκευάσει ὅ,τι κατασκευάζω ἐγώ. Τὰ ἐργοστάσιά μου θὰ τροφοδοτοῦν καὶ τὶς πέντε ἠπείρους. Σὲ πολλὰ μέρη τοῦ κόσμου τὸ αὐτοκίνητο καὶ τὰ ἀεροπλάνο δὲ μπῆκαν ἀκόμη σὲ κοινὴ χρήση: τὰ πεδία ἐπεκτάσεως εἶναι ἀπεριόριστα.

— Ἀλλά, μὲ συγχωρεῖτε, ἂν οἱ ρέθοδοί σας ἐκμηδενίσουν κατὰ μεγάλο μέρος τὴ βιομηχανία τῶν ἄλλων τόπων, ποὺ θὰ βροῦν αὐτοὶ τὸ ἀναγκαῖο χρῆμα γιὰ ν' ἀγοράσουν τὶς μηχανές σας;

— Κανένας φόβος, ἀπάντησε ὁ Φὸρντ. Οἱ ξένοι πελάτες θὰ πληρώνουν μὲ πράγματα πού κατασκεύασαν οἱ πατέρες των καὶ ποὺ ἐμεῖς δὲν μποροῦμε νὰ τὰ κάνουμε μὲ τὶς μηχανές μας : πίνακες, ἀγάλματα, κοσμήματα, βιβλία, ἀρχαῖα ἔπιπλα, κειμήλια, χειρόγραφα, καὶ αὐτόγραφα. Ὅλα αὐτὰ εἶναι πράγματα μοναδικά. Στὴν Ἀσία καὶ τὴν Εὐρώπη ὑπάρχουν ἀκόμα συλλογὲς ἰδιωτικὲς καὶ δημόσιες, πληθυμισμένες ἀπὸ τέτοιους θησαυροὺς ἀναντίγραφους, ποὺ χρονολογοῦνται ἀπὸ αἰῶνες. Στοὺς Εὐρωπαίους καὶ τοὺς Ἀσιάτες ἀπὸ μέρα σὲ μέρα μεγαλώνει ἡ μανία ν' ἀποκτήσουν μηχανικὰ κατασκευάσματα πιὸ νέα καὶ ἐλαττώνεται ὁ ζῆλος των γιὰ τὰ λείψανα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Θἀρθεῖ πολὺ γρήγορα ἡ στιγμὴ ποὺ θ' ἀναγκαστοῦν νὰ παραχωρήσουν τοὺς Ρέμπραντ καὶ τοὺς Ραφαήλους, τοὺς Βελάσκουεθ καὶ Χολμπάϊν καὶ τὶς βίβλους τῆς Μαγκότσα καὶ τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα καὶ τὰ κοσμήματα τοῦ Τσελίνι καὶ τὰ ἀγάλματα τοῦ Φειδία γιὰ νὰ τοὺς παραχωρήσουμε κανένα ἑκατομμύριο ἀμάξια καὶ κινητῆρες. Καὶ ἔτσι τὴν ἀναδρομικὴ προβήκη τοῦ παγκόσμιου πολιτισμοῦ θὰ πρέπει νὰ τὴ ζητοῦν στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες μὲ τὸ πλεονέκτημα ἀκόμα τῶν τουριστικῶν φιλοτεχνημάτων.

»"Οσον ἀφορᾶ τὶς τιμές, θὰ εἶναι σύμφωνες μὲ τὴ μεταβολὴ τοῦ κόστους, θὰ εἶναι πολὺ χαμηλές, ἔτσι ποὺ καὶ οἱ φτωχότεροι ..καὶ νἆναι σὲ θέση ν' ἀγοράσουν τὰ ἀεροπλάνα μου πρὸς διασκέδαση, καὶ τὰ οἰκογενειακά μου αὐτοκίνητα. Τί θέλετε νὰ τὰ κάμω ἐγὼ τὰ ἑκατομμύρια ; "Αν ἔρχουνται δὲν φταίω ἐγώ, εἶναι ἡ ἀνεπιθύμητη συνέπεια τοῦ ἀλτρουϊστικοῦ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 8)

ΚΑ ΛΕΠΤΑ ΤΗΣ ΩΡΑΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΛΟΓΙΟΥΣ ΜΑΣ

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΒΟΥΤΥΡΑ, Κ. ΚΑΡΘΑΙΟ ΚΑΙ ΘΡΑΣΟ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ

τοῦ κ. Ἠλία Ζιώγα

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΒΟΥΤΥΡΑΣ

Ἡ πιὸ πρωτότυπη συνέντευξη, τῆς ὁρᾶς αὐτῆς, θέβαια, εἶναι ἀσφαλῶς ἐκείνη ποὺ πῆρα μὲ τὸν Δημοσθένη Βουτυρᾶ. Μὲ τὸν συγγραφέα τοῦ «Θρήνου τῶν Βωβιῶν», δὲν εἶχα τὴν εὐχαρίστηση νὰ γνωρίζομαί τὸ ὅστε νὰ τὸν συναντῶ. Ἔστω καὶ γιὰ καὶ ποὺ. Δὲν μπορῶ ἐπομένως νὰ ἰσχυριστῶ, ὅτι μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ τὸν περιεργαστῶ ποιαμέινα. Τώρα, λοιπόν, ποὺ μοῦ ἐπροφέρθηκεν ἡ εὐκαιρία αὐτὴ τῶν γνωμῶν συνομιλιῶν, μπόρεσα, ἀφοῦ ἀγαθὴ σύμπτωση, νὰ τὸν δῶ, δίχως κὰν μάλιστα νὰ κοπιάσω, καὶ τὸν σπουδάσω μέσα στὰ λίγα λεπτὰ τῆς ὥρας ποὺ μείναμε μαζί. Τὸν ἀντήησα στὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ μας, ἀλλὰ ὅταν τοῦ ἀνακοίνωσα τὶς προθέσεις μου, ζητῶντας του τὴν ἰδιαίτερη δλιγόλεπτη συνομιλία, μὲ μονάχα ἐξέφρασε κάποια χαρακτηριστικὴν ἔκπληξη, μὰ καὶ μιὰν ἀδιαφορία συνειδητή. «Τί νὰ τὴν κάνετε τὴ συνέντευξη; Πῶς περνῶ; Τί ἀνω; Τί διαβάζω; Δὲν τ' ἀφήνετε; ἐδῶ κυττάει κανεὶς νὰ πουλήσει ἑνένα βιβλίο — νά! αὐτὸ εἶναι δικό μοῦ ἀπαντᾶ μὲ φωνὴ πειστική ὁ συγγραφέας τῶν «Ἀλανιάρηδων».

«Ἐπιμένω, ὁωτόσο, καὶ μολονότι δὲ ἀκουμπε ποῦ καὶ πότε νὰ συναντήθοῦμε, γιὰ νὰ κουβεντιάσουμε καὶ ἀπυνεῖδει ἔτσι νά.. χαθεῖ ἡ εὐκαιρία. ξαφνικά, μιὰ ἄλλη ἰδέα μοῦ ἐρασεν ἀπ' τὸ νοῦ: νὰ πάρω τὴ συνέντευξη τὴν ἴδια ἐκείνη στιγμή! "Οταν ἀποφασίσαμε νὰ κατεβοῦμε μαζὶ τὰ σπαλοπάτια τῶν «Ἡ. Γραμμάτων», ἡ λύση τοῦ προβλήματος εἶχε ἀλάιας δοθεῖ. Ἐπωφελήθηκα, λοιπόν, τῆς ἀπροσδόκητης αὐτῆς εὐκαιρίας, κ' ἐγκαταλείποντας τελειωτικά, σχέδια μελλοντικῶν συναντήσεων, τὸ λέγω σὲ μιὰ στιγμὴ ποὺ ὑπερδευτήκαμε πιὰ μέσα στὸ πλῆθος, ἐκεῖ στὴν Ὀμόνοια:

—Πέστε μος, λοιπόν, πῶς περάσατε τὸ καλοκαίρι;

—Μὰ πῶς νὰ περάσω; μοῦ κάνει. Ἀγθήκα στὴ ζέστη, γυρνῶντας στοὺς τόπους. Δὲν πῆγα, φυσικά, πουθενά! Γι' αὐτὲς τὶς δουλειές, ὅπως ξέρετε, χρειάζονται πολλὰ λεφτά — καὶ δὲν ὑπάρχουν! Δηλαδή, (μοῦ ἐρεῖ γελῶντας, σταματῶντας στὴ μέση τοῦ δρόμου) δὲν ἔχω ἐγώ.

—Καὶ πῶς περάσατε τὸν καιρό μας; Διαβάζοντας; τὸν ρωτῶ μόλις ἀκούσω κ' ἐνῶ σιγοπερπατοῦσαμε.

—Μὰ σᾶς εἶπα: γυρνῶντας στοὺς τόπους! "Οσο γιὰ τὸ ἄν διάβασα ἢ ὄχι, ὀπτε αὐτό. Κάτι ἐφημερίδες ἀνάγκα!

—Τότε, τοῦ λέγω, θἄχετε γράψει, βέβαια.

—"Α, ναί! Ἔγραψα καὶ γράφω. Ἔχω κάπου... 27 ἀνέκδοτες συλλογὲς διηγημάτων!

—Κι' ἀπὸ τί κυρίως ἐμπνέεστε; τὸν ρωτῶ. Μήπως οἱ πολύθουοι ἐρόμοι καὶ τὰ πλήθη ποὺ ἀνεβοκατεβαίνουν, κ' ἐκεῖνοι, οἱ ἀπόμεροι, οἱ συνοικιακοί, μὲ τοὺς ἀραιοὺς διαβάτες, εἶναι ὅ,τι κεντρίζει τὴ γόνιμη φαντασία σας;

—Ὄχι, ὄχι!, μοῦ λέει ὁ συνομιλητής μου. Τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ἐμπνέομαι ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό μου, ἀφοῦ γιὰ νὰ αἰσθανθῶ τὴν ἀνάγκη νὰ γράφω, κ' αὐτὴ τὴν ἀνάγκη τὴ νοιώθω ἀδιάκοπα, δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος νὰ βρεθῶ σ' αὐτὰ ἢ ἐκεῖνο τὸ περιβάλλον. Τί λετε; (συμπληρώνει, ἐνῶ ἔχει σταματήσει στὸ πεζοδρόμο τῆς πλατείας Ὀμονοίας, στηριζόμενος στὴν ἁπλὴ μαγκούρα του). Ἀλλοίμονο ἂν χρειαζόμουνα τέτοιες προϋποθέσεις γιὰ νὰ γράψω τὸ ἔργο μου! (Καὶ κινθῶς τὸ θάγραψα ποτές! (Καὶ κινθῶς προφέρει τὰ λόγια τοῦτα, κλείνει τ' ἀριστερό του μάτι καὶ μὲ κυττάει, σὰ νὰ θέλει νὰ μαντέψει τὴν ἐντύπωση ποὺ μοῦ προξένησαν τὰ λόγια του αὐτά. Κατόπι συνεχίζει): Αὐτὰ τὰ πολλὰ λόγια, ὁ ποιητὴς Καρθαῖος πρόθυμα δέχτηκε ν' ἀπαντήσει στὸ ἐρωτηματολόγιό μας. Καὶ πράγμα παράξενο, ἀλλ' ὄχι δυσεξήγητο, ὁ μεταφραστὴς τοῦ Σαΐξπηρ καὶ τοῦ Οὐάλτ, αὐτὴ τὴ φορὰ ἀπομακρύνθηκε τῆς ἀρχῆς του αὐτῆς κ' ἔτσι δὲν ὑπῆρξε...λιγόλογος! Ἀπάντησε σ' ὁλόκληρη τὴ μικρὴ σειρὰ τῶν σύντομων αὐτῶν συνομιλιῶν. Γεμάτος ἄντρας ὁ κ. Καρθαῖος, μὲ τ' ἀσημένια μαλλιὰ του ἀκάλυπτα, καὶ στ' ἄσπρα ντυμένος, ἔτσι καθὼς ἡμερτίζουμε στὴν ἀρχὴ τῆς ὁδοῦ Πατησίων, προφέρει τὶς λέξεις ποὺ χρησιμοποιεῖ ἀργὰ — ἀργά, δίχως καμμιὰ προσπάθεια νὰ δημιουργήσει αὐτὴν ἢ ἐκείνη τὴν ἐντύπωση — καὶ ὅμως. παρὰ τὴν ὁλοφάνερην αὐτὴ διάθεση, δὲν δυσκολεύεται κανείς, ἂν προσέξει, νὰ πιστοποιήσει κάποιες ἐλαφρὲς μεταπτώσεις στὸν σταθερὸ ἦχο τῆς φωνῆς του.

"Οταν μιλεῖ, παρὰ τὴ φαινομενικὴ ἀταραξία τοῦ προσώπου του, ὑφίσταται κάποιες μεταβολὲς ὁ ἐσωτερικός του κόσμος, καὶ τοῦτο γιατὶ ὁ κ. Καρθαῖος δὲν ἀρέσκεται νὰ κάνει λόγο παρὰ γι' ἀγαπημένα πράγματα. Καὶ στὴ συνομιλία μας ποὺ ἀκολουθεῖ, δὲν μίλησε παρὰ γιὰ θέματα προσφιλῆ — γιὰ βιβλία, γιὰ ἰδέες, γιὰ ἀνθρώπους, γιὰ τὴ θάλασσα. Γι' αὐτό. ἄλλωστε, ὅπως τὸ σημείωσα κιόλας, μὲ προθυμία δέχτηκε ν' ἀπαντήσει στὰ ἐρωτήματά μας, προδίδοντας μάλιστα τὴ σχετικὴ ἀρχή του.

Ὁ Δημοσθένης Βουτυρᾶς

Ὁ Κ. Καρθαῖος

—Ἀλήθεια, τοῦ λέγω, τὲ μιὰ στιγμή, πῶς περάσατε τὸ καλοκαίρι σας;

—Ἔμεινα στὴν Ἀθήνα, μοῦ ἀπαντᾶ, μολονότι ἔχω ἕνα σπιτάκι στὴν ἐξοχή. Ἀλλά, γιὰ λόγους ποὺ εἰκολα νοοῦνται, δὲν ἔμεινα ἐκεῖ. Ἄλλωστε, ἂν καὶ αὐτὸ ἔγινε ἀναγκαστικά, ἡ Ἀθήνα τὸ καλοκαῖρι μοῦ ἀρέσει ὑπερβολικά, ὅπως καὶ τὸ χειμῶνα. Κατέθηκα πολλὲς φορὲς στὰ Φάληρα, γιατὶ σὰ νησιώτης ποὺ εἶμαι, ἀγαπῶ τὴ θάλασσα. Ὅταν βρίσκομαι κοντά της, αἰσθάνομαι ἀλλοιῶς — νοιώθω μιὰν εὐτυχία, μιὰ γαλήνη, ποὺ τὴ θεωρῶ ἀπαραίτητη, ἀναγκαία, γιὰ ἕναν ἄνθρωπο ποὺ ἐργάζεται πνευματικά. Ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐπανέλθω στὴν Ἀθήνα ἀπ' τὴν ὁποία, ὅπως σᾶς εἶπα, δὲν ἀπουσίασα, ἀγαπῶ τὸ ζεστὸ καλοκαῖρι της, ὅπως καὶ τὸν κρύο χειμώνα της. Ἂν μποροῦσα νὰ ζήσω ἀλλοιῶς, θἄκανα ὅ,τι ἀπὸ χρόνια μπορεῖ κοί πραγματοποιεῖ ὁ φίλος μου κ. Θρ. Καστανάκης: θὰ περνοῦσα τοὺς χειμῶνες μου σὲ κρύους τόπους, στὰ ξένα, καὶ τὰ καλοκαίρια σὲ κανένα ἑλληνικὸ νησί.

—Τὶ γράψατε; ρωτῶ τὸν κ. Καρθαῖο, μόλις εἶδα πῶς ξ,τι εἶχε νὰ μοῦ πεῖ, στὸ πρῶτο ἐρώτημα, μοῦ τόπε.

—Τοῦτο τὸ χειμώνα, μοῦ ἀπαντᾶ ὁ εὐγενικὸς κ' ἐκλεκτὸς συνομιλητής μου, ἐργάστηκα πολύ. Ἔκανα τὴ μετάφραση τοῦ σαιξπηρικοῦ «Ρικάρδου τοῦ Β'». Συμπλήρωσα καὶ ξαναδούλεψα τὴ μετάφραση τοῦ «Ρικάρδου τοῦ Γ'» ποὺ τὴν εἶχα γράψει, ἠερικομένη γιὰ τὸ θέατρο, πρὶν ἀπὸ 13 ἢ 14 χρόνια, καὶ ποὺ τὴν τύπωσα ὁλοκληρωμένη τοῦτο τὸ χρόνο. (Αὐτὸ τὸ ἔργο εἶναι τὸ πρῶτο τῆς φετεινῆς σαιζὸν τοῦ Β. Θεάτρου ποὺ ἀρχίζει τὸν 'Οχτώβρη). Ἀναθεώρησα καὶ ἐτύπωσα τὸ «Μάκβεθ». Ὕστερ' ἀπὸ ὅλα αὐτά, εἶπα νὰ μεταχειριστῶ τὸ καλοκαῖρι μου γιὰ νὰ τελειώσω διάφορες ἰδιωτικὲς καὶ πεζὲς δουλειές, ποὺ τὶς εἶχα παραμελήσει μὲ τὴν ἐργασία ποὺ εἶπα, καὶ νὰ διαβάσω λιγάκι περισσότερο. Εἶχα ἀφήσει πολλὰ πράγματα, γιὰ νὰ τὰ διαβάσω τούτη τὴν ἐποχή. Μὰ δὲν τά κατάφερα ὅπως ἤπιιζα. Κάτι τυχαίνει πάντα, καὶ μ' ἐμποδίζει. Τώρα λοιπόν, θὰ γράφω παρὰ κάτι μικρὰ πράγματα ποὺ θὰ τά θλέπετε ἴσως στὰ «Νεολ. Γράμματα» (ὁ ποιητής, ἐνοεῖ τὰ ὀοφὰ γλωσσολογικὰ «Σημειώματα τοῦ παρατηρητῆ» ποὺ τόπος διαβάζονται), καὶ ἰάτι ἄλλα. ἐπίσης μικρά, ποὺ ἴσως θὰ τὰ δεῖτε πιὸ ὀοτερα. Στίχους γράφω, ὅπως καὶ πάντα, ὅσο μπορῶ λιγώτερους..

Μὲ κυττάει μὲ ἤρεμο θλέμμα, στὰ χείλη του ἀνθίζει ἕνα ἀόριστο, φευγαλέο χαμόγελο καὶ κατόπι, στὴ νέα ἐρώτησή μου: «Τὶ διαθάσατε αὐτὸ τὸν καιρό;», ὁ κ. Καρθαῖος μὲ τὴν ἴδια λαμπρὴ ἁπλότητα, μοῦ ἀπαντᾶ:

—"Εξω ἀπὸ τά περιοδικά ποὺ μὲ πληροφοροῦν γιὰ τὴ λογοτεχνική, τὴ θεατρική καὶ γενικά τὴν καλλιτεχνική κίνηση, διάθασα κάμποσα ἀπὸ τὰ θιβλία ποὺ θγῆκαν τὸν περασμένο χειμώνα, καὶ ποὺ οἱ ἐργασίες μου δὲ μοῦ εἶχαν ἀκόμη ἐπιτρέψει νὰ τὰ διαθάσω. Αὐτὲς τὶς ἡμέρες λ. χ. διάθασα δυὸ πολὺ καλὰ βιθλία. Τὸ κριτικὸ βιθλίο ποὺ ἔθγαλε, μὲ τὸν τίτλο «Πρόσωπα καὶ ψυχές» ὁ κ. Χατζίνης, καὶ τὰ διηγήματα τοῦ κ. Κοτζιούλα, ποὺ θγήκανε τελευταῖα κατὼ ἀπὸ τὸν τίτλο: «Τὸ κακὸ συναπάντημα». Ἔξοχη πρόζα, ποὺ τὴ χαρηκα καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ συμπαθητικὸ περιεχόμενό της. Ὑπόδειγμα καὶ παράδειγμα γιὰ μᾶς ποὺ μεγαλώσαμε στὴν πρωτεύουσα, καὶ κοντεύουμε νὰ χάσουμε τὴ γλῶσσα τῆς ψυχῆς μας, ἡ, καλύτερα, τὴν ψυχὴ τῆς γλώσσας μας. Διάθασα, ἐπίσης, τὶς τελευταῖες ἡμέρες, γιὰ δεύτερη φορά, «Τὸ βιθλίο τοῦ μικροῦ ἀδερφοῦ» τοῦ Γκέγερσταρ. ὅπως τὸ ἔχει μεταφράσει ὁ Κώστας Χατζόπουλος καὶ διαθάζω ὁκόμη τὴ «Γραμματικὴ τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσας» τοῦ κ. Ἀντρέα Μιραμπέλ, ποὺ εἶναι μιὰ ἐργασία πολὺ σπουδαία. Ἀπὸ ποίηση, τοῦτες τὶς ἡμέρες, διαθάζω τὰ ποιήματα τοῦ Λεοπάρντι. Μοῦ ἀρέσει πολλὲς φορὲς νὰ γυρίζω σὲ μερικοὺς παλιούς.

Συνεχίζουμε τὸ μικρὸ περίπατό μας, πότε — πότε σταματοῦμε στὴ μέση τοῦ δρόμου, ὅπως τὴ στιγμὴ ποὺ διατύπωνε τὰ τελευταῖα λόγια τῆς παραπάνω ἀπάντησής του, ὁπότε καὶ θρίσκω τὴν εὐκαιρία καὶ τὸν ρωτῶ:

—Πῶς θλέπετε τὰ πνευματικά μας ζητήματα;

—Μὲ πολὺ σίσιδοξο μάτι, ἀπαντᾶ, κ' ἡ φωνή του, ὅπως πάντα, ἄλλοστε. εἶναι θοερειά, ὅλο πεποίθηση. Κατόπι συνεχίζει:

—Ὑπάρχει μιὰ θαυμαστὴ ζωντάνια καὶ μιὰ τάση, ἰδίως στὴν πεζογραφία, νὰ πλατύνουμε τὸν ὁρίζοντά μας. Ἔτσι ποὺ νὰ μποῦμε κ' ἐμεῖς μὲ ἰσοτιμία στὴ μεγάλη εὐρωπαϊκὴ οἰκογένεια. Γιατὶ σ' αὐτὴν ἀνήκουμε,

του συνέπεσε, από' άπλη σύμπτωση, βέβαια, μ' αύτην εδώ τοῦ κ. Καστανάκη. Έτσι κι' έπρεχτές τὸ βράδυ, ὁ ἀγαπητὸς ποιητὴς παρευρίσκονταν ἐκεῖ, ἔχοντας στὸ γύρω του, μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ γνωστὰ ὀνόματα τοῦ κόσμου τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Σὲ μιὰ στιγμή, λοιπόν, ποὺ ὁ κοσμοπολίτικος διηγηματογράφος κ. Θράσος Καστανάκης ἑνόμισε κατάλληλη νὰ μιλήσει πρὸς τοὺς ἀναγνώστες τῶν «Νεοελ. Γραμμάτων», μοῦ δίνει τὸ σύνθημα καὶ ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὴ συντροφιά, δίχως ὅμως νὰ ἐγκαταλείψουμε... τὰ ποτήρια μας!

Ὁ κ. Καστανάκης δίχως σάκκακι, μὲ κοντὰ μανίκια, μὲ μιὰ γραβάτα σπὸρ καὶ παντελόνι μπλὲ ἀνοιχτό, ροδοκόκκινος, ὅλος αἰσιοδοξία καὶ ὁρμή, φανερώνει μιὰ διάθεση νὰ ἱκανοποιήσει τὴν περιέργειά μας. Καθώς μιλεῖ καὶ τὰ μάτια του παίζουν, προσπαθῶ νὰ ἐρευνήσω ἐκεῖνο ποὺ εἶναι, κι' ἐκεῖνο ποὺ συμβολίζει ὁ ζωντανὸς αὐτὸς λογοτέχνης, ποὺ ἂν καὶ ζεῖ τὸν περισσότερο καιρὸ μακρυὰ μας, ἀνάμεσα σὲ ξένους, δὲν ἀφήνει ὡστόσο καμμιὰν εὐκαιρία γιὰ νὰ μὴ βρεθεῖ μεταξύ μας, ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα. Σ' αὐτὴ τὴ συχνὴ ἐπαφή, ποὺ εἶναι συνέπεια βαθειᾶς ἐπιθυμίας, νόστου πραγματικοῦ, ἴσως νὰ ὀφεῖλει ὁ ἀγαπητὸς μυθιστορηματογράφος μας τὴν αἰτία ποὺ δὲν ἀφομοιώθηκεν ἐξωτερικά, μὲ τὸν παρισινὸν «ἀέρα». Νομίζετε, βέβαια, μόλις ἀντικρύσετε τὸν κ. Καστανάκη, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ρωμηοῦ, ἰδίως ὅταν φορεῖ μπερέ. Ἀλλ' ἂν προσέξετε ἔστω καὶ λίγο, μόλις ἐρθετε σ' ἐπαφή μαζί του, ἀντιλαμβανόσαστε τὴν πλάνη σας. Κάτω ἀπ' τὸ αἰματῶδες αὐτὸ πρόσωπο, καὶ κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀθλητικὸ σῶμα ποὺ τὸ καλύπτουν ροῦχα ἐντελῶς παριζιάνικα, μαντεύετε τὴν ὕπαρξη ἑνὸς ρωμηοῦ, ἑνὸς γνήσιου ρωμηοῦ καὶ μάλιστα καὶ τὸν τόπο, τὰ χώματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα προῆλθεν ὁ συγγραφέας τῶν «Πριγκήπων». Ὁ κ. Καστανάκης «φωνάζει» ὅτι κατάγεται ἀπ' τὴν Πόλη!

Αὐτόν, λοιπόν, τὸν "Ελληνα ρωτῶ, πῶς πέρασε φέτος τὸ καλοκαίρι του, κι' ἐκεῖνος μοῦ ἀπαντᾶ:

—"Ηρθα ὅπ' τὸ Παρίσι τὸν Ἰούνιο, γιὰ νὰ ξαναδῶ ἀπὸ κοντὰ τὴν Ἑλλάδα, γιατὶ αὐτὸ μοῦ εἶναι μιὰ φυχικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάγκη. Δὲν θὰ μποροῦσα νὰ δουλέψω, ἂν τὸν πόθο μου γιὰ τὴν Ἑλλάδα ποὺ μ' βασταῖ στὴ Γαλλία, δὲν τὸν ἱκανοποιοῦσα, μὲ τὸ νὰ ἐπιστρέφω, ὅσο μπορῶ πιὸ ταχτικὰ στὴν Ἀθήνα. Ἀπ' τὴν Ἑλλάδα ἀντλῶ τὸ ὁλικὸ καὶ τροφοδοτῶ τὴν πίστη μου, ποὺ μοῦ εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία. Στὸ Παρίσι κατόπι, ἐκτελῶ. Τώρα ζῶ στὸ Ἑλληνικό. Σηκώνομαι στὶς 4.30—5 τὸ πρωΐ, κάθε μέρα, καὶ καταγίνομαι μὲ τὸ περιβόλι μου. Τσαπίζω. ποτίζω, φροντίζω τὶς κότες καὶ τὸ κοτέτσι μου. Κατόπι μονάχα, σὰν τελειώσω ἀπ' αὐτὲς τὶς δουλειὲς ποὺ μοῦ εἶναι πάρα πολὺ εὐχάριστες, κάθομαι στὸ γραφεῖο μου καὶ δουλεύω. Τὸ ἀπόγεμα, πάντοτε, κοιμοῦμαι. Τὸ ἴδιο κάνω καὶ στὸ Παρίσι, γιὰ νὰ κρατῶ αὐτὴ τὴν ἐδφυέστατη συνήθεια ποὺ ἔμαθα στὴν Ἑλλάδα, κάνοντας νὰ ζεῖ κανεὶς διπλά! (ἀφοῦ κοιμᾶσαι καὶ ξυπνᾶς δυὸ φορὲς τὴν ἴδια μέρα!)

»Μετὰ τὸν ὕπνο, συνεχίζει ὁ κ. Καστανάκης, ξανὰ κατεβαίνω στὰ περιβόλι καὶ στὸ κοτέτσι — καὶ μετὰ, πάλι δουλειὰ στὸ γραφεῖο. Ἐπαναλαμβάνεται πιστὰ τὸ πρωϊνὸ πρόγραμμα, γιὰ νὰ γίνεται πιθανώτερη ἡ ψευδαίσθηση τοῦ χωρισμοῦ τῆς ἡμέρας στὰ δυό. Στὸ Παρίσι, βέβαια, ἐπειδὴ ἔχω τὸ πρωΐ τὰ μαθήματα, σὶ συγγραφικές μου ἀσχολίες μὲ ἀπασχολοῦν μονάχα τὸ ἀπόγεμα καὶ τὴ νύχτα. Ἔτσι περνῶ τὶς ἡμέρες μοῦ στὸ Ἑλληνικό, μὲ τὴν πιθανότητα, ποὺ ὁλοένα ἐδξάνει, νὰ συνεχιστεῖ αὐτὴ ἡ ζωὴ καὶ τὸ χειμῶνα, γιατὶ, ὅπως ξέρετε, ἔχω ἀποκλεισθεῖ ἐδῶ ἐξ αἰτίας τῶν διεθνῶν γεγονότων, μὴ μπορῶντας νὰ ἐπιστοέψω στὴ θέση μου, στὸ Παρίσι.

—Καὶ τί γράφετε; τὸν ρωτῶ μόλις τέλειωσε.

—Ὅπως σᾶς εἶπα, μοῦ ἀπαντᾶ ὁ ἐκλεκτὸς συνομιλητής μου, κάζεώς τὸ ὁλικὸ μου γιὰ τὴν προσοχὴ δουλειά. Στὸ μεταξὺ τυπωνω στὸν «Πυροσὸ» μιὰ συλλογὴ ἀπ' ἐφτὰ διηγήματα, μὲ τὸν τίτλο «ὁ Ρ.ὸκάγιας» ποὺ θὰ κυκλοφορήσει τὸ ἐρχόμενο μῆνα. Συγχρόνως γράφω ἕνα καινούργιο μυθιστόρημα ποὺ ὁ τίτλος του εἶναι «ἡ Παραλία» καὶ ποὺ θ' ἀποτελέσει τὸν τέταρτο τόμο τῆς σειρᾶς «Ἑλληνικὰ χώματα». Θέμα τοῦ ἔργου μου αὐτοῦ εἶναι τ' ἀπόκρυφα ἱστορικὰ μιᾶς ἐπλληκῆς οἰκογένειας, ξετυλίγεται δὲ στὴν Κυανῆ Ἀκτή. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς ὁν λόγο, πέροι, τοὺς πέντε καλοκαιριάτικους μῆνες τῶν διακοπῶν, τοὺς πέρασα ἐκεῖ.

—Ἀπὸ πόσους τόμους θ' ἀποτελεῖται αὐτὴ ἡ σειρὰ «Ἑλληνικὰ χώματα» καὶ ποιὸς θᾶναι ὁ πέμπτος; ρωτῶ τὸν κ. Καστανάκη.

—Μέχρι τῆς στιγμῆς, νομίζω ὅτι δὲν θὰ ξεπεράσει αὐτὴ ἡ σειρὰ τοὺς δώδεκα τόμους. "Ισως ὅμως, βέβαια, ν' ἀλλάξει αὐτὸς ὁ ἀριθμὸς — δὲν ξέρω. Πάντως, οἱ σκελετοὶ καὶ τῶν δώδεκα ὑπάρχουν ἤδη. "Οσο γιὰ τὸ ποιὸς θᾶναι ὁ πέμπτος, αὐτὸς θὰ ξετυλίγεται ἀνάμεσα στὸν "ἀθορυβο κόσμο τῆς Ἀθήνας. "Α! δὲν ξέρετε τί ἐνδιαφέρον ἔχουν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι! — κι' ὁ κ. Καστανάκης, ἀνεβάζει τὰ φρύδια του, καὶ γέρνοντας πίσω, κάπως, τὸ κεφάλι του, προσθέτει: —Πρόκειται γιὰ ἕνα βιβλίο ποὺ τὸ ὁλικό του τὸ μαζεύω ἐδῶ καὶ ἕξη χρόνια!

Μετά, μόλις ἔχει τελειώσει, ἁπλώνει τὸ χέρι του καὶ σηκώνοντας τὸ ποτῆρι του, πίνει λίγο ξανθὸ κρασάκι. Τὸν ἀκολουθῶ στὴ χειρονομία του αὐτή, λέγοντάς του στὸ μεταξύ:

—Πῶς θλέπετε τὰ πνευματικά μας ζητήματα;

—Νοιώθω καταπληκτικὸ ἐνθουσιασμὸ μπροστὰ στὴν παραγωγὴ τῆς πεζογραφίας μας! Καὶ νὰ μὴ μποροῦν ἀκόμα νὰ τὸ καταλάβουν οἱ πολλοί. Πολλοὺς ἐνοῶ (συμπληρώνει), τοὺς ὑπερελάχιστους κριτικούς μας. Λοιπόν, ἡ σημερινὴ πνευματικὴ κίνηση, ἰδιαίτερα στὴν πεζογραφία, εἶναι κάτι ποὺ δὲν τὸ εἶδε καμμιὰ ἄλλη περασμένη γενεά μας. Συγγραφεῖς σὰν τὸν Μυριβίλη, τὸν Τερζάκη, τὸ Βενέζη, τὸν Κόντογλου, τὸ Θεοτόκη, τὸν Πετσάλη, τὸν Καραγάτση, γιὰ ν' ἀναφέρω μονάχα ἐκείνους ποὺ εἶναι σιμότερα στὴ σκέψη μου αὐτὴ τὴ στιγμή, εἶναι πεζογράφοι ποὺ ἀπόλυτα ἀνήκουν στὴν εὐρωπαϊκὴ γραμμή, ἴσως μάλιστα στὴν πρωτοπορία τῆς. Αὐτοὶ καταργήσανε, μιὰ γιὰ πάντα, τὸν ἐπαρχιωτισμὸ ποὺ ἔδερνε ὡς σήμερα, καὶ τὰ καλλίτερα ταλέντα τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας!

Ὁ κ. Καστανάκης μιλεῖ μὲ χειρονομίες, συγκρατημένες, βέβαια, καὶ μὲ φωνὴ ἠχηρή, σημεῖα ποὺ μαρτυροῦν τὴν ἔνταση τῶν πεποιθήσεών του αὐτῶν. "Ἐχει ἤδη ἐξαντληθεῖ τὸ ἐρώτηματολόγιο, ἀλλὰ βρίσκουμε τὸν ἑαυτό μ' περίπτωση ἕνα διάφορη ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες, ἀφοῦ πρόκειται γιὰ ἕνα ρωμηὸ συγγραφέα ποὺ ζεῖ στὰ ξένα, στὸ κέντρο τοῦ σύγχρονου πνευματικοῦ κόσμου, νομίζω πὼς δὲν πρέπει νὰ χάσω τὴν εὐκαιρία καὶ τοῦ ἀπευθύνω τὸ παρακάτω ἐρώτημα, γιὰ νὰ πληροφορηθοῦμε ἀπὸ ὑπεόθυνα χείλη, τὶ ἀξιόλογο συντελεῖται αὐτὴ τὴ στιγμὴ στὸ Παρίσι, στὸν τομέα τῶν Γραμμάτων.

—Ποιοὶ ἀπ' τοὺς νάλλους συγγραφεῖς σᾶς ἀρέσουν περισσότερο;

—Θὰ σᾶς ἐπαναλάθω, μοῦ ἀπαντᾶ, μὲ τὴν ἴδια προθυμία, ὁ συγγραφέας τοῦ «Παρισιοῦ τῆς Νύχτας καὶ τοῦ "Ερωτα», τὰ ἴδια ποὺ εἶπα σὲ μιὰ συνέντευξή μου ἀκόμα. Ὁ,τιδήποτε καὶ νὰ κάμεις πιά, θὰ εἶναι κατώτερο ἀπὸ κεῖνο ποὺ σὲ ἀνάθειξε. Ἡ δόξα εἶναι ἕνα πιστοποιητικὸ ἀδυναμίας. κ' ἀκόμα περισσότερο μιὰ φυλακή. Εἶσαι ὑπὸ εἰδικὴ ἐπίθλεψη, θέλεις δὲ θέλεις. Δὲν μπορεῖς νὰ νοικιάσεις ἕνα σπίτι ἢ νὰ μπεῖς σ' ἕνα καφενεῖο, ἢ νὰ ταξιδέψεις, δίχως νὰρθοῦν χιλιάδες πρόσωπα νὰ παρευρεθοῦν καὶ νὰ τὸ διηγηθοῦν, νὰ τὸ δημοσιεύσουν. Δὲν ὠφελεῖ νὰ καταφύγεις στὴ μοναξιά. Καὶ κεῖ σὲ βρίσκουν κι' ἂν δὲ μποροῦν νὰ ἀνακαλύψουν τίποτα, ἐπινοοῦν.

»Μὰ αὐτὸ θὰ ἦταν τὸ πιὸ λίγο. Τὸ χειρότερο εἶναι ὅτι ἡ φήμη σὲ παραδίδει στὴν ἐξουσία τῶν τίμιων λησταῖν. "Ολοι θέλουν κάτι τι, ὅλοι ἀπαιτοῦν κάτι, ὅλοι σοῦ ἀφαιροῦν πραγματικὰ κάτι. Στὰ ἑκατὸ γράμματα ποὺ παίρνω, τὰ ἑνενῆντα τουλάχιστον εἶναι γιὰ νὰ μοῦ ζητήσουν κάτι. Ἀπὸ τὰ εἴκοσι πρόσωπα ποὺ ἔρχονται νὰ μὲ βροῦν, τὰ δεκαεννέα φεύγουν παίρνοντάς μου ὅ,τι ἐπιθυμοῦσαν. "Αλλοτε εἶναι ὁ μακρυνὸς θαυμαστής, ποὺ θέλει τὰ βιβλία μου σὰν δῶρο, ἄλλοτε ἐκεῖνος ποὺ θέλει μιὰν ἀφιέρωση ἢ μιὰν αὐτόγραφη σελίδα γιὰ τὴ συλλογή του, ἢ ἐκεῖνος ποὺ ἀπαιτεῖ μιὰ φωτογραφία ἢ πληροφορίες γιὰ τὴ ζωή μου, ἢ αὐτὸς ποὺ θέλει μὲ κάθε τρόπο νὰ μοῦ ζητήσει νὰ τὸν νουθετήσω, νὰ τὸν κρίνω, νὰ τὸν βοηθήσω, νὰ τὸν φωτίσω.

»Ἀφότου πῆρα ἐκεῖνο τὸ Νόμπελ δὲν σώζομαι πιὰ ἀπὸ τὶς χρηματικὲς αἰτήσεις. "Ολες οἱ προσάσεις εἶναι καλές: ἀρρώστειες, διπλώματα, σχολικὲς δαπάνες, ταξίδια ἀναπόφευκτα, ποτέρες παραλυτικοί, τρελλὲς μητέρες, ἀδελφὲς φθισικές, γάμοι ποὺ δὲν ἐπιδέχονται ἀναβολή, ἐκατοντατετηρίδες, μνημεῖα, συνάδελφοι, ξεπεσμένοι εὐγενεῖς, νοσοκομεῖα γιὰ ζῶα, καταστροφές. "Αν εἶχα ὑποχρώησει σὲ ὅλες, θάπρεπε νὰ εἶχε πιὰ διατεθεῖ ὅλο τὸ Νόμπελ κι' ἐγὼ νὰ κάνω ἄλλη μιὰ φορὰ παρέα μὲ τὴν πείνα...

»Ὑπάρχουν καὶ κεῖνοι ποὺ νομίζουν πὼς ἀπὸ τὴ φήμη μου ἐξασφαλίσθηκε ἡ ὑπαρξή μου. «Ἀν ὅλοι τὸν ἐξέρουν, σκέπτονται, πάει νὰ πεῖ πὼς κι' αὐτὸς τοὺς ξέρει ὅλους καὶ ἐπομένως μπορεῖ νὰ τοὺς ζητήσει ὅ,τι θέλει». Χονδροειδέστατη πλάνη, καθὼς καταλαβαίνετε. "Ενας συγγραφέας μπορεῖ νὰ εἶναι γνωστότατος καὶ ὅμως νὰ μὴν ἔχει σχέσεις παρὰ μὲ λίγους φίλους ποὺ δὲν διαθέτουν κομμιὰν ἐπιρροή. Μὰ ἡ ρότσα αὐτὴ δὲν ἀκούει ἀπὸ τέτοια κι' οὔτε σὲ πιστεύει, καὶ κάθε βδομάδα ἔρχεται, λοιπόν, κάποιος ποὺ μοῦ ἀπαιτεῖ τὸ δύνατο: νὰ τοῦ βρεῖς μιὰ θέση σπουδαία, νὰ τυπώσει ἕνα βιβλίο σὲ μεγάλον ἐκδότη, νὰ τὸν συστήσεις σὲ μιὰ μεγάλη ἐφημερίδα γιὰ νὰ πετύχει μιὰ συνεργασία καλοπληρωμένη, νὰ ἀποταθῶ στοὺς ὁπουρχοὺς ἢ στὴν Ἀκαδημία γιὰ ἕνα βοήθημα ἢ μιὰ σύνταξη.

»Μὰ πιστέψτε με, πὼς μ' αὐτὸ τὸ σύστημα τῆς μοναχικῆς ζωῆς μου δὲν ἔξερα κανένα, δηλαδὴ τὰ πρόσωπα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξαρτιῶνται αὐτὲς οἱ ἐκολίες. Μὰ κι' ἂν τὰ γνώριζα, δὲν εἶναι βέβαιο κιόλας πὼς θὰ μοῦ παραχωρούσαν ὁ,τι θὰ τοὺς ζητοῦσα μόνο καὶ μόνο γιατὶ λέγομαι Κνοὺτ Χάμσουν. Θᾶπρεπε νὰ γράψω γράμματα νὰνω σὲ γράμματα, νὰ χασομερῶ σὲ προθαλάμους, δηλαδὴ νὰ σπαταλῶ τὸν καιρό μου, τὸ πιὸ πολύτιμο ἀπὸ κάθε τι ἄλλο γιὰ ἕναν καλλιτέχνη, νὰ δίνω τὴν ἐγγύηση τοῦ ὀνόματός μου γιὰ ἀνθρώπους ποὺ μοῦ εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἄγνωστοι. Καὶ ἂν καμμιὰ φορὰ ἀπὸ ἀδυναμία εὐχαριστήσω κανένα καὶ πετύχω ὅ,τι μοῦ ζητήσει, ὦ σφόνοεί! αὐτοὶ δὲν εἶναι ποτὲ εὐχαριστημένοι. "Ερχονται πάλι νὰ ζητήσουν ὁλοένα καὶ μεγαλύτερα πράγματα. Καὶ ἀφοῦ πῆραν χλιαῖα, σὲ ἐφίνουν ἀγανακτημένοι, σὲ χλεύαζουν τὴν ἡμέρα ποὺ μπόρεσες νὰ τοὺς βῶσεις δέκα μονάχα.

»Ὕστερα εἶναι αὐτοὶ ποὺ στέλνουν τόμους καὶ χειρόγραφα καὶ θέλουν νὰ τὰ διαθέσεις καὶ μετὰ νὰ γράψεις τὴ γνώμη σου. Καὶ οἱ ἀχόρταγοι δημοσιογράφοι, ποὺ σοῦ κλέβουν μιὰν ἐργασιμη ὥρα ἢ ἀπὸ τὴν ξεκούραση σου, γιὰ νὰ κερδίσουν τὸ χρῆμα τους ἢ τὴ δικό σου κόπο. Ἀπὸ τὸν φημισμένο, τέλος πάντων, ὅλοι κάτι θέλουν.. "Εδωσες σ' αὐτὸν τὸν ὄχλο τῶν τυφλῶν λιγάκι φῶς, σ' αὐτὲς τὶς παχυμένες καρδιὲς λίγη ζέστα, σ' αὐτὰ τὰ γυμνὰ μυαλὰ λίγη σκέψη. "Εδωσες ἕνα μέρος τοῦ ἑαυτοῦ σου, τοῦ αἰματός σου, τῆς ψυχῆς σου, τῆς ζωῆς σου, γιὰ νὰ πλουτίσεις τὶς ξένες ψυχές, νὰ κάμεις λιγώτερο θλιβερὴ τὴ ζωή τους. "Εδωσες καὶ ἀκριβῶς γιατὶ ἔδωσες, πρέπει νὰ δίνεις χωρὶς τέλος νὰ δεῖς ὅχι μόνο τὸ πνεῦμα σου, ἀλλὰ καὶ τὸ χρῆμα σου, τὶς ἡμέρες σου καὶ κάποιο ψίχουλο ἀπὸ τὴ δόξα σου. Κάθε σπουδαῖος συγγραφέας εἶναι τριγυρισμένος ἀπὸ παράσιτα, ζητιάνους, κλέφτες. Ἡ φήμη δὲν εἶναι βραβεῖο, ἀλλὰ μιὰ κατάρα, μιὰ τιμωρία. "Αν τὸξερα τὸ 1890, θὰ πήγαινα νὰ σκοτώσω ἐκεῖνον τὸν Μπραντὲς ποὺ γνώρισε στὴν Εὐρώπη τὸ πρῶτο μου βιβλίο, τὴν «Πεῖνα». Καλλίτερα πειναμένος, παρὰ ἐ.ὸξος...

»Καὶ σεῖς τώκομα, ἂν καὶ δὲν μοῦ ζητήσατε τίποτα, μοῦ πῆρατε κάτι, μισὴν ὥρα ἀπὸ τὸν καιρό μου καὶ λίγη δύναμή μου. Καὶ σεῖς εἴστε ἕνας λησητὴς τίμιος, ἕνας λησητὴς καλοαναθρεμμένος, — ἀλλὰ πάντως ἕνας λησητής.

Αὐτὰ τὰ σωστὰ λόγια δὲν πρόσθεσλαν, μὰ κατάλ.θα πὼς παίραιαζε νὰ μείνω περισσότερο. Κνοὺτ Χάμσουν μὲ εἶδε νὰ φεύγω μὲ φανερὴ εὐχαρίστηση καὶ ἀπόρτα μοῦ ἔσφιξε δυνατὰ τὸ χ

"Ο Κνοὺτ Χάμσουν μοῦ ἀρέσ λῆθεια καὶ πολύ. Θέλω ν' ἀγ σω ὅλα τὰ ἀφιλτα του κι' ἀπὸ λεπτότητα νὰ τὸν ἱκανοποιήσω τὴν ὥρα ποὺ ἔχασε ἐξ αἰτίας

ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΥΕΛΣ

17 Μ

Ὁ Γουὲλς μὲ πῆρε γιὰ κάν δημοσιογράφο.

—Γεννήθηκα, ἄρχισε νὰ μοῦ δείχνοντάς μου μιὰ δερμάτιν λυθρόνα, τὸ 1866 στὸ Μπρ τοῦ Κέντ. Ἐργάστηκα ὡς ὑπάλ λος σ' ἕνα κατάστημα νεω σμῶν, μετὰ σπούδασα βιολ Τὸ 1886 ἐξέδωσα τὸ «Σάϊενς Τ νάλς», ὅπου δημοσίευσα τὸ πρ μου ἄρθρο γιὰ τὸν Σωκράτη.

"Επρεπε νὰ τοῦ ἐξηγήσω τ ἥμουν καὶ πὼς δὲν ἐπιθυμοῦσ θόλου νὰ μοῦ ἐπαναλάβει πρ ρικὰ τὴ βιογραφία «Χοὺζ Χοὺ μοῦ ἦταν κιόλας γνωστή.

— Καὶ τότε σὲ τί μπορῶ νὰ ξεχυπηρετήσω;

Ὁ Γουὲλς εἶναι ἕνας σωματ ἀνθρωπος μὲ αὐτοπεποίθηση, μοιάζει περισσότερο μὲ διαγ στῆ, παρὰ μὲ συγγραφέα. Κ θρεμένος, μὲ ζωηρὰ χρώματα, γαλοπρόσωπο, μοιάζει σὰ νὰ λει νὰ μοῦ πεῖ:

— Στὸ τραπέζι εἶναι χα "Ας τελειώνουμε.

Δὲν ἔχει τίποτα ἀπὸ ἕναν ν τή, ἀπὸ ἕναν ὀνειροπόλο, ἀπ μεταφυσικό.. "Εμεινε αἰωνίω πωλητὴς τῶν νεωτερισμῶν. ποὺ ἀντὶ γιὰ ροῦχα καὶ κοστ πουλάει τώρα καὶ τριάντα γρ ἐπιστημονικὲς οὐτοπίες, «τὶς τ ταῖες», ἱστορίες γιὰ τὶς Κυρι παραδοξολογίες σὲ μορφὴ δη μάτων.

"Επρεπε νὰ τοῦ πῶ, γιὰ νὰ κάμω νὰ μιλήσει, ὅτι περιεργ τὴν Εὐρώπη, κάνοντας μιὰ τ κὴ ἔρευνα γιὰ τὸ μέλλον τῆς θρωπότητας. Μόλις ἡ λέξη λον» ἤρθε στ' αὐτιά του, ὁ Γ ἐμψυχώθηκε.

— Ξέρετε, εἶπε, πὼς ἡ ἐρ καὶ ἡ πρόβλεψη τοῦ μέλλοντ ναι τῆς εἰδικότητάς μου καὶ νας ὡς τώρα σ' αὐτὸν τὸν δὲν κατόρθωσε νὰ μὲ ξεπερ Ἡ Ἀνγλία ἐχει στὸν λογοτέ τομέα τρεῖς σπουδαίους ἐκπρ πους: "Εναν ἐθνικὸ βάρδο, τὸν πλιγκ, ἕναν ἐθνικὸ κλόουν, τὸν κ' ἕναν ἐθνικὸ προφήτη, ἐ Ἀπὸ τὸ Νοέμβριο τοῦ 1901, ἐ δὴ ἀπὸ τότε ποὺ δημοσίευσ «Ἀντισιπέϊσον», ἡ κυριότερ σχολία μου εἶναι ἡ προφ Προφητεῖες ἐπιστημονικές, μη κές, ἀστρονομικές, βιολογικέ λιτικές, πολεμικές, κοινωνικέ ποτε δὲν μοῦ διέφυγε. Τίποτε τὸ πιὸ ὑψηλὰ ποὺ μπορεῖ νὰ γειρήσει τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμ θρησκείες, τόσο ἡ εἰδωλολα μὲ τοὺς χρησμοὺς της, ὅσο κ Ἰουδαϊκὴ μὲ τοὺς προφῆτες π χουν οἰκοδομηθεῖ πάνω στὶς φητεῖες. Τὸ μοναδικὸ τέρμα τ πιστήμης, καθὼς ἀπέδειξαν ὁ σβαλντ κι' ὁ Πουσνκαρέ, εἶ προφητεία. Ἡ δόξα μου ὀφεί στὸ ὅτι ἔθεσα θριαμβευτικ προφητεία στὸ ἐμπόριο τῆς ἠ τεχνίας.

"Η εὐγλωττία τοῦ Γουὲλς κ ξαφνικὰ ἀπὸ τὸ κουδούνισμ τηλεφώνου.

— Πόσες λέξεις; ρωτοῦσε ὁ φήτης τὸν μακρυνὸ συνομ του. Γιὰ ποιὰ μέρα;

— Γουὲλς, ἕξη χιλιάδες γυ 25 Μαΐου.

— Πρόκειται, ξανάπε ὁ Γο στρέφοντας σὲ μένα, γιὰ μιὰ νούργια προφητεία ποὺ θὰ «Οὐεστμίνστερ Γκαζέτ». Διαθ τὴν. Θὰ εἶναι ὅ,τι σὰς χρειάζ Μπορῶ νὰ σᾶς πῶ ἀπὸ τώρα τ νικὸ νόημα. Προτοῦ νὰ φτάσε μισὰ ὁ αἰώνας μας, θὰ ἔχουν ναν τρομερότατο πανηπειρω πόλεμο, ποὺ θὰ καταστρέψει λάχιστον τὰ τρία τέταρτα τῶν θρώπων. Ἡ τεχνικὴ τοῦ ἐνα πολέμου καὶ τὸ χημικοῦ, πο κάνει νέες φοβερὲς προδόσε τὰ τελευταῖα χρόνια, θὰ ἐξα σει τὴν ἱστορικὴ διάκριση στρατιωτῶν καὶ τῶν πολιτῶν μεγαλύτερες μητροπόλεις τοῦ

ΜΙΑ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΗΓΗΣΗ

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΜΟΥ

τῆς κ. Γατιάνας Στ.ύρου

2.

Μιὰ βδομάδα βρέχει. Πρωΐ πάδυ, νύχτα μέρα, ἀσταμάτη Ρίχνει μιὰ βροχὴ βαρειὰ καὶ γωμένη. Τὸ νιώθεις πὼς λίγο μὴ νὰ φυσήξει ἡ Μαύρη Θά σσα, αὐτὸ ὅλο τὸ νερὸ θὰ πῆ ει νὰ γυρίσει χιόνι. Ὁ μπαοξὲς ιω ἀπ' τὸ σπίτι πλημμύρισε ὰ καθὼς εἶναι λίγο πιὸ ψηλὸς πάινουν τὰ νερὰ στὴν κουζίνα ὰ στὸ καρβουναρὶ. Τὰ κάρ νυα πλένε καὶ τὰ ψαρεύουμε ἕνα κόσκινο. "Ολο τὸ σπίτι εἶ ὰ κρύο καὶ ὑγρὸ σὰν πηγαδί. ὰ μαγκαλάκι στὴν καθημερινὴ ὴν κάμαρα τί νὰ σὲ κάνει; Τί πρωτοστεγνώξει, τί νὰ πρωτο τάνει.

Ἡ ξόπορτα στέκεται ἐκεῖ μό γιὰ τὰ μάτια. Τὸ ξῦλο της κα ἀντησε κόσκινο. Ἀπὸ τὶς χαρ ράδες μπάζει ἕνα φαρμάκι ποὺ ἀρπάζει ἀπ' τὰ πόδια. Τὴν ἔ ει φάει χρόνια τώρα τὸ σαράκι. ἄν κάνεις νὰ χτυπήσεις καρφί φτει ἀπὸ μέσα της μιὰ σκόνη ὰ τρυνη.

Τὰ παιδιὰ — στὴν ἀρχὴ τοῦ ἐμῶνα — κόψανε ψιλὲς τσίτες ὸ σανίδι καὶ τὶς κάρφωσαν ροσεχτικὰ ἀπὸ πίσω σὰ μεγά ι. Τὸ φῶλλο ποὺ δὲν ἀνοίγει ὰ ἔτσι δὲ βρίσκει ζόρι, κάπως πάθηκε περισσότερο. Τὸ ἄλλο ὅως, μιὰ μέρα, τὸ μπακαλάκι ὰ ξαίροντας, τὸ χτύπησε μὲ τὸ ντροπάπουτσό του καὶ κράχ, ρέμισε ὅλο. "Υστερα ἀπ' αὐτὸ ὀλλήσαμε κι' ἐμεῖς ἐφημερίδες βρασμένο ἀλεῦρι καὶ πιάσανε ρεῖα. "Εσιαζε ἡ πόρτα σὰν και ὀργια. Σὰν τὴν ἔβλεπες ἀπ' ἔ ου ποῦ νὰ πάρει εἴδηση γιὰ τὸ ἀλι της.

"Ομως τώρα νά, φυσᾶ βοριᾶς ὰ σπρώχνει τὴ βροχὴ ἴσια κα πάνω της. Τὸ λυωμένο ξύλο μισε ὀργασία καὶ ξεκολλήσα τ' ἀλεύρια. Οἱ ἐφημερίδες πέ ανε. Τὴ νύχτα σὰν ἀνεβαίνουμε ὰ κοιμηθοῦμε στριμώχνουμε ἀ πίσω καρέκλες γιὰ στήριγμα. Ὀχι ἀπὸ φόβο νὰ μὴ μπεῖ κα κός, μὰ γιατὶ ντρεπόμαστε σὰν ὑπνήσουμε τὸ πρωΐ νὰ βροῦμε ὴν ἐξώπορτά μας τρύπια.

Βρέχει, βρέχει, βρέχει.

Πουλητὴς πιὰ δὲ φαίνεται. Ψυ ὴ στὸ δρόμο. Τί νὰ πουλήσεις ὰ τί νὰ βγάλεις! Τὰ χωράφια ὰ πνιξε τὸ νερό. Οἱ ντερέδες, ὰ σβώς λένε οἱ μπαζεβανέοι ποὺ ὰ θυνται στοὺς καφενέδες ἀ ρακτοι, κατεβάζουνε λάχανα, ὰ ελινα, σομάρια, ξεραμένες κο ρούθες καὶ κανένα ζωντανὸ πνι μένο. Ἡ θάλασσα λάσσιτσε κι' ὐτὴ καὶ μονοχὰ καταμεσεὶς ἀ

μοῦ θὰ καταστραφοῦν, οἱ μικρὲς πολιτεῖες θὰ μείνουν ἐρεί ὰ καὶ θὰ γίνουν ἀκατοίκητα τὰ ντρα τοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ βιομη νικὲς ζῶνες θὰ πυροληθοῦν. νταν ὁ πόλεμος, ἢ μᾶλλον ἡ αὐ κτονία αὐτὴ τῶν λαῶν θὰ τε λειώσει ἀπὸ τὴν ἐξάντληση καὶ ν πανωλεθρία, δὲν θὰ ἔχουν μεῖ στὸν πλανήτη μας παρὰ λίγες κάδες ἑκατομμύρια ὑπάρξεων, φιφοῖων καὶ πειναλέων, ἀναγε τῶν πιὸ ἀπολίτιστων καὶ πει λέων τόπων. Οἱ διανοητές, οἱ ἠ τες, οἱ μηχανικοί, θὰ ἔχουν ὅλοι ὀς ἐξαφανιστεῖ καὶ οἱ ἐναπομεί ντες ἡμιβάρβαροι θὰ εἶναι ἀνί κανοι νὰ δημιουργήσουν πάλι ἕ νὰ καὶ κατὰ προσέγγιση, τὸν πο πισμὸ ποὺ αὐτοὶ ἤξεραν μόνο ἐ φανειακά. Οἱ βασικοὶ μοχλοὶ θὰ ὶ ἢ θάγουν ξεχαστεῖ. Οἱ βιβλιο κες ποὺ θὰ σωθοῦν, θὰ χρησι σοῦν σ'ἐκείνους ποὺ θὰ ἐπιζῆ σὰν σὰν καύσιμη θερμοφόρα ὕλη, τὸν ὅλοι θὰ εἶναι συναφροισμέ ι στὰ ἐρείπια τῶν ναῶν καὶ τῶν γυοστασίων. Στυγὰ-στυγὰ καὶ τὰ ὀ ευταῖα σκεύη θὰ καταστραφοῦν ὶ ὁ ἄνθρωποι θὰ ἔχουν "ἡ ἀφαιρὴ νὰ παραγάγουν νέα. Τὰ ἐ ουριασμένα μέλη τῶν σπασμέ ων μηχανῶν θὰ σκεπάσουν τὶς νέες ἐρήμους καὶ κανένας δὲν θὰ μπορεῖ νὰ τὰ συναρμολογήσει ἢ νὰ τὰ ἀντιγράψει. Προτοῦ ὁ αἰώνας μας τελειώ

ΜΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

ΜΕ ΤΟΝ ΓΛΥΠΤΗ ΛΕΟΝ ΣΕΒΕΡΑΚ

τοῦ κ. Ἡλ. Ζ.

Ἕνας εἰλικρινὴς φίλος μας εἶναι ὁ κ. Σεβεράκ. Ἐνῶ πρὶν ἀπὸ ὀλιγομῆνες περίπου ξαναβρέθηκε γιὰ τετάρτη φορὰ μεταξύ μας. Ὅποτε τοῦ παρουσιάσθηκε εὐκαιρία, ὁ κ. Σεβεράκ δὲν τὴν ἀφήνει ἀνεκμετάλλευτη—βρίσκει τὸν τρόπο κ' ἔρχεται, κοιτᾶ τώρα, νὰ δεῖ τὴ χώρα μας.

Πρωτοῦ φύγει διακριτικὰ γιὰ τὴν πατρίδα του, ἐξ αἰτίας τῶν πολεμικῶν γεγονότων τῶν τελευταίων ἡμερῶν, εἶχα τὴν εὐτυχία νὰ συναμιλήσω μαζί του καὶ καθώς τὸν ἄκουγα νὰ μιλεῖ, καταλάβαινα πόσο πρέπει νὰ αἰσθάνεται αὐτὰ ποὺ μοῦ ἔλεγε—καὶ δὲν μοῦ κουβέντιαζε παρὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἀς κλίμα κι' ἀς περιβάλλον, κι' ἀς παράδοση, ἀλλὰ κι' ἀς κάτι ξωντανό, ποὺ κινεῖται, ποὺ σκέπτεται, ποὺ ἔχει ἀνησυχίες.

Ὁ συνομιλητής μου δὲν μοιάζει διόλου γαλάτης—στὴν κατασκευή, στοὺς τρόπους, ἔτσι καθὼς ἡ ἀζβρωσή του εἶναι φροντισμένη, ὁπωσ κάθε γνήσιο Φραντζέζου, νομίζετε πὼς σᾶς μιλεῖ ἕνας διπλωμάτης τῆς ἐποχῆς τῶν Λουδοβίκων—εἶναι ὅλο φινέτσα καὶ πνεῦμα.

Ἀλλ' εἶπα ὅτι στὴν ἐμφάνιση δὲν προδίδει τὴν καταγωγή του—τὴ φυλετική ἐννοῶ. Εἶναι ψηλὸς, γεμάτος σὰν ἕνας ἀθλητὴς τοῦ στίβου, μελαψὸς, μὲ μαῦρα μαλλιὰ καὶ μαῦρα μάτια—γιατὶ ὁ πατέρας του κατάγεται ἀπ' τὴ μεσημβρινὴ Γαλλία κ' ἡ μητέρα του ἀπ' τὸν Καύκασο!

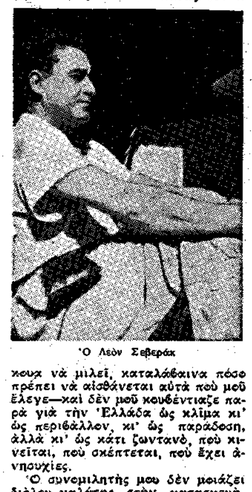

Ὁ Λεὼν Σεβεράκ

∴

Ὁ κ. Σεβεράκ, γεννημένος στὰ 1903, δοκίμασεν ἀπὸ μικρὸ, καθὼς ὅλοι οἱ καλλιτέχνες, τὴ διάθεση νὰ ἐκφρασθεῖ πλαστικά. Μέλις 16 χρονῶν ἤτανε τὴν ἐποχὴ ποὺ ἄκουγε τὰ πρῶτα μαθήματα τέχνης. Εἰκοσιτεσσάρων χρονῶν, εἶχε τελειώσει τὶς σπουδές του στὴ Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν, μὲ δάσκαλο τὸ Ζὰν Μπουσέ. Κι' ἀπὸ τότε, ἀθόρυβα, τίποτ' ἄλλο δὲν κάνει παρὰ νὰ δουλεύει τὸ γύψο καὶ νὰ σφυροκοπᾶ τὸ μάρμαρο καὶ τὴν πέτρα, καὶ κάποτε-κάποτε νὰ ταξιδεύει. Ναβιγιάρε ἔστ νετσεσάριο! πόσον ἀληθινὰ γιὰ τὴν κάθε καλλιτέχνη εἶναι αὐτὰ τὰ λόγια! Ὁ ἄνθρωπος ποὺ λαχταρᾶ νὰ ἐξωτερίσει τὴ ζωὴ του καὶ τὴ ζωὴ τῶν γύρω του, ἔχει πάντοτε ἀνάγκη μιᾶς ἀλλαγῆς τῶν ὀπτικῶν του ἐντυπώσεων. Πρέπει ν' ἀκούσει, νὰ ἀσφραν θεῖ βαθειὰ, καὶ πρὸ πάντων ἀφεῖλει νὰ δεῖ, νὰ δεῖ νέα πράγματα, νέες ὄψεις, γιὰ νὰ γεμίσει τὸν ἐσωτερικό του κόσμο μὲ καινούργιες ἀπόψεις—κι' αὐτὴ τὴν προσταγὴ ὁ κ. Σεβεράκ τὴ νοιώθει σὰν ἕνα ὡραῖο χρέος. Γι' αὐτὸ κεῖ μέσα σὲ λίγο σχετικὰ χρονικὸ διάστημα ἔσυρε τέσσερις φορὲς τὰ ἤθη ματά του, σὰν ἕνας περιπαθὴς προσκυνητὴς στὰ ἱερὰ χώματα τῆς Ἀττικῆς, τῶν Δελφῶν, τῆς Ὀλυμπίας, καθὼς καὶ σ' ἐκεῖνα τῶν ἄσπρων νησιῶν τοῦ Αἰγαίου.

∴

Ὅταν ἤρθεν ἡ στιγμὴ νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν τέχνη τοῦ Φειδία, τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ τοῦ Ροντέν, τὸν τρίῳν αὐτῶν κολοσσῶν τῆς σμίλης ποὺ ἀγκαλιάζουν ὁλόκληρη τὴν ἱστορία τοῦ μαρμάρου καὶ τοῦ χαλκοῦ, κι' ὁ καθένας των χωριστὰ μιὰν ὁλόκληρη σειρὰ αἰώνων, μιὰν ἐποχή, ἕναν πολιτισμὸ, ἀρέσκεται ν' ἀφήνεται στὸ εἶδος, στὴν ποιότητα καὶ στὴ δύναμη τῆς ἐμπνευσῆς του—ὅταν αὐτὴ, ἀπρόσκλητη πάντα, ἀλλὰ τόσον ἐπιδημητή, τὸν συντροφεύει στὶς ἐπίσημες στιγμὲς τῆς δημιουργίας.

— Ποῦ καὶ πότε ἐκθέσατε ἔργα σας; τὸν ρωτῶ ἀμέσως κατόπι.

— Πρωτεσφαντίστηκα, μοῦ λέει ὁ εὐγενικὸς συνομιλητής μου, μέλις τέλειωσα τὶς σπουδές μου μ' ἕνα κεμμάτι ποὺ παρίστανε μιὰ νέα γυναῖκα σὲ μικρὸ μέγεθος, σὲ μιὰ κίνηση τοῦ ξεντυσιάματός της, στὸ Σαλὸν τῆς ἐτσιρίας τῶν Γάλλων καλλιτεχνῶν. Ἔχω κάποια ἀρχαιότερα καὶ ἀρισμένες ἐργασίες μου, ἀλλὰ εἶναι κιαιρὸς τώρα, 3—4 χρόνια, ποὺ δὲν ἐκθέτω, γιατὶ ἔχω τὴ γνώμη πὼς δὲν εἶναι δυνατὸν κάθε τόσο ἕνας καλλιτέχνης νὰ πιστεύει πὼς ἀντιπροσωπεύεται ἐπάξια. Τὸ καλὸ ἔργο, εἶναι τόσο γνωστὸ αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ τόσο δύσκολο, πολὺ δύσκολα δημιουργεῖται... Γι' αὐτὸ καὶ δύσκολα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἐκτελεστὴ του πρέπει ν' ἀναγνωρίζεται ὡς τέτοιο. Ἀλλοῶστε, προσθέτει ὁ κ. Σεβεράκ, δὲν ἀνακατεύομαι πολὺ στὴν καλλιτεχνικὴ κίνηση τοῦ τόπου μου. Νομίζω πὼς εἶναι πολὺ προτιμότερο ν' ἀπεταβιέται ὁ καλλιτέχνης στὸν ἑαυτό του μέσα καὶ τὰ θήματά του νὰ μὴ διανύουν ἀποστάσεις μεγαλύτερες τοῦ χώρου τοῦ ἐργαστηρίου του—γιατὶ τὸ ἀτελιὲ ἑνὸς καλλιτέχνη εἶναι ὅλος ὁ κόσμος...

Ἐτοιμάζομαι νὰ συνεχίσω τὴν ἀνάκρισή, παρ' ὅλο ποὺ θλέπω νὰ ἐξαντλοῦνται τὰ σχετικὰ περιδιάρια, ἀλλὰ ὁ νέος αὐτὸς Γάλλος γλύπτης θιάζεται νὰ μοῦ μιλήσει γιὰ τὸν τόπο μας:

—Εἶναι τόσο θαυμάσια ἐδῶ! Ὁ λαὸς εἶναι ὡραῖος! Ἀγαπῶ τὴν Ἑλλάδα—ἀγαπῶ κάθε τι ποὺ τὴ συνιστᾶ καὶ κάθε τι ποὺ τὴν ἐκφράζει. Τὰ θουνά, τὴ θάλασσα, τὸν ἥλιο, τὰ χρώματα. τὰ δέντρα, τὰ σὲ κάθε θῆμα σπαρμένα μάρμαρα, τ' ἀρώματα μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι ζυμωμένη ἡ ἀτμοσφαιρα τῆς πατρίδας σας, τέλος τοὺς ἀνθρώπους ποὺ κυκλοφοροῦν σ' ὅλα τὰ σημεῖα τη;. Ἀλλ' αὐτὴ μου ἡ ἀγάπη δὲν στρέφεται, ὅπως ἐλπίζω νὰ διαφαίνεται τοῦτο, ἀπ' ὅ,τι μέχρι τῆς στιγμῆς σᾶς εἶπα, μενέχρα σ' ὅ,τι συμβολίζει τὴν ἀρχαιότητα, ἀλλὰ καὶ σ' ὅ,τι ἐκφράζει τὸ σήμερα. Μὲ τὰ τέσσερα ταξίδια μου ποὺ ἔκαμα ὡς σήμερα, ἀπέκτησα μιὰ πεῖρα—γνωρίζω λοιπὸν αὐτὸ ποὺ συντελεῖται σήμερα στὸν τόπο σας. Γνώρισα ἄλλωστε τόσους καλοὺς φίλους κ' ἐδῶ καὶ στὸ Παρίσι. Ὁ κ. Δημητριάδης, τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν, κι' ὁ κ. Ἀπάρτης, μὲ τοὺς ὁποίους νυχιὰ συναντιέμαι στὴ Γαλλία, ἔξω ἀπὸ τὴν πολύτιμη συντροφιά των, στέκονται γιὰ μένα, κάθε φορὰ ποὺ θ' ἀνταλλάξω μαζί των ἔστω δυὸ λέγια, μιὰ θαυμάσια ἀφορμὴ γιὰ νὰ νοσταλγήσω τὴ γαλάζια θάλασσα ποὺ περιζώνει καὶ καταχιλεῖ τὰ ἱερότερα χώματα τῆς γῆς...

Μ' αὐτὰ τὰ λόγια κλείστηκε ἡ συνομιλία μου μὲ τὸν κ. Λεὼν Σεβεράκ.

ΗΛ. Ζ.

ΜΙΑ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΗ

Τὸ γράμμα τοῦ κ. Κ. Μ. Μιχαηλίδη, ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ προηγούμενο φύλλο τῶν «Νεοελληνικῶν Γραμμάτων», σχετικὰ μὲ τὸν πρόδρομο τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ στὴν Ἑλλάδα, χρειάζεται κάποια διευκρίνιση. Καθὼς εἶναι γνωστό, σ' ἕνα περασμένο τους φύλλο, τὰ «Ν. Γρ.» εἶχαν, ἀπὸ τὴ στήλη «Φιλολογικὰ διαλείμματα», ἀπευθύνει στὸ ἀναγνωστικό τους κοινὸ τὴν ἐρώτηση: «Ποιός εἶναι ὁ πρόδρομος τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ στὴν Ἑλλάδα;;» (Τὸ πιὸ σωστὸ θὰ ἤτανε: —Ποιὸς μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ σὰν πρόδρομος... κλπ.) Καὶ σὲ δυὸ φύλλα (τεύχος 141, σελ. 131, ἔθωσαν, στὸ ἐρώτημα αὐτό, τὴν ἀπάντηση, πὼς πρόδρομος τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ στὴν Ἑλλάδα μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὁ λογοτέχνης Ντόρος Ντορῆς (Θ. Θεοδωρίδης), μὲ τὴ σειρὰ διηγημάτων του «Τὸ ἡμερολόγιο ἑνὸς τρελλοῦ δασκάλου», ποὺ κυκλοφόησαν τὸ 1930.

Ὁ κ. Μιχ. ὅμως ἔχει ἀντιρρήσεις. Καὶ προτείνει ἄλλον ὑποψήφιο γιὰ τὸν τίτλον αὐτό, ποὺ δὲν διαφιλονεῖται, ἄλλωστε, μέχρι τὴν ὥρα, ἀπὸ κανένα, τὸν ποιητὴ κ. Θεόδωρο Ντόρρο, ποὺ ἡ συλλογή του «Σ,τοῦ γλυτωμοῦ τὸ χάζι» (Παρίσι, 1931), μπορεῖ, πραγματικά, νὰ θεωρηθεῖ σάν γνήσια ὑπερρεαλιστική, ἐνῶ τὰ διηγήματα τοῦ Ντορῆ, καθὼς λέει ὁ κ. Μιχ., δὲν ἔχουνε καμμιὰ σχέση μὲ τὸν ὑπερρεαλισμό, ἀφοῦ ὁ συγγραφέας τους δὲν κάνει τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ δίνει μερικὲς παρόξενες καὶ τρομαχτικὲς ἱστορίες μ' ἕνα φραστικὸ τρόπο ἐξαίσια λογοτεχνικό, μὰ πάντα μέσα στὰ ὅρια τῆς κοινῆς καθεκαθομένης σκέψης καὶ φράσης...». Ἀφοῦ, ὅμως, δὲν ἀμφισθητεῖται, πὼς χρονολογικὰ ὁ Ντορῆς προηγεῖται τοῦ Ντόρρου κ' ἀφοῦ εἶναι θέβαιο πὼς δὲν ἔγινε καμιὰ... μοιραία σύγκιση ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ δυὸ δνόματα — τὰ τόσον θιοια, ἀλήθεια! — ὅλο τὸ ζήτημα κλείνεται στὸ ἄν Ντορῆς ἔχει ἢ ὄχι στοιχεῖα ὑπερρεαλιστικὰ στὸ ἔργο του, γιὰ νὰ ἐξακριβωθεῖ ἂν ἡ ἀπάντηση τῶν «Ν. Γρ.» ἤτανε σωστὴ ἢ λαθεμένη.

Ὁμολογῶ πὼς μοῦ ἔκαμε ἀληθινὴν ἔκπληξη ἡ κρίση τοῦ κ. Μιχ. γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Ντορῆ. Γιατί, ἔνα ἁπλὸ διάβασμα τοῦ θιβλίου του, ἀλλὰ καὶ τῆς μικρῆς ποιητικῆς του συλλογῆς (σπάνιας καὶ δυσεύρετης σήμερα), ποὺ κυκλοφόρησε λίγο πρωτήτερα μὲ τὸν τίτλο «Τὰ τραγοῦδια τοῦ παρανθρώπου» (1), φτάνει γιὰ νὰ πείσει τὸν καθένα, καὶ τὸν πιὸ ἁπλησφόρητον ἀκόμα γιὰ τὸ ὑπερρεαλιστικὸ κίνημα, πὼς ὁ Ντορῆς, ἔστω κι' ἂν δὲν εἶχε καμμιὰ γνῶση τοῦ κινήματος αὐτοῦ — πρᾶγμα, ποὺ, ἀπὸ τὴν προσωπική μου γνωριμία μαζί του, τὸ θεωρῶ σὰν τὸ πιὸ πιθανὸ—συνέθετε ἀσυνείδητα μέσα στὰ δόγματα καὶ τοὺς κανόνες τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ. Τὸ μόνο ἀπὸ τὰ ἔργα του, (γιατὶ ἔγραψε κι' ἄλλα, καὶ ἐκπαιδευτικὰ ἀκόμα), πὼ ξεφεύγει κάπως, εἶναι ἕνα περίεργο πεζογράφημα, μιὰ τσουχτερὴ σάτιρα τῶν καθαρευουσιάνων καὶ τοῦ λογιωτατισμοῦ, ποὺ μὲ τὸν τίτλο «Ὁ Δὸν Κιχώτης Δάσκαλος», δημοσιεύτηκε, δίχως νὰ τελειώσει, πρὶν λίγα χρόνια σ' ἕνα ἐκπαιδευτικὸ περιοδικό.

Δὲν ὑπάρχει, λοιπόν, καμμιὰ ἀμφιβολία, γιὰ τὰ στοιχεῖα ὑπερρεαλισμοῦ, ποὺ περιέχονται στὸ ἔργο τοῦ Ντορῆ. "Ὅλοι οἱ κριτικοὶ ἄλλωστε, ποὺ ἀσχολήθηκαν μὲ τὰ διηγήματά του, καὶ πρῶτος ὁ κ. Παπ. Λαπαθιώτης, στὸ περιοδικὸ «Πειθαρχία», διαπιστώσανε καὶ ὑπογραμμίσανε τὸν παράδοξο, γιὰ τὰ χρόνια ἐκείνα, τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖον ἤσαν συνθεμένα. Ἀλλὰ καὶ ἡ πρώτη καὶ μοναδική σοβαρὴ μελέτη ποὺ γράφτηκε στὸν τόπο μας γιὰ τὸν ὑπερρεαλισμό, ἀπὸ ἕναν ἐκλεκτὸ διανοητή, ποὺ πέθανε στὸν ἀνθὸ τῆς νειότης του, τὸν Δημήτριο Μέντζελο (2), ποὺ καθηλωμένος ἀπὸ τὴ φυματίωση στὸ νοσοκομεῖο «Source» τῆς Λωζάνης, εἶχε τὴν τύχη νὰ γνωριστεῖ μὲ ἕναν ἀπὸ τοὺς κοινοφαίους γάλλους ὑπερρεαλιστές, τὸν πεζογράφο Rene Crevel— ἄρρωστον ἐπίσης — καὶ νὰ μυηθεῖ ἀπ' αὐτὸν πλατειὰ σ' ὅλη τὴ σχετικὴ κίνηση — ἔτσι ὁ διστάζει νὰ κατατάξει τὸν Ντόρο Ντορῆ στοὺς πρωτοπόρους τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ. Τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα, ποὺ παραθέτει παρακάτω, εἶναι ἡ καλύτερη ἀπόδειξη σ' ὁποιοδήποτε ἀντιρρήσεις τοῦ Μέντζελος, λοιπόν, κάνοντας ἀφορμὴ τὴ παγκόσμια ἀνασκόπηση τῆς ὑπερρεαλιστικῆς κίνησης, φτάνει καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ γράφει (πα-ριοδικό «Λόγος» — Μαυρίδη, φύλλο 7, 8, 9 — 1931):

«...Τὴν ἴδια ἐπίδραση ἔχει ἡ σχολὴ αὐτὴ καὶ στὴν Ἑλλάδα.

»Μιὰ δροσερὴ ὑπερρεαλιστικὴ πνοή, ἁπλώνει τὸ θεράκι της στὸ λογοτεχνικό μας κόσμο.

»Δὲν ἔφερ ἀν αὐτὴ ἡ πνοή, οἱ διάφορες μιμήσεις, ποὺ ἔχει πάρει, ἐδῶ κ' ἐκεῖ, τὸ μάτι μου τώρα τελειωτεῖα σὰ περιοδικὰ καὶ σὲ θιβλία νὰ κοιτᾶ καὶ παλιῶν, εἶναι ἁπλοῖ πιθηκισμοὶ ἢ πραγματικὰ ἀτομικὲς προσωπικὲς ἀνησυχίες; Θὰ ἤταν δύσκολο νὰ ἔξαρκριθοῦμε.

»..."Ὅπως καὶ νὰ ἔχει τὸ ζήτημα, ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ἡ μίμηση αὐτὴ ἀναι ἀκόμα δειλὴ καὶ ἀτελής.

»Ὑπάρχουν ἴσως μερικὰ ἔργα ποὺ ἀνοῦν ποὺ ἀποτελοῦν ἐξαιρέσεις.

»Ἂς ἀναφέρω (3) τὸ θιβλίο τοῦ κ. Ντόρρου (ποιήματα), ποὺ κυκλόφρησε ἀπ' τὸ Παρίσι καὶ τὴ Ν. Ὑόρκη μὲ τὸ γνωστό καὶ, μὰ τὴν ἀλήθεια, ἀληθινά.. ὑπερρεαλιστικὸ τρόπο, «Στοῦ Γλυτωμοῦ τὸ Χάζι». Τὰ ποιήματα αὐτά, στὸ σύνολό τους, θεωρῶ ὑπερρεαλιστικά, ἀν καὶ, μερικά, θέ φαίνονται ἀπαλλαγμένα ἀπὸ κάποια ἀρχιτεκτονικὴ προσοχὴ θεια καὶ μιὰ «στόμφοδη» ἀναζήτηση.

»Ἐπίσης, τὸ ἔργο τοῦ κ. Ντόρρου Ντορῆ, «τὸ Ἡμερολόγιο ἑνὸς τρελλοῦ δασκάλου» (4) εἶναι ὁρκετὰ ὑπερρεαλιστικό, ἀφοῦ ἡ κεντρική τοῦ Ἰδέα (ἡ ἀπορία ἐνὸς τρελλοῦ, ποὺ δὲν ξέρει γιατὶ οἱ «γνωστικοὶ» τὸν παίρνουν γιὰ τέτοιο) εἶναι σύμφωνη μὲ τὶς ὑπερρεαλιστικὲς θεωρίες, καθὼς καὶ πολλοί του διάλογοι...»

Ἂς σημειωθεῖ ἀκόμα, πὼς ἡ ἀντίρρηση ποὺ διατυπώνεται γιὰ τὸ ποιήματα τοῦ Ντόρρου, θρίσκει τὴ θέση της καὶ γιὰ τὰ διηγήματα τοῦ Ντορῆ, ἀφοῦ, φυσικά, οὔτε ὁ ἕνας οὔτε ὁ ἄλλος δέν εἶναι ἀκραιφνεῖς ὑπερρεαλιστές, ἀλλὰ ἁπλοῖ π ρ ὁ δ ρ ο μ οι, μὲ πρῶτον, ἐκεῖνον ποὺ προηγεῖται χρονολογικά. Καὶ τέτοιος δὲν εἶναι ὁ Ντόρρος, ἀλλὰ μήτε ὁ Σκαρίμπος, ἢ ὁ Δρίβας, ποὺ ἀναφέρει παρακάτω ὁ Μέντζελος μὰ ἐκεῖνος ποὺ πρωτοτύπωσε ἐρευνασία του σχετική: ὁ Ντόρος Ντορῆς. Ὁποιοσδήποτε ὅμως κι' ἂν εἶναι ὁ πρόδρομος τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ στὴν Ἑλλάδα, τὸ πρᾶγμα δὲν μπορεῖ νὰ ἔνει, φυσικά, καμμιὰ γενικότερη σημασία. Ἀπλούστατα, δλ' αὐτὰ τὰ γράφοντα μόνο καὶ μόνο γιὰ τὴν ἱστορία τῆς φιλολογίας, ποὺ ὁ κ. Μιχ. δείχνει νὰ τῆς ἔχει ἰδιαίτερη ἀγάπη, ἔστω κι' ἂν. ...ιυχίζοντάς τη κάποτε μὲ τὴν κριτική, καταλήγει ἀθελά του ἴσως, σὲ συμπεράσματα ἐθασάνιστα...

Γ. Μ. ΜΥΔΩΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

(1) Τὴν περίεργη αὐτὴ λέξη—«παραθρωπος»—, ὅπως μοῦ ἐξήγησεν ὁ ἴδιος ὁ ἐκλεκτὸς λογοτέχνης, ποὺ εἶχα τὴν εὐτυχία νὰ τὸν γνωρίσω τὸ 1933 καὶ νὰ συζητήσω μαζί του, τὴ δημιούργησε αὐτός, στηρίζοντας πάνω τὴς μιὰν ὁλόκληρη βιολογική καὶ φιλοσοφική κοσμοθεωρία, ποὺ δὲν εἶναι ἡ κατάλληλη στιγμὴ γιὰ νὰ τὴν ἐξηγήσω.

(2) Ὁ κ. Ἄγγελος Τερζάκης καὶ ἡ ποιητὴς Κοῦλης Ἀλέπης, ποὺ ὑπῆρξαν φίλοι, τοὺ προσωπικοὶ καὶ εἶναι ἀπὸ τοὺς ἐλάχιστοὺς ποὺ παραστάθηκαν στὶς τελευταῖες του στιγμές, θὰ μποροῦσαν νὰ μᾶς ποῦν πολλὰ γιὰ τὴν αἰσθανιστικότητα, τὶς σπάνιες ἱκανότητες καὶ τὴν πλατειὰ πνευματικὴ καλλιέργεια τοῦ ἐξαιρετικοῦ αὐτοῦ νέου. ποὺ ὄντας πεαδὸς τοῦ γνώρμου μπόρεσα, σ.ὸ θάνατό του, νὰ δώσω μιὰ μικρὴ σκιαγραφία του.

(3) Ὁ μελετητής, παρακολουθώντας τὴ λογοτεχνικὴ μας κίνηση ἀπὸ μακρυὰ ἐπρος, ἐξ αἰτίας τῆς ἀφρωστειας του, δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ξέρει χρονολογικές λεπτομέρειες, κι' ἔ.ει δὲν κρατᾶ αὐστηρὴ σειρὰ στὰ παραδείγματα ποὺ ἀναφέρει πράγμα, ἄλλωστε, δίχως σημασία γιὰ τὴ μελέτη του.

(4) Ὁ Μέντζελος θ' ἀγνοοῦσε ἀσφαλῶς τὰ «Τραγοῦδια τοῦ παραανθρώπου», ποὺ εἶναι προγενέστερο, γιατὶ κυκλοφόρησε σ' ἐλάχιστο ἀριθμὸ ἀντιτύπων, σ' ἕναν πολὺ στενὸ κύκλο καὶ δὲν ἀπασχόλησε σχεδὸν κανένα.

ΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΛΗΣΙΑΣΗ & ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ: ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ:
Γιὰ ἕνα χρόνο Δραχ. 190
Γιὰ ἑξὴ μῆνες » 100
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ:
Γιὰ ἕνα χρόνο Λίρα 1

Ἐκδίδουν Διευθυντὴς ΔΗΗΜΗΤΡΙΟΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ Ἑλληνικὸ, Δ. Στάσις

Διευθύνσις Ἐκκλησιαστικοῦ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ ὁδὸς Ἀριστοτένους — Πειραιὰς

Γιὰ τὸ περιεχόμενο τῶν διαφημίσεων τὰ «Ν. Γ.» δὲν ἔχουν κομμὶ εὐθύνη.

Ἀλληλογραφία. Δημοσιεύομενα ἢ ὄχι, ἀ ἐπιστρέφονται.

Κάθε ἔμβασμα πρὸς τὸ περιοδικὸ ν' ἀπευθύνεται στὸν κ. Ἀντώνιον Νικολόπουλον.

Θέατρο Κατερίνας Ἀνδρεάδη

Ὁ θέατρο τῆς κ. Κατερίνας Ἀνδρεάδη, μὲ τὴν ἴδια πάν' α ἐπιτυχοὶ παραστάσεις τῶν ἔργων «Γιὰ κορφοὺς τῆς Μαρία» τοῦ Ρουσσὲ καὶ Γιωργ Ντάντεν» τοῦ Μολιέρου, ἄνοιξε πάλι τὴ περασμένη ἀπόφασή, ὁ θιαστὴς ἀνθρωοι μετὰ τὴν κλοῦρ τῆς θεατρικῆς χρονιᾶς, τοῦ Ἔρεν, κατὰ σκηνοθεσία τοῦ ἀγαπημένου Σαρανεῖδη καὶ μὲ σκηνογραφικὴ κοστουμία τοῦ κ. Γ. Βακαλό.

Θέατρο Μαρίκας Κοτοπούλη

Ὁ θίασος τῆς κ. Μαρίκας Κοτοπούλη ἄνοιξε τὴν περασμένη Τρίτη τὴ «Τὸ παιδὶ τῆς χρυσῆ τόχη» τοῦ Κλιφφορντ Ὀντέτ, μεταφρασμένη τοῦ κ. Α. Καλλέργη, σκηνοθετημένη τοῦ κ. Κάρολου Κοὺν, καὶ σκηνογραφία τοῦ κ. Κίμ. Λάσκαρη.

Ἑλληνικὸ Θέατρο

Ὁ Βασιλικὸ Θέατρο ἐξακολουθοῦν ἐνδιαφέρον ὁ δοκιμὲς τῶν «Περσῶν» τοῦ Αἰσχύλου, ποὺ θὰ παιχτοῦν τὸ τρίτο δεκαήμερο τοῦ Σεπτεμβρίου στὸ Ὠδεῖο Ἡρώδη Ἀττικοῦ.

Θέατρο Θέσπιδος

Ἡ περασμένη Πέμπτη ἐπρόκειτο νὰ γίνει ἡ ἐπίσημη ἐγκαίνια τοῦ πρώτου ἀστικοῦ Θέσπιδος. Θὰ παίζονταν, δοκιμασμένα μὲ ἡ δυὸ πράξεις ἀπὸ τὸν «Ἔρωτα τοῦ Γκογκολ.

Ἀφοῦ ὅμως ἔνιωσε ἡ γυναῖκα, πρὶν ἀπὸ νὰ κάνει μιὰ σύνοψη ἔνοχη τῶν ἀπάτεών του ἐφέτος σ.ὴν Κόρινθο,

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΛΟΓΟΣ ΛΟΓΟΥ

ΤΟΥΦΟ. ΜΑΡΑΓΚΟΥ: «Ὁ Σὲν-Μοὺτ, ὁ ἀθάνατος», σχ. 8ο, σελ. 96, δρχ. 40.

Περιοδικά

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ», δεκαπενθήμερο λογοτεχνικὸ περιοδικὸ, διευθυντὴς Πέτρος Χάρης, Ἀθήνα. Ἐκυκλοφόρησε τὸ νέο τεύχος τοῦ 1ηοῦ Σεπτεμβρίου, τοῦ ὁποίου αὐτοῦ, μὲ ἐπιμελημένην ἐμφάνεια καὶ ἐκλεκτὲς ἐργασίες. Ἀπὸ τὰ κείμενα τοῦ σημειώνουμε ποιήματα κ. Λεωνίδα Παυλίδη, Ὄλμου Περάνη καὶ Α. Κωνσταντίνου, ἕνα ποίημα τοῦ Ἄγγ. μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν κ. Γιόργον Λεΐ καὶ ἄλλο τῆς Ἄγγ. Πάλλη ἀπὸ τὸν κ. Ἀνανίαν Ἰσαὰκ, μεταφρασμένο ἀπὸ τὴν κ. Θεοδωροπούλου — Λιβαδᾶ, τὸ «ἀχτεμονογράφημα τοῦ κ. Κώστα Οὐράνη, ἀνδοια γράμματα τοῦ Βαλωρίτη καὶ τὸν Θωμαζαῖο». Δημοσιεύομενα ἀπὸ κ. Γεωργ. Ζώραν, ἄρθρο γιὰ τὴ σκολὴ στὴν Ἀμερικὴ τῆς κ. Λόρας Θεοδωροπούλου, διήγημα τῆς κ. Μάρ. Μηρσόπουλου, πεζογραφοῦνο τῆς κ. Ἐλ. Βαρελλᾶ—Παπαδημητρίου, ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ρομὰν ου «Τὰ γεροντοκάστρα» τοῦ Ἄνρυ ντὲ Μοντερλὰν, μεταφρασμένο καὶ προλογισμένο ἀπὸ τὸν κ. Καραγάτσην, τὴ μελέ.η «Ὁ ὁποσιασιακὸς ἀτοχαστὴς» τοῦ S. Kjerkegaard, μεταφρασμένη καὶ ἀναλυμένη ἀπὸ τὸν κ. Γιάννην Ξενάκιν, ἀνέκδοτα ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν ἐνεν. Δοκιμάστε, λοιπόν, χωρὶς μπορεῖ νὰ τὸ μακρύνε ε περισσότερο.

Μ. ΑΜΑΡΙΤΗΝ: Ἀπὸ τὸ γράμμα σας φαίνεστε πρακτικατικὸ «κεφαλὸ μαθητής». Κι' ἀκόμα καλύτερος φαίνεστε ἀπὸ τὸ πεζογράφημά σας τὶς «Ὀρμὲς». Περιγράφετε ὡραῖα τὸ σχολειό σας, τὶς γυμναστικὲς ἀσκήσεις ποὺ κάνετε καὶ γενικὰ τὴν ἀγνὴ καὶ δροσερὴ ἀτμοσφαιρα τῆς σχολικῆς κατάχης. Ἰδιαίτερα μᾶς ἔκανε ἐντύπωση ἡ στροφὴ δημοτική, ποὺ μεταχειρίζεστε, τὸ ἀπλὸ καὶ ἀπέρινο ὕφος καὶ ἡ ἔλλειψη ἀνορθογραφιῶν. Δείχνετε πὼς ἀγαπᾶτε τὴ μάθηση, ὁ βιβλίο καὶ γενικὰ τὰ γράμματα. Μπράβο σας! Τεύχοι μαθητὲς σάν καὶ σᾶς ἀξίζουν ἄριστα. Οἱ «Ὀρμὲς» σας εἶναι μιὰ ἀπὸ ἀρετὲς ἐκθεσῆ, μὰ μόνο ἐκθεση. Γι' αὐτὸ δὲ μπορεῖ νὰ τὴ δημοσιεύσουμε. Περιμένουμε ἀπὸ σᾶς κάτι καλλίτερο.

Ἀπὸ ἔλλειψη χώρου ἡ συνέχεια τῶν συνεντεύξεων τοῦ συνεργάτη μας κ. Ἀλέκου Λιδωρίκη μὲ γάλλους διανοουμένους καὶ καλλιτέχνες, ἀναβάλλεται γιὰ τὸ ἐρχόμενο φύλλο.

Τὰ ἐν ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ

ΑΠΟΣΤ. Π. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Δ.Φ.

Ἀγ. Μελετίου 30, τηλ. 80—901. Σόλωνος 84, τηλ. 22 — 670.

Χάρις εἰς τὴν ἱκανὴν καὶ πεφωτισμένην Δ)σιν τοῦ κ. ΑΠ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ ἀριστούγου φιλολόγου καὶ παιδαγωγοῦ καὶ γνωστοῦ συγγραφέως τέως Καθηγητοῦ ἐν Ἀθήναις τὰ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ ΑΠ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ ἀναδεικνύονται εἰς ἐκπαιδευτικὸν ἵδρυμα ἐκ τῶν καλλιτέρων ἐν Ἑλλάδι. Εἰς τὰ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ, τὸ πλήρη ΔΗΜΟΤΙΚΑ καὶ πλήρη ΓΥΜΝΑΣΙΑ παλαιοῦ καὶ νέου τύπου ὑπὸ ἐμπείρου καὶ ἐκλεκτοῦ διδασκοντος προσωπικοῦ συντελεῖται ἐργασία ἐθνοφελὴς ἀ

ΓΡΑΦΕΙΑ
Πατησίων 8
ΤΗΛ. 30—461.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑΙ Περίοδο
ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ ΔΡ
ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 1

«ΑΛΛΟΤΡΙΑ»

Η ΓΑΛΛΙΑ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

τοῦ 'Αντρὲ Λαμπάρτ

'Από σήμερα ἀρχίζουμε νὰ δημοσιεύουμε σὲ αὐτοτελῆ κεφάλαια μερικὰ χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα ἀπ' τὸ βιβλίο τοῦ 'Αντρὲ Λαμπάρτ: «Ἡ Γαλλία μπροστὰ στὸν πόλεμο».

Ὁ στρατηγὸς Πρεπελά, ποὺ προλογίζει τὸ βιβλίο γράφει γιὰ τὸ συγγραφέα του ἀνάμεσα σὲ ἄλλα καὶ τὰ παρακάτω:

«Ἡ θέση του σὰν διευθυντῆ στὰ ἐργαστήρια τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ Δημοσίων Ἔργων, ἡ ἐπιστημονική του κατάρτιση, οἱ πολυάριθμές του ἀποστολὲς στὸ ἐξωτερικὸ κι' οἱ ἀξιόλογες προηγούμενες ἐργασίες του εἶναι τὰ ἐφόδια ποὺ ὁ κ. Λαμπάρτ χρησιμοποίησε γιὰ νὰ παρουσιάσει μιὰν ἔρευνα ἐνημερωμένη καὶ νὰ ἐξασφαλίσει στὸν ἀναγνώστη τὴν ἀκρίβεια τῶν ἀριθμῶν του καὶ τὴν ἀδιαφιλονείκητη ὀρθότητα τῶν συμπερασμάτων ποὺ βγαίνουν ἀπ' τοὺς ἀριθμοὺς αὐτούς».

ΤΑ ΗΘΙΚΑ ΕΦΟΔΙΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Εἶναι σχεδὸν καθιερωμένο, καὶ πολλοὶ ἀμερόληπτοι Γερμανοὶ συγγραφεῖς τὸ ἀναγνωρίζουν, ὅτι οἱ Γάλλοι εἶχαν τὸ περισσότερο ἐξυψωμένο ἠθικό φρόνημα, ὅσο κράτησε ὁ τελευταῖος Παγκόσμιος Πόλεμος. Κι' ἀκόμα πὼς τὸ ἠθικὸ τῶν ἐθνῶν τῆς Συνεννοήσεως στάθηκε τὸ καλλίτερο. Ἡ ἀλήθεια, ὡστόσο, εἶναι, κάπως διαφορετική. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου πέρασε κι' ἡ Γαλλία τὴν ἠθική της κρίση κι' ὅμως ἡ Γερμανία ἀντιστάθηκε τέσσερα χρόνια. Ἂν τὸ 1918 λύγισεν ἡ γερμανικὴ ἀντίσταση αὐτὸ δέ χρωστιόταν μονάχα στὶς στρατιωτικὲς ἀποτυχίες, στὶς ἐπιθέσεις ποὺ δὲν ἔφερναν κανένα ἀποτέλεσμα, στὴν ἧττα δηλαδή, μὲ τὴν κυριολεκτικὴ ἔννοια τῆς λέξης, μὰ χρωστιόταν ἐπίσης καὶ στὶς οἰκονομικὲς δυσκολίες ποὺ δημιουργήθηκαν στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας. Μὰ καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ τὸ ζήτημα δὲν εἶναι μονάχα τὸ νὰ παρθοῦν προληπτικὰ μέτρα προορισμένα νὰ ἐμποδίσουν ὅμοιες κρίσεις, νὰ δημιουργηθοῦν ξανά, ὅσο θὰ κρατήσει μιὰ καινούργια σύγκρουση, ἄν καὶ ἡ οἰκονομικὴ προπαρασκευὴ ἔχει μιὰν ἐξαιρετικὰ σοβαρὴ ἀνταναακλαστικὴν ἐπίδραση πάνω στὸ «ἠθικὸ φρόνημα».

Στὸ γερμανικὸ ὑπουργεῖο τῶν Στρατιωτικῶν ὑπάρχει μιὰ ἰδιαίτερη ὑπηρεσία ποὺ δὲν ἔχει ἄλλη ἀποστολὴ ἀπὸ τὸ νὰ λύνει τὰ ψυχολογικὰ προβλήματα ποὺ θέτει ὁ πόλεμος. Ἡ ὑπηρεσία αὐτὴ λέγεται: «Ψυχολογικὸ Ἐργαστήριο τοῦ ὑπουργείου Στρατιωτικῶν». Μιὰ δημοσίευση ποὺ προέρχεται ἀπ' τὴν ὑπηρεσία αὐτὴν ἀναφέρει κάποιαν ἔρευνα ποὺ γίνηκε γιὰ τὴν ψυχολογία τοῦ Γάλλου στρατιώτη, στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου. Ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν τὰ συμπεράσματα τῆς ἔρευνας αὐτῆς. Ὁ συγγραφέας ὁμολογεῖ πὼς ἕνας ἀπ' τοὺς συντελεστὲς ποὺ ἔπαιξαν ρόλο ἀποφασιστικὸ καὶ εὐνοϊκὸ γιὰ τοὺς Γάλλους στάθηκε ἡ ἀτράνταχτη πίστη τους γιὰ τὴν τελικὴ νίκη τῶν γαλλικῶν ὅπλων, πίστη ποὺ ἐμψύχωνε τὸ ἴδιο καὶ τοὺς Γάλλους τῶν περιοχῶν ποὺ εἶχαν καταχτηθεῖ ἀπ' τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς αἰχμάλωτους. Οὔτε οἱ ἀτυχίες, οὔτε οἱ κρίσεις, οὔτε οἱ κάθε λογῆς στερήσεις μπόρεσαν νὰ κλονίσουν αὐτὴ τὴν πίστη:

«Ὁποιοσδήποτε, γράφει ὁ συγγραφέας αὐτῆς τῆς μελέτης, ποὺ ἔμεινε ἀρκετὸν καιρὸ στὸ γαλλικὸ μέτωπο ἢ στὶς καταχτημένες βορεινὲς περιφέρειες τῆς Γαλλίας, δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ ξέρει μὲ πόσην ἀτράνταχτη πίστη ὁ γαλλικὸς λαός, ὁ ὑποταγμένος στὴ γερμανικὴ κυριαρχία, ὁ λαὸς αὐτὸς ποὺ ζοῦσε κάτω ἀπ' τὴ μεγαλύτερη δυστυχία, ὁ χωρισμένος ἀπ' τὸ ὑπόλοιπο ἔθνος, χωρὶς εἰδήσεις γιὰ τὰ παιδιὰ καὶ τοὺς συγγενεῖς του, ἀβέβαιος γιὰ τὴ στρατιωτικὴ καὶ πολιτική του κατάσταση, δὲν ἔπαψε, παρ' ὅλες τὶς λαμπρὲς γερμανικὲς νίκες, νὰ πιστεύει στὴν τελικὴ νίκη τῶν γαλλικῶν ὅπλων.

»Τίποτε στὸν κόσμο δὲν μοῦχει κάνει τόσο βαθειὰ ἐντύπωση, ὅσο τὸ γεγονὸς πὼς ξαναβρῆκα τὴν ἴδιαν ἀτράνταχτη πίστη στοὺς Γάλλους αἰχμάλωτους ποὺ ζοῦσαν ἀπομονωμένοι ἀνάμεσα σὲ Γερμανοὺς χωρικοὺς καὶ δὲν εἶχαν βέβαια, γιὰ μῆνες ὁλάκαιρους, καμμιὰ δυνατότητα νὰ διατηροῦν τὴν παραμικρὴ ἐπαφὴ μὲ τοὺς συμπατριῶτες των, νὰ διαβάσουν μιὰ γαλλικὴ ἐφημερίδα, νὰ στηρίξουν τὴν ἐμπιστοσύνη τους πάνω σ' ἕνα ὁποιοδήποτε γεγονὸς. Κι' εἶναι ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἀτράνταχτη πίστη γιὰ τὴν τελικὴ νίκη τῶν ὅπλων μας ποὺ ἔλειψεν ἀπὸ μᾶς τοὺς Γερμανούς». (1)

Ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ ἠθικοῦ παράγοντα, ποὺ τὴν ἀναγνωρίζει κι' ἡ πιὸ πάνω ἔρευνα, εἶναι ἀναντίρρητη. Τὸν Σεπτέμβρη τοῦ 1938, οἱ ξένοι δημοσιογράφοι ἔπλεξαν τὸ ἐγκώμιο στὴν ψυχραιμία καὶ τὸ θαυμαστὸ ἠθικὸ φρόνημα τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, ποὺ εἶχε βρεθεῖ ξαφνικὰ κάτω ἀπ' τὴν ἀπειλὴ τοῦ πολέμου. Οἱ συντηρητικοὶ ἀπάντησαν στὸ κάλεσμα τῆς πατρίδας μὲ μιὰ ψυχραιμία κι' ἕνα ἀποφασιστικὸ θάρρος ποὺ μαρτυροῦσαν τὶς ἀνώτερες ἰδιότητες τοῦ Γάλλου στρατιώτη.

Μιὰ ἄλλη ὄψη τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ἀξίζει ἐπίσης νὰ μᾶς ἀπασχολήσει. Ἕνα μέρος ἀπὸ τὰ ψυχολογικὰ δεδομένα ποὺ δημιουργοῦν τὴν ἠθικὴ ἀτμόσφαιρα ἑνὸς πολέμου μπορεῖ νὰ ἐξαρτηθεῖ οὐσιαστικὰ ἀπ' τὶς συνθῆκες κάτω ἀπ' τὶς ὁποῖες ἄρχισε ἡ σύγκρουση.

Οἱ διπλωματικὲς συνθῆκες ποὺ ἐπικρατοῦν ὅταν ἀρχινάει ἕνας πόλεμος, παίζουν πάντα ἠθικὸ ρόλο καὶ μποροῦν νὰ γίνουν θέμα προπαγάνδας. Ὁ πρίγκηπας φὸν Μπύλωου ἀναφέρει στ' ἀπομνημονεύματά του τὰ παρακάτω χαρακτηριστικὰ γιὰ τὴ μάχη τοῦ Μάρνη:

«Ὅταν κι' ἐπίσημα ἀναγγέλθηκεν ἡ ὑποχώρηση τῆς στρατιᾶς μας μ' ἕνα ἀνακοινωθὲν ποὺ ἔλεγε πὼς εἴχαμε «κάμψει πρὸς τὰ πίσω» τὴ δεξιά μας πτέρυγα, ὁ Βέντελ, πληροφορημένος ἀπὸ καλοὺς φίλους ποὺ εἶχε μέσ' τὸ στράτευμα, δὲν εἶχε πιὰ καμμιὰν ἀμφιβολία γιὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ ἐπιθετικοῦ μας σχεδίου. Μείναμε σύμφωνοι σ' αὐτό, γιὰ νὰ διαπιστώσουμε πὼς συνέπειά του θὰ ἦταν ἀπαραίτητα τὸ νὰ λογαριαστεῖ σὰν τεράστιο σφάλμα ἡ εἰσβολή μας στὸ Βέλγιο. Ὑπάρχουν πράξεις ποὺ δὲ μπορεῖς νὰ τὶς ὑπερασπιστεῖς, παρὰ μόνον ἄν πετύχουν. Κάπου-κάπου βγαίνει ἀληθινὸς ὁ ὀφορισμὸς τοῦ Μακιαβέλη, πὼς μιὰ κακὴ πράξη φαίνεται κομμιὰ φορὰ χρήσιμη. γόνιμη καὶ καλή, σὰν τύχει τ' ἀποτελέσματά της νἆναι εὐχάριστα... Ἀλλοίμονο! πολιτικὰ καὶ διπλωματικὰ εἴχαμε χάσει τὸν πόλεμο πρὶν ἀκόμα πέσει ἡ πρώτη τουφεκιά» (2)

Θὰ ξανάβρουμε ἄραγες ἄθικτο τὸν ἠθικὸν αὐτὸ παράγοντα σ' ἕναν καινούργιο πόλεμο;

Ἂς μιλήσουμε ξάστερα. Ὀργιάζει στὴ Γαλλία μιὰ προπαγάνδα ποὺ προ
παθεῖ νὰ δημιουργήσει τὴν ἡττοπάθε
Ἡ προπαγάνδα αὐτὴ βρίσκει εὐκ
κὸ ἔδαφος μὲ ὅπλο τὴν πλατειὰ δημο
ότητα ποὺ ἀπόχτησε ἡ, ὡς ἕνα βαθ
πραγματικὴ οἰκονομικὴ ἀνωτερότη
τῆς Γερμανίας. Ἡ Γερμανία ἔχει πλη
σμὸ διπλάσιο ἀπ' τὸ μητροπολιτικὸ πλ
θυσμὸ τῆς Γαλλίας, μιὰ βιομηχανία πω
ἐξελιγμένη καὶ προηγεῖται σίγουρα ἀ
μᾶς σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὴν οἰκονομικὴ πρ
παρασκευὴ τοῦ πολέμου. Ἡ οἰκονομι
ὅμως δυναμικότητα τῆς Γερμανίας
ρουσιάζει κενὰ ποὺ μποροῦν νὰ τῆς
νουν μοιραῖα, ἄν οἱ ἀντίπαλοι τῆς Γε
μανίας δὲ μπλεχτοῦν ξαφνικὰ σὲ πό
μο μὲ ἀτελῆ προπαρασκευή. Θ' ἀποδ
ξουμε πιὸ κάτω μὲ μιὰ λεπτομερῆ ἔρε
να πὼς ἡ πολεμικὴ δυναμικότητα
Γαλλίας καὶ τῶν συμμάχων της δὲν ἀ
νει καμμιὰν ἀμφιβολία πάνω σ' αὐτό.

Διαφωτισμένο πάνω στὴν πραγματι
κατάσταση καὶ πεπεισμένο πὼς ἡ πρ
παρασκευή του ἔχει ὁλοκληρωθεῖ,
γαλλικὸ ἔθνος ὁλόκληρο θἄχει τὴν ἴδ
πίστη γιὰ τὴν τελικὴ νίκη ποὺ εἶχε
ὅσο κρατοῦσε ὁ τελευταῖος πόλεμος.
ὄχι μόνο αὐτό. Ἐμψυχωμένο ἀπ' αὐτ
τὴν πίστη θὰ μπορέσει νὰ κρατηθεῖ χ
ρὶς ἀδυναμία στὴν περίοδο ποὺ θὰ πρ
ηγηθεῖ, στὴν περίοδο ἐκείνη ποὺ ἴσ
θ' ἀπαντήσει στὸ ἐρώτημα: «Εἰρήνη
Πόλεμος;» Γιατὶ ἡ τέτοια ἀπόφαση μ
ρεῖ τελικὰ νὰ ἐξαρτηθεῖ ἀπ' τὴν ἀντ
τῶν νεύρων του μονάχα.

Πρὶν ἀπ' ὅλα ὅμως θὰ χρειαστεῖ:

1ο) Νὰ ἔχει πραγματοποιηθεῖ ἡ ἀ
ραίτητη οἰκονομικὴ προπαρασκευή.

2ο) Νὰ βρεθεῖ τὸ μέσον γιὰ νὰ γί
γνωστὸ στὸ ἔθνος πὼς ἡ προπαρασκ
αὐτὴ ἔχει τελειώσει καὶ πὼς τὰ πεπ
μένα τοῦ ἔθνους ἔχουν ἐξασφαλισθεῖ

Συχνά, στὸ κύλημα τῆς ἱστορίας
ἡ Γαλλία δέχτηκε σκληρὰ χτυπήματα
ὅμως ἐξακολουθεῖ νὰ προσωποποιεῖ
ἐλπίδα πολλῶν ἀνθρώπων, ποὺ πίσω
μερικὲς ἐπιφανειακὲς ἀβεβαιότητες
χωρίζουν τὴ γεμάτη πάθος ἐπιθυμία
νὰ χαράξει καινούργιους δρόμους
ἀνθρωπότητα. Ἀπ' τὴν κληρονομιὰ
παρελθόντος τῆς μένει ἕνας τρόπος
ἧς πιὸ ἐλεύθερης καὶ πιὸ μεγαλόψυχ
ἕνα κλῖμα πνευματικὸ καὶ ἠθικὸ ποὺ
ἔρχεται πιὸ πολὺ ἀπὸ μιὰν ἰσορροπία
γαθῶν παρὰ ἀπὸ μιὰ δύναμη πε
στική.

Τὸ «Πιστεύω» ποὺ διδάσκονται τὰ
διά μας στὰ σκολειὰ μπορεῖ νὰ φα
ται σὲ μερικοὺς ἐπικίνδυνη ἐλευθε
ἰσότητα πολὺ συμβολικὴ καὶ ἀδελφ
τα δημιουργημένη μὲ ψευδαισθήσεις
ὅμως ἐμεῖς χάρη σ' αὐτὸ τὸ «Πιστε
ἴσα-ἴσα θὰ κατορθώσουμε νὰ δείξο
σ' ὅλο τὸν κόσμο πὼς στὶς κρίσιμες
ρες ξέρουμε ν' ἀκολουθοῦμε ἀδίστα
τὸ δρόμο μας. Γιατὶ τὸ «Πιστεύω»
δημιουργεῖ ἕναν ἀνθρωπισμὸ ἀνώτε

Ἡ Γαλλία ἔχει ἀνεπτυγμένο τόσο
ξαιρετικὰ τὸ αἴσθημα τοῦ μέτρου,
δὲ μπορεῖ νὰ διακηρύσσει αἰσιοδ
μονάχα γιὰ προπαγάνδα. Ἂν μερι
ἀμφιβάλλουν γιὰ τὸ πεπρωμένο μας,
πειδὴ ἐμεῖς τὸ κατευθύνουμε μὲ τὴ
βαρότητα καὶ τὴ φρονιμάδα ποὺ χρε
ζεται, πρέπει νὰ ξέρουν πὼς ἕνας στ
τιώτης ὑπερασπίζεται πάντα μιὰ πα
σημαῖα κόσκινο ἀπ' τὶς μπάλες.

Δ. ΒΙΤΣΩΡΗ: «Ἡ Κυρία μὲ τὸ μαῦρο γάντι». — Τὰ «Νεοελληνικὰ Γράμματα» δημοσιεύουν σήμερα τὸ δεύτερο μέρος τῆς μελέτης τοῦ διακεκριμένου ζωγράφου: «Τέχνη, καλλιτέχνης καὶ κοινό».

(1) «Μελέτες πάνω στὴν ψυχολογία τοῦ
μου» δημοσιευμένες ἀπ' τὰ «Ψυχολογικὰ Ἐ
στήρια τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν» τῆς
μανίας.

(2) «Ἀπομνημονεύματα τοῦ καγκελλαρίου
κηπα φὸν Μπύλωου», τόμ. III, σελ. 158 καὶ 1